پښتني قبيلې او روايتي ريښې

ليکوال:
محمدمعصوم هوتک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د کتاب ټول چاپي حقوق په خپروونکي اړه لري

* پښتني قبیلې او روایتي ریښې
* لیکوال: محمد معصوم هوتک

* خپروونکی: علامه رشاد خپرندویه ټولنه
* کندهار – افغانستان
* تلیفون: ۰۷۰۰۳۲۶۰۱۱
* ایمیل: mrohyal@yahoo.com

* کمپوز او ډیزاین: روهیال نشراتي مؤسسه
* کچه: ۱۳/۵۰ × ۲۱ سانتي متره
* لومړی چاپ: ۱۳۷۹ ش
* دوهم چاپ: ۱۳۹۰ ش
* چاپ شمېر: زر ټوکه
* د مخونو شمېر: ۱۲۰
* د خپرونو لړ: ۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

۱. د خپرونکي یادښت ۵
۲. کتابی کوچک بامحتوای بزرگ... اکادمیسین سیستانی ۶
۳. د دې رسالې د دوهم چاپ په باب ۸
۴. د لومړي چاپ د سر خبري........................ ۱۰

لومړی څپرکی

۵. پښتانه څوک دي؟ ۱۲
۶. پښتون–افغان–پټهان........................ ۱۲
۷. پښتون........................ ۱۲
۸. افغان........................ ۱۹
۹. پټهان........................ ۲۳
۱۰. پښتو ۲۴

دوهم څپرکی

۱۱. د پښتنو اصل و نسب........................ ۲۷
۱۲. د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه........................ ۲۷
۱۳. مخزن افغاني ۲۸
۱۴. قیس څوک وو؟ ۳۴
۱۵. د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې کمزوري اړخونه...... ۳۷
۱۶. د بني اسرائیلیت د نظریې د منځته راتګ عوامل......... ۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم ځپرکی

۱۷. په تورات کي د خزن افغاني د تېر روایت په باب زما څېړني ۴۷
۱۸. تورات ۴۸
۱۹. د تورات برخیا د مخزن افغاني له برخیاو و سره سر نه ۵۰
۲۰. د تورات آصف او د مخزن افغاني آصف هم نه سره و ایي .. ۵۵
۲۱. د تورات ارمیا او د مخزن افغاني ارمیا هم نه سره و ایي ... ۵۷

څلرم ځپرکی

۲۲. روایتي شجرې ۶۴
۲۳. شجره څه ته وایي؟ ۶۴
۲۴. اودل – ابدال – اپتل – هفتل – یقتل ۷۲
۲۵. الکو، اراکو، الکوزي، اراکوزي............ ۷۴
۲۶. اڅک – اڅکزي ۷۶
۲۷. برېڅ – پروټ – ډاسو – اپرېدي............ ۷۹
۲۸. ساک – سهاک – ساکزی – اسحاق زی ۷۹

پنځم ځپرکی

۲۹. غرزي – غلزي – خلجي – غلجي ۷۲
۳۰. غلجي څوک دي؟ ۸۷
۳۱. اصل و وصل ۹۳
۳۲. مور ته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي............ ۹۶
۳۳. خلجي او غلجي ۹۹
۳۴. له پیاوړي استاد محمد معصوم هوتک سره ۱۱۰
۳۵. د لیکوال چاپ او ناچاپ آثار............ ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپروونکي یادښت

د پښتنو د اصل و نسب په باب خورا ډېرو داخلي او خارجي پوهانو او څېړونکو تحقیقات او څېړني کړي دي، خو په تأسف سره باید ووایو چي د دغه ډول تحقیقاتو ډېره برخه د خپل وخت و زمان د مسلطو شرایطو څخه متأثره سوې او د دغه تأثیر له اسیته خورا ډېر غیر واقعي افواهات او روایات په ګډ سوي دي.

دغه حاضره څېړنه د پښتو ژبي د تکړه او احتیاط کاره څېړونکي استاد محمدمعصوم هوتک د اوږدو پلټنو او تحقیقاتو نتیجه ده، چي د پښتنو د اصل و نسب په باب خورا نوې او پر واقعیتونو بنا څېړنه ده، د هغوی دغه څېړنه په لومړي وار په ۱۳۷۹ش کال په جرمني کي (د افغانستان د کلتوري ودي ټولني) له خوا د (پښتني قبیلې او روایتي شجرې) په نوم چاپ سوه، د دې اثر د بیا چاپولو په برخه کي د کتاب لیکوال د لومړي چاپ له خپرووونکو سره تفاهم کړی دئ او هغو هم له دوهم چاپ سره موافقه کړې ده. اوسنۍ حاضره بڼه ئې د محتویاتو په لحاظ د پخوانۍ په پرتله خورا ډېر اضافات لري، چي دریم څپرکی ئې د یوه ښه مثال په توګه یادولای سو.

موږ د جرمني له کلتوري ټولني څخه په مننه د استاد محترم دغه غنیمت څېړنه بیا چاپوو، خو دا ځل ئې د (پښتني قبیلې او روایتي ریښې) په نوم ټولني ته وړاندي کوو، څو زموږ څېړونکو او نسب پېژندونکو ته د دغي رسالې د محتویاتو څخه د یوه باوري سند په توګه د استفادې پراخه زمینه مساعده سي.

مطیع الله روهیال

د علامه رشاد خپرندویه ټولني مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب په باب د کانديداکادميسن
اعظم سيستاني د نظر (لنډيز):

کتابی کوچک بامحتوای بزرگ

ازمحقق و دانشمند دقيق النظر افغان، محمدمعصوم هوتک، رساله يی کوچک (بامحتوای بزرگ) دريافت کردم زير نام "پښتني قبيلې او روايتي شجرې" که نظير آنرا تاکنون من از هيچ نويسنده ومولف ديگر افغان نديده ام. "پښتني قبيلې او روايتي شجرې" رساله کوچکی است باقطع جيبی که بمناسبت ۱۲مين سال پيروزی افغانها در جنگ ميوند بر دشمن متجاوز از طرف "د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه" تحت نظر آقای زرين انځور در جرمنی، در چهار فصل و ۸۶ صفحه در سال ۲۰۰۰ به نشر رسيده است. (شمار فصول و صفحات در چاپ دوم زياد شده است. ناشر) اين نويسنده رساله را باقدردانی به مادر بزرگوار خويش اهداء کرده، که کاری بسيار بجا و قابل نموده است. زبان رساله، پشتو و به لهجه شيرين قندهار به نگارش آمده که برای هر فرد افغان ولو بهره کمی از پشتو داشته باشد قابل فهم و درک است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولف در بمیان آوردن این رساله از معیارهای پذیرفته شده تحقیق کار گرفته و با مراجعه به آثار متعدد داخلی و خارجی، اثری بکر و مستند و مستدل بامنطق و استدلال قوی ارائه داده است که بسیار دلچسپ و قابل فیض بردن است ...

هر یکی از فصول چهار گانه فوق دارای نکات تازه، بکر و آموختنی است (آقای سیستانی درینجا قسمت قابل ملاحظه فصل دوم رساله رابه زبان دری ترجمه نموده است که ما آنرا درین چاپ نگرفته ایم. ناشر).

با بیان فرازهای ازین رساله، معلوم خواننده شده باشد که مولف در اثبات و یا تردید نظریات و تیوریهای ارائه شده در مورد اصل و نسب افغانها، چقدر وقت گذاشته و چقدر دقت بخرج داده تا چنین اثر گرانبهایی را به هموطنان عرضه کند. بدون تردید با خواندن این اثر تمام جعلیات و جفنگیات محققین داخلی و خارجی نقش براب میشود. توفیق مزید این نویسنده باحوصله را در نوشتن و بمیان آوردن آثار دیگر از این دست آرزومندیم.

گوتنبرگ – سویدن

۱۰ اپریل ۲۰۰۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې رسالې د دوهم چاپ په باب

دا کوچنوټې رساله ما څو کاله پخوا خپره کړې وه او تر کمه ځایه چې راته معلومه سوې ده، لومړی چاپ ئې ډېرو کسانو ته رسېدلی نه وو. دوستانو هر وخت زما تر غوږه رارسوله چې که دغه رساله بیا چاپ سي، ښه به وي. له بلي خوا په دې څو تېرو کلونو کي د افغاني پوهانو ځیني داسي آثار خپاره سول چې د هغو له مخي مي باید د خپلي دغي رسالې د متن پر ځینو برخو باندې، په تېره بیا د یوناني مورخ هیرودتس د لیکنو په ارتباط، نوې کتنه کړې وای. په دې حاضر چاپ کي مي دغه برخه له سره ترتیب کړه او څه زیاتوني مي پکښې راوستلې. دغه راز مي په تورات کي د خپلو څېړنو محصول هم په یوه بېل څپر کي پر زیات کړ. درسالې نوم مي هم وراړولی دئ، ځکه پخوانی نوم ئې ډېر دقیق نه وو.

زه، زما د نزدې نیمي پېړۍ له اشنا ښاغلي حاجي اختر محمدخان څخه د زړه له کومي ممنون یم چې د دې اثر د بیا چاپ لګښت ئې پر خپله غاړه واخیست. نوموړی د کابل پوهنتون د ساینس پوهنځي له ممتازو فارغانو څخه دئ او ښه ډېر کلونه ئې د کندهار او کابل په معارفو کي د وطن د اولاد په روزنه کي تېر کړي دي. د ده د هیواد پالني لوی ثبوت دا دئ چې له هیواد څخه د وتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هر راز امکاناتو له مساعدت سره سره ئې د مصیبت تېري څو لسیزي د سر او مال د درنو تلفاتو په قیمت دننه په هیواد کي ګاللي دي.

دغه راز له علامه رشاد خپرندویي ټولني او ګران مطیع الله روهیال څخه هم منونکی یم چي د دې اثر د دوهم چاپ چاري ئې په ښه توګه سر ته رسولي دي.

د پخوا په شان مي خپلو پښتنو وروڼو ته سپارښتنه دا ده چي که د پښتو پر مختګ غواړئ، پښتو آثار خپاره کړئ. د پښتوآثارو د کمیت زیاتوالی د کیفیت پله هم ورسره درنه کوي.

په درنښت

م . هوتک

اوکویل – کاناډا

۶ مه د فبروري ۲۰۱۱ع

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوی خدای په نامه

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ﴿١٣﴾ [الحجرات: ۱۳]

د لومړي چاپ د سر خبري

د پښتنو د نسبي شجرو او روایاتو په باب ښه ډېري څېړني سوي دي. د هروي نعمت الله له مخزن افغاني رانیولې بیا زما تر دغي لیکني پوري ټولو د دغي موضوع پر یوه یا بل اړخ خبري کړي دي. په تېره بیا په دې وروستیو وختو کي په دې برخه کي ځیني درنې لیکني هم سوي دي چي په هغو کي داروانښاد سرمحقق دوست شینواري،استاد محمدانور نومیالي او پوهاند دوکتور حبیب الله تږي له خوا د لیکل سوو رسالو او کتابو یادونه لازمه ده.

ما د پښتنو د ایتنیکي جوړښت او نسبي شجرو په باب له اوږدې مودې څېړنه کړې ده چي د (ډېوې) مجلې د دوهم او دریم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال په ګڼو کي خپره سوې هم ده. دغه راز مي د ښاغلي پوهاند دوکتور محمدحسن کاکړ د غوښتني له مخي د دغو ځېړنو لنډېز د دوی له خوا په نوي تدوين او تاليف سوي کتاب (رڼا او دفاع) کي هم خپور کړ.استاد محمد انور نوميالي د يوه ليک په ترڅ کي زما دغه څېړنه خوښه کړې وه او راته کښلي ئې وه چي: "کاشکي مو خپلي څېړني سره شريکي کړي وای". د تېر کال په پای کي زما ګران دوست او د پښتو ژبي پياوړي ليکوال ښاغلي زرين انځور راځخه وغوښتل چي دغه څېړني که د يوه ځانګړي اثر په توګه خپرې سي، ښه به وي. د چاپ په برخه کي ئې ده په جرمني کي د افغانستان د کلتوري ودي د ټولني په نمايندګي ځيګر (ټېټر) وټکاوه. ما پر خپلو ياداښتو او خپرو سوو ليکنو باندي له سره غور وکړ. ځيني سموني او زياتوني مي پکښې راوستې او په دغه اوسنۍ بڼه مي سره راغونډې کړې.

درنو لوستونکو ته بايد عرض کړم چي زما دغه ليکنه د پښتنو د نسبي شجرو بشپړه کره کتنه نه ده خو د هغې پر لور يو ګام دئ او يو شمېر کُلي نتيجې پر بنا دي. که په دې برخه کي زه پر کره تللی يم، هيله لرم چي دوستان خپل نظر راځخه ونه سپموي.

په درناوي

محمدمعصوم هوتک

ټورنټو – کاناډا

۲۰ مې ۲۰۰۰م

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

پښتانه څوک دي؟

پښتون – افغان – پټان

الف – پښتون:

د نړۍ د اولسونو په ټولۍ کي پښتون یو لرغونی قوم دئ چي د زمانې ډېري سړې او تودې پر راغلي دي، د سترو یرغلگرو تاړاکونه ئې لیدلي او مقابلې یې ورسره کړي دي او تر ډېرو سختو ازمویښتونو سرلوړی او بریالی راوتلی دئ، له تېرو زیات و کم دېرشو کلو راهیسي بیا دا قوم له یوه بنیادي ازمویښت سره مخامخ دئ چي لا تر اوسه هم پکښې ولاړ دئ، دښمنانو ئې د تاریخ، ژبي او هویت د پایمالولو له پاره ناکام تلاښونه کړي دي.

له څلورمي هجري پېړۍ را وروسته مؤرخینو د پښتنو بیان په څرگند ډول کړی چي تفصیل به ئې وروسته راسي خو تر میلاد نژدې یو زر و پنځه سوه کاله وړاندي موږ د هندي آرینو په ویدي سرودونو کي د (پکهت) پر نامه پېښېږو چي د زیاترو کورنیو او بهرنیو پوهانو په نظر دغه کلمه د (پښت) معادله کلمه ده او زیاتره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني پوهان د (پښتون) نوم له همدې کلمې څخه راوتلی ګڼي.

مشهور یوناني مؤرخ هیرودوتس (۴۸۴ ق م) چې په حقه سره یې (د تاریخ د پلار) لقب ګټلی دئ، د هخامنشیانو د بحث په ترڅ کې د شاوخوا سیمې د اوسېدونکو په باب بیان لري او د هغو د مشرانو نومونه راوړي، د کړو وړو په باره کې ئې ږغېږي. نوموړی لیکي چې: "آرینان Arians د میدیانو Medes په شان غشي لري خو نور وسایل ئې باختریانو Bactrians ته ورته دي. د ګندهاریانو جامې هم د باختریانو په شان دي[1]".

په دې لړ کې د پکتیس Pactyes یادونه هم کوي او لیکي: "پکتیس واسکټونه Cleaks[2] اغوندي، محلي لېندۍ او نېزې له ځانو سره ګرزوي[3]. بل ځای د کوچیانو بیان راووړي چې دی ورته Sagartians وایي او لیکي: "د دوی ژبه پارسیانو ته ورته ده خو وسایل ئې تر پارسیانو پکتیسانو ته نژدې دي، اته زره اسونه لري[4]".

د هیرودتس Herodots پکتیان لکه وړاندي وویل سوه، تر ډېره وخته پوري د زیاترو مؤرخینو په نظر همدغه نننی (پښتانه)

(۱) د هیرودتس تاریخ: اووم فصل – ٦٦ ګڼه، ۴۹۳ مخ – انګرېزي ژباړه. دا یادابښتونه پیاوړي مؤرخ پوهاند دوکتور محمدحسن کاکړ رالېږلي دي چې مننه ورڅخه کوم.

(۲) کلاکس Cloaks یو ډول بې لستوڼو جامې دي چې ارتي غاړي لري او ما (واسکټ) ورته مناسبه ژباړه وبلله.

(۳) هماغه اثر: اووم فصل – ٦٧ ګڼه، ۴۹۳ مخ.

(۴) هماغه اثر: اووم فصل، ۸۵ ګڼه، ۴۹۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلل کېدل. (د تفصل له پاره اسلامي دايرة المعارف – لومړی ټوک – د (افغان) بحث وګورئ). د هيرودتس دغه رانقل سوي روايت ته د هغو پوهانو په لړکي چي هغه ته ئې د تاييد سر ښورولی وو، د "The Pathans" د مولف سراولاف کرو نوم مخي ته راځي. د ده په نظر د هيرودتس پکتيس له اوسنيو پښتنو (پختنو) سره مطابقت لري. ما (هوتک) د دې کوچنوټي رسالې په لومړي چاپ کي خبره پر همدې ځای پرې ايښې وه. د ارواښاد کانديد اکاډميسن محمدانور نوميالي دا خبره ډېره ژوره اودقيقه ده چي وايي "تر هغه ځايه چي د ژبي او قوم رابطه د بشري تاريخ په سابقه کي په عمومي توګه تعقيب کېدای سي نو له يوې خوا ځخه ليده کېږي چي يو شمېر ژبي د خپل اصلي قوم د اقتصادي، اجتماعي، کلتوري او سياسي انکشاف په دليل له خپلي ايتنيکي محدودې ځخه وتلي او نور بېلابېل ايتنيکي هويتونه ئې په خپله حوزه کي راکښې ايستلي وي. خو بل پلو ته بيا داسي ژبي په مخه راځي چي دغه راز انکشاف ئې نه وي په برخه سوی بلکي د قوم نوم او د ژبي نوم ئې يو له بل سره تړلی پاته وي او په هم دې اساس ئې (ژبنی جمعيت) له (ايتنيکي هويت) سره بشپړ مطابقت کوي"، (وګ: د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي – ۱۸مخ). له دې بيان ځخه داسي نتيجه اخيستل کېدلای سي چي که ځوک د پښتو ژبي تاريخ ځېړي، په حقيقت کي د پښتنو پر تاريخ باندي تحقيق کوي. اوس چي د نوي ژبپوهني په برخه کي ښه مغزن پرمختګونه راغلي دي، د هغو له برکته د پښتنو د تاريخ ډېر تاريک او ګونګ اړخونه هم روښانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي او په هغو کې د هيرودتس د پکتويس په باب هم نوي تحليلونه او برداشتونه رامنځ سوي دي. د ښاغلي ډاکټر عبدالرازق پالوال صاحب په قول د کېمبرج پروفيسور بيلي(Bailey) او د اوسلو پروفيسور مارګن ستيرنه د هيرودتس د پکتيس او پښتون نومو مطابقت ته د شک په سترګه کتلي دي. ډاکټر پالوال د پروفيسور بيلي له خولې ليکي چي: "د فيلالوجۍ (Philology) پر اساس باندي پکتويس (Paktues) له پښتون (Pashtun) سره پيوندېدلای نه سي... او پختون (Pakhtun) په مقايسوي توګه سره يو نوی نوم او لهجوي شکل دئ"، (وګ: کندهار مجله – د ۱۳۸۷ل کال دريمه ګڼه، ۸مخ). ډاکټر پالوال صاحب په دې باب د پروفيسور مارګنستيرنه هغه نظر هم رااخيستی دئ چي "پښتون" ئې د شمال ختيځي لهجې تر "پختون" لرغونی او کلاسيک شکل بللی دئ.

پوهاند دوکتور مجاوراحمد زيار صاحب هم په دغه باب د فقيد مارګنستيرنه نظر تاييد کړی دئ او ليکلي ئې دي چي د جنوب لوېديځي لهجې پښتون او پښتو د ختيځو لهجو تر پختون او پختو لرغونی برېښي، (وګ: پښتو او پښتانه د ژبپوهني په رڼاکې: ۱۹۴مخ).

ډاکټر پالوال صاحب د خورا پاخه ژبني منطِق پر اساس دا خبره څېړلې ده چي سر اولاف کرو ولي د هيرودتس پکتويس له پښتون سره معادل نوم ګڼلی دئ. پالوال صاحب ليکي: "د کِرو لوی مشکل دا و، چي دء د /ښ/ او /ش/ تر منځ توپير کولای نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوای چي هر کله ئې پښتون د پشتون په شان کښلی دئ. که ده د /ښ/ فهم لرلای، دء به هم د بيلي او مارگنستيرنه سره ملگر تيا کړې وای.

بل لا دا چي ترومپ، گريرسن او کِرو /خ/ هم د /ک/ غوندي ويله، او پختون به ئې پکتون باله. نو "پکتون" او "پکتوی" خو سم دم سره وايي... دوی ځير سوي نه دي چي دغه نوم "پکتون" نه دئ، تش د انگليسي ژبي تلفظ ئې داسي دئ.

مارگنستيرنه او بيلي چي د /ښ/ او/ش/ په توپير پوهېدل، دوی په دې هم پوهېدلي ول چي د پښتو کلاسيک شاعران لکه خوشحال، رحمان او نور په بېله لهجه رږغېدل، نه د پېښور صوبې په اوسنۍ لهجه. نو ځکه ئې دغه لهجه وروستنۍ او نوې بللې ده".

له دې بيانه څخه د ژبپوهني د معاصرو اصولو پر اساس داسي نتيجه راوزي چي د هيرودتس پکتويس به له پختون کلمې سره ورته والی لري، مگر له پښتون سره مطابقت نه سي لرلای، او ځرنگه چي پختون د پښتون کلمې نوی شکل دئ، په دې اساس نو د هيرودتس پکتويس بايد له پښتون سره يو شاني ونه گڼل سي اودپښتون دنامه ريښه بايدبل ځای ولټول سي.

پوهاند دوکتور زيار صاحب د پښتون او پختون د اوښتون جريان بيان کړی دئ او د بيان په ترڅ کي ئې کښلي دي: "... (پښتون) او (پښتو) له خپل اړوند فونېتيکي قانون سره سم له مخنيو ښو پرسوانا – parswana– او پرسوا –parsawa– څخه پښتون او پښتو ته رااوړي، را وروسته دغه دواړي ښې بيا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنۍ پښتو کې – paxtun– او –paxto– او په ختیزه پښتو کې پختون – paxtun – او پختو –paxto– ته رااوړي" (۱۹۳ – ۱۹۴مخونه).

دوکتور زیار صاحب ورپسې زیاتوي: "د هېرودت (۴۲۵ – ۴۸۵ز) پکتویس یا ویدي پکتها له ټول تاریخي – جغرافیایي زبات سره سره له پښتو او پښتون سره د دغو ژبنیو آرونو له مخي اړخ لګولای نه شي او پر ځای ئې پرسوا او پرسوانا پخوانۍ بڼې باوري برېښي..."، (۲۳۰مخ).

د هیرودتس پکتویس چي پوهانو یو وخت له پختون، پښتون سره یو شان باله، دا د هغه وخت مشخص تحلیل وو. اوس چي د پښتو ژبپوهني د ساینټفیکو اصولو پر اساس د پښتنو د اصل و منشاء په باب نوي نظرئې میدان ته راوتلي دي، نور نو له پکتویس سره د پښتون کلمې تړل ګویاعلمي تاداو نه لري.

د پښتنو اصلي ټاټوبی یوه پراخه سیمه وه چي د نني افغانستان زیاتره برخي او د پاکستان شمال شرقي خواوي پکښي شاملي وې. د دې پراخي اورشو پخوانی نوم (روه) وو. د تاریخ فرشته د بیان له مخي (روه) هغو سیمو ته ویل کېده چي له سواته نیولې د سیوۍ تر ښاره او له حسن ابدال څخه تر کابل و کندهار پوري غزېدلي وې. ریاض المحبت د (روه) پولي له ایلمن (نني هلمند) څخه تر قشقار پوري، له براهوي بلوچستان څخه تر کشمیر پوري ښودلي دي. ګویا په دې ډول په (روه) کي د اصلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ټولي سيمي شاملي وې[۱]. له تاريخي اسنادو څخه داسي ښکاري چي پښتانه د اسلام په اوايلو کي له بادغيس او هراته نيولې بيا د غور تر غرو پوري او دغه راز له زابلستان، ګندهارا او د ختيځي پښتونخوا په غرنيو سيمو کي مېشته ول او هغه د خوشحال خان خبره (سر يې هوري کندهار لم يې دمغار کي) وو. په پښتو کلاسيک ادب کي د (روه) يادونه ډېره سوې ده. اشرف خان هجري وايي:

قاصدان له روهه نه راځي مدت شو
سلام باد را رسوي منت يې تم دی

کاظم خان شيدا وايي:

په هندي ادا يې وکړې په ما چاري
زه شيدا په زړه ساده د روه افغان يم

په معاصرو غيرپښتنو مؤرخينو کي ارواښاد مير محمدصديق فرهنګ د خپل کتاب (افغانستان در پنج قرن اخير) اول ټوک په دريم باب کي د (افغان، پشتون و پټهان) تر نامه لاندي يو لړ مطالب راغونډ کړي دي چي زياتره حکمونه يې سر نه سره خوري. دی ليکي: "کلمات پشتو و پشتون که افغانها بر زبان و قوم خود اطلاق ميکند تا سدهٔ هفدهم تنها در محاورهٔ زبانی بين مردم معمول بود و در آثار کتبی به نظر نرسيده است". تر دغه عبارت يوولس کرښي وروسته ليکي: "... و هر سه کلمه (افغان، پشتون و

(۱) کاکړ – پوهاند ډاکټر محمد حسن – افغان، افغانستان و افغانها و تشکيل دولت در هندوستان، فارس و افغانستان: ۱۳ مخ، پېښور – ۱۹۸۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پتهان – م. هوتک) از سدهٔ شانزدهم به بعد در کتابت راه یافته و در معنی واحد به کار رفته است". او تر دې بیان اته ویشت کربښي وروسته بیا لیکي: "اکثر مورخان، محل رهایش نخستین پشتونها را کوههای سلیمان و سرزمینهای مجاور آن در غرب رودخانهٔ سند شمرده اند که در آنجا به علت دشوارگذار بودن اراضی و نظام قبیله ای، به شکل منزوی و نیمه مستقل زندگی میکردند. ازینجاست که در نبشته های دورهٔ اسلامی تا هجوم مغولان بجز اشارات مختصر ... تفصیل بیشتری دربارهٔ چگونگی زندگی ایشان به نظر نمی خورد. اولین شرح تفصیلی راجع به ایشان (پشتونها – م. هوتک) در خارج آن خطه در تاریخنامهٔ هرات سیف بن محمد هروی آمده است که در اوایل سدهٔ چهاردهم میلادی تالیف شده است" (پر کلماتو تاکید زما دئ – م. هوتک). یو ځای تر اوولسمي پېړۍ پوري (پشتو و پشتون) یوازي د خلکو په ژبنیو محاورو کي معمولي کلمې بولي او بل ځای بیا په خپله د دغو کلمو لیکل سوي مثالونه تر خپل دمخني حکم دوې پېړۍ وړاندي راوړي. زه نه پوهېږم چي دغه تناقض باید څه راز تعبیر سي؟

ب - افغان:

پښتانه په مجموع کي نورو اقوامو د (افغان) په نامه بللي دي. دوی خپل ځانونه پښتانه او خپله ژبه پښتو بولي. د افغان کلمې په باب پوهانو بېلابېل نظرونه ورکړي دي. ځینو د مهاباراته اسواکا Asvaka ته نزدې بللې ده. اسواکا د گندهارا سیمي ته منسوبه کلمه ده چي د آس د سپرلیو معنا ورکوي. ځینو د سانسکریت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسواغانه څخه راپیداسوې کلمه ګڼلې ده چې معنا ئې د سورلیو ټاټوبی (سرزمین سواران) دئ. په دې ډول وینو چې افغان هم د خلکو او هم د سیمي نوم دئ[۱]. ځیني څېړونکي بیا د اېران د نقش رستم په کتیبه کي د راغلي (ابګان) یا (اوګان) له پاره (افغان) ډېر ښه معادل بولي[۲]. داسي نظر هم سته چې اغوان په ارمني ژبه کي د غرو اوسېدونکو ته ویل کېده او دا نوم پښتنو ته د ارمني ګاونډیانو له خوا ورکړه سوی دئ[۳]. البته په ارمني ژبه کي اغوان د غرو اوسېدونکو ته وایي خو دا چې دا نوم دي په خاص ډول د افغانانو له پاره استعمال سوی وي، نوره څېړنه غواړي. (د زیات تفصیل له پاره وګورئ: پښتانه – د پوهاند دوکتور حبیب الله تږي اثر – ۵۳ – ۵۴ مخونه).

په اسلامي عصر کي به حدودالعالم لومړنی کتاب وي چې د افغان نوم ئې یاد کړی دئ (۳۷۲ ق) د ارواښاد علامه حبیبي په قول د حدودالعالم مولف "په هغه ځای کي چې د پښتونخوا ښارونه لکه ګردېز، لغمان او نور ذکر کوي په سول او بنیهار نومو ځایو کي د افغانانو استوګنه ښیي او داسي ښکاري چې پښتانه په ښارو کي هم اوسېده او مشهور وو[۴]". تر دې یادوني وروسته نو د علامه ابو ریحان البیروني په ګډون د غزنوي دورې د ځینو لیکوالو او شاعرانو په آثارو کي د افغان او افغانانو بیانونه موندلای سو. د غزني د دربار

---

(۱) هماغه اثر: ۱۶ – ۱۷ مخونه.

(۲) تږی – پوهاند دوکتور حبیب الله – پښتانه: ۵۲ مخ.

(۳) کاکړ – پوهاند ډاکټر محمد حسن – افغان ...: ۱۵ مخ.

(۴) حبیبي – پوهاند عبدالحی، د پښتو ادبیاتو تاریخ: دوهم ټوک – ۱۵ مخ، ۱۳۴۲ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر فرخي له نن څخه څه دپاسه زر کاله مخکي ويلي دي:

بگونـهٔ شـل افغانيـان دو پـره و تيـز
چو دسته بسته بهم تيرهای بی سوفار

فردوسي په شهنامه کي زابل ته نږدې د (دشت خرگاه) د اوسېدونکو په باب ډېري خبري لري چي تفصيل به ئې وروسته ولولئ. دی وايي:

چنين گفت دهقان دانش پژوه
مر اين داستان را از پيشين گروه
که نزديک زابل به سه روزه راه
يکی کوه بد، سرکشيده به ماه
بيک سوی او دشت خرگاه بود
دگر دشت زی هند وان راه بود
نشسته دران دشت بسيار کوچ
زاوغان و لاچين و کرد و بلوچ

تر دې را وروسته نو د سيفي هروي تاريخنامه (تاليف: ۷۱۸ - ۷۲۱ هجري) هغه اثر دئ چي د (افغان) او (افغانستان) نومونه يې په پېخر راوړي دي. نوموړي مولف د هغه وخت د (افغانستان) ټول غير پښتانه وګړي لا هم (افغانان) بللي دي[۱].

د روښاني غورځنګ ستر مخالف اخوند درويزه ننگرهاري په مخزن الاسلام کي د (افغان) او حتی افغانستان يادونه کړې ده. د ده خپله وينا داسي ده: "الحاصل هر که ميخواهد خود را از بلای

---

(۱) تړی – پوهاند دوکتور حبيب الله – پښتانه: **۵۷** مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر دو جهان نگهدارد و در اسلام ثابت باشند و در کفر نه افتند، از پیران این زمانه احتراز بکنند و مرید نشوند و الا همچنان احوال او را پیش خواهد آمد چنانکه دیده می شود درین ایام اکثر هر که از افغانستان و بلایی که درآمده است از پیری و مریدی درآمده است[۱]".

د پښتو ژبي پخوانيو شاعرانو هم د (افغان) نوم په خپل کلام کي راوړی دئ. خوشحال خټک وايي:

د افغــان پــه ننــګ مــي وتړلــه تــوره
ننګيـالی د زمـانې خوشـحال خټـک يـم

رحمان بابا وايي:

چــي كــشور د افغانـــانو معطــر شــي
د هر بيت مصرع مي زلفي د خوبان کړې

کاظم خان شيدا وايي:

پـه هنـدي ادا يــې وکـړې پـه مـا چـاري
زه شـيدا پــه زړه ســاده د روه افغــان يــم

د شلمي پېړۍ په سر کي د افغان نوم له افغاني ملت سره د ميني او په افغانيت باندي د وياړلو يوه نخښه سوه. زياترو منورينو له خپلو نومونو سره د (افغان) لقب هم کيښ. دې نامه نو نور يوازي د پښتنو تمثيل نه کاوه، بلکي د هر افغاني تبعه له پاره کارېدله.

له څه مودې راهيسي په خارج کي ځيني افغاني نشرات د ايرانيانو په پيروۍ د (افغانستاني) بېخونده او مضره کلمه کاروي

(۱) اخوند درويزه، مخزن الاسلام: ۲۰۷ مخ، دهلي – ۱۳۰۰ ق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په هيڅ صورت د افغانيت مفهوم نه افاده کوي. زما په فکر د دغي کلمې رواج به د افغانيت وياړلي صفت ته زيانمن تمام سي.

لکه مخکي چي مي وويل د افغان نوم پښتنو ته نورو ورکړی دئ خو وروسته يې د پښتنو ليکوالو او شاعرانو په ليکنه او کلام کي رواج موندلی دئ. (په نړۍ کي نور قومونه هم سته چي د بل چا له خوا ورکړه سوی نوم ئې تر خپل نامه ډېر عام سوی وي. ويل کېږي چي المانيانو ته د [جرمن] نوم د سلټيانو له خوا ورکړه سوی دئ او د دوی تر خپل نامه [دويچن] ډېر عام او تاريخي سو)[1]. خو پښتنو ځانو ته تل پښتون ويلي دي او له پښتونولۍ څخه ئې د خپل ژوند له پاره د يوه وياړلي اجتماعي قانون په توګه کار اخيستی دئ او اخلي ئې.

ج - پټهان:

پښتنو ته د (پټهان) لقب هم ورکړه سوی دئ. دا لقب د هند په پراخه سيمه کي منځته راغلی او پسې عام سوی دئ. تر ايجاد وروسته ئې د ريښې معلومولو له پاره راز راز توجيهات سوي دي. په مخزن افغاني او له هغه وروسته په ځينو هغو آثارو کي چي د مخزن اغېزه پر پرته ده، پټهان د (بطان) اوښتی شکل بلل سوی دئ او پر زيات سوي دي چي دا لقب د آنحضرت صلی الله عليه وسلم له خوا قيس عبدالرشيد ته ورکړه سوی دئ. بطان يې د بېړۍ د ملا تير بللی دئ[2]. د ځينو په نظر د پټهان د نامه ريښه په

---

(۱) نوميالی – محمد انور – د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۳۳ مخ، مسکو – ۱۹۹۷م.

(۲) دا مطلب په خلاصة الانساب، تواريخ خورشيد جهان، پښتانه د تاريخ په رڼا کښې او ځينو نورو کتابو کي راغلی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هند کي د پښتنو له لومړني ټاټوبي سره تړلې ده. فرشته ليکي: پښتانه چي د غور له غرونو څخه د هند سيمو ته ولېږدېدل، د بهار ايالت په پټنه کي يې واړول. هنديانو په پټنه کي د هغوی د مېشته کېدو له امله هغوی پټهانان وبلل[۱]. مشهور ناروېژي ختيځ پوه مارګنسترن په پټهان کي د (پښتانه – پښتان) ريښه دخيله بولي[۲]. د پټهان توجيه چي هر راز وي، زما د څېړني موضوع نه ده خو دونه ويلای سم چي دا نوم په هند کي ايجاد سوی دئ او د پښتنو آثارو ته ئې لاره کړې ده. حقيقت دا دئ چي پښتون، افغان، پټهان د يوه قوم درې نومونه دي. شاعر وايي:

اسمانه ښه ئې واوره په وازکومي درته وايم
فغان پښتون پټهان دی يو مفهوم يوه نامه ده
ښايست حسن ښکلا ټوله د ميني تعابير دي
توپير دی د الفاظو مسمی ټوله يوه ده

د- پښتو:

د پښتنو ژبه (پښتو) ده. لکه د افغان نوم چي د غير پښتنو له خوا دې قوم ته ورکړه سوی دئ، دغه راز غيرپښتانه اقوام پښتو ژبي ته (افغاني) وايي. دا نوم همدا اوس د تاجکو، هزاره وو، اوزبکو او نور سره ورونو قومونو په عوامو کي د پښتو له پاره کارېږي. په پښتو ادبياتو کي د پښتو له پاره د افغاني نوم راوړلو ډېري پخوانۍ

---

(۱) ظفر کاکاخېل – پښتانه د تاريخ په رڼا کښي: ۱۰۴ مخ – پېښور.
(۲) تاريخ تلفظ صرف پښتو: د دوکتور روهان فرهادي ترجمه – د استاد عبدالحي حبيبي له تعليقاتو سره – لومړی ټوک، ۲۱۱ مخ، کابل – ۱۹۷۷م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګې سته. د روښاني افکارو مبلغ شاعر دولت لواڼی وايي:

افغاني لفظ مشکل و لوست کوېښ نه شه
ورتــه وشـوه کننــده ديــارلس حرفونــه

له افغاني لفظ څخه ئې مراد پښتو ژبه ده. د نړۍ د زياترو پوهانو په عقيده، پښتو يوه آريايي ژبه ده چي د هندواروپايي ژبو د کورنۍ د هندواريانې څانګې د اوستا په ښاخ پوري تړلې ده. د پټې خزانې د روايت له مخې ئې د ادبي آثارو څرکونه د هجرت په دوهمه پېړۍ کي ليدلای سو.

اوس پښتو ژبه د يوه ژوندي قوم ژبه ده، چي د نوي او معاصر ادب ټولو اصنافو ته ئې په خپله لمن کي ځای ورکړی دئ او د چا خبره "د سيالانو سياله ژبه ده".

په دې شپو ورځو کي د ځينو کسانو له خولې اورو چي د ملګرو ملتو په کومه خپرونه کي ويل سوي چي په يويشتمه پېړۍ کي د نړۍ ځيني ژبې له منځه تلونکي دي او پښتو هم پکښې شامله ده. ما ته دا خبره معلومه نه ده چي د ملګرو ملتو د دغې خپروني د ليکوال استناد به پر کومو دلايلو ولاړ وو. تر کومه ځايه چي د ژبو د مرګ و ژوند مسئله ده نو دا يوه نوې خبره نه ده. په نړۍ کي موږ لکه د ژبو زېږېدل چي ليدلي دي دغه راز مو د ژبو مړينه هم ليدلې ده. خو د پښتو ژبې د مرګ له پاره زه هيڅ راز توجيهي دلايل نه وينم. په دې ژبه باندي د شپېتو مليونو په شاوخوا کي وګړي خبري کوي. د نړۍ د تقريباً ټولو ادبي ژانرونو بېلګې په پښتو کي موندلای سو او له نړيوال ادبي بهير سره د دې ژبې د اوږه پر اوږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون شاهد یو. که څوک وايي چي دا یون سوکه دئ، وي به. خو همدا سوکه یون د دې حقیقت ښکارندوی دئ چي پښتو ژبه په خپل ذات کي له دغه یون سره د تګ وړتیا لري. پاته سوه د ژبي د بدلون و پشپړتیا و تکامل خبره. دا حقیقت باید موږ ومنو چي نننۍ پښتو د روښاني عصر له پښتو سره هم د شکل له مخي او هم د محتوی له رویه توپیر لري. د راتلونکو پېړیو پښتو به په هغه صورت کي چي په خپله پښتانه د مرګي له خوبه راویښ سي، تر نننۍ پښتو ډېره بډایه او متکامله وي. خو دا کار باید د ژبي د مړیني په توګه تعبیر نه سي. د پښتو ژوند د پښتانه له ژونده سره تړلی دئ. که پښتون ژوندی وو دا به ژوندۍ وي[1].

(۱) په کوټه بلوچستان کي په ۱۹۹۱م کال د پښتو (عالمي کانفرنس) جوړ سوی وو او تر څلوېښتو زیاتي مقالې پکښې لوستل سوي وې. د غونډې د مقالو مجموعه چاپ سوې هم ده چي ښه د خوند مطالب پکښې دي. د دغي غونډې یوه برخه وال په خپله مقاله کي غوښتي دي ثابته کړي چي پښتو ژبه نوره ژوندۍ نه سي پاتېدلای او هرومرو به مري! دا خو د لیکوال نظر وو، چي د احترام وړ دئ خو ما ته د حیرانتیا ځای دا دئ چي د (کانفرنس) په پای کي د دغه (دلخراشه) مضمون لیکوال ته انعام هم ورکړه سو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم څپرکی

د پښتنو اصل و نسب

د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه:

لکه د پښتنو د نامه په برخه کې چې د پوهانو نظرونه بېلابېل دي، دغه راز د پښتنو د اصل و نسب په باب هم راز راز خبري سوي دي. چا د بني اسراییلو د ورکو قبیلو بقایا بللي، چا قبطیان، چا ارمنیان، چا بیا تاتار او ځینو نور څه ګڼلي دي. لیکلي اسناد ښیي چې دې موضوع ته د لومړي ځل له پاره د زرمي هجري پېړۍ په شاوخوا کې منظم کار پیل سوی دی. د مغول جهانګیر د دربار منشي خواجه نعمت الله هروي نورزي د نواب خان جهان خان لودي په سپارښتنه او د سمانا د حاکم هیبت خان په مرسته د (مخزن افغاني) په نامه یو کتاب په ۱۰۲۰ هجري قمري کې وکیښ. په دې کتاب کې د پښتنو د اصل و نسب په باب مفصله څېړنه سوې ده او د پښتنو قبیلو د روایتي شجرو چارټونه ترتیب سوي دي او په دې برخه کې شفاهي روایتونه په لیکلې توګه ثبت سوي دي. دمخه تر دې چې د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني روایتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیان کړم ما ته دا غوره ایسي چې دغه کتاب او مؤلف ئې درنو لوستونکو ته ورو پېژنم.

مخزن افغاني:

د نورزي نعمت الله هروي په قلم په ۱۰۲۰ هـ ق کال کښل سوی دئ. نعمت الله هروي د خواجه حبیب الله هروي زوی دئ، وایي چې خواجه حبیب الله هروي د اکبر پاچا (جلال الدین محمداکبر) له درباریانو څخه وو او ۳۵ کاله ئې په شاهي محکمه کي خدمت کړی دئ. ډاکټر محمدبشیر حسین د اکبرنامې په حواله لیکي چې دا سړی هماغه حاجي حبیب الله کاشي دئ چې د اکبر په درباریانو کي منلی شخص وو. له اکبر سره په یوه تجارتي هیات کي ګوا ته هم تللی وو. کله چې اکبر په ۹۹۱هـ ق کي د ځینو خوراکي موادو د بیو د جګوالي په خاطر یو لړ تدبیرونه ونیول همدغه حبیب الله ئې پر بوره (شکره) باندي د نګران په توګه ودراوه[1]. حبیب الله د اکبرنامې له قوله په ۱۰۰۳ هجري قمري کال په اګره کي مړ سوی دئ.

د نورزي نعمت الله د ژوند په باب چې څه مواد په لاس کي لرو هغه زیاتره د ده د مخزن افغاني له سریزي او متن څخه په لاس راغلي دي او له هغه څخه څرګندېږي چې نوموړی په اګره یا د هندوستان په کوم بل ښار کي زیږېدلی دئ. د وړوکتوب د زده

(۱) مخزن افغاني: اردو ژباړه (اردو ژباړونکی ئې ډاکټر محمدبشیر حسین دئ) – د سریزي ۱۳ مخ، ۱۹۷۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي په باب ئې په څه نه یو خبر خو دومره پوهېږو چي په ۹۹۳ هـ ق کي د عبدالرحیم خان خانان د کتب خاني ناظم وو. خانخانان عبدالرحیم د جلال الدین اکبر سپه سالار وو. کله چي تر اکبر وروسته شهزاده سلیم د (جهانګیر) په نامه پر تخت کښېنوست (۱۰۱۴ هـ ق) نعمت الله ئې د منشي په توګه وټاکه. یوولس کاله ئې خدمت وکړ او وروسته ئې د خانجهان لودي ملازمت ته ملا وتړله. خانجهان ورباندي د پښتانه ورور په توګه ډېر باور درلود. نعمت الله له خانجهان لودي سره په هغه سفر کي ملګری وو، چي په ۱۰۱۸ هـ ق کال ئې د مرهټه وو د ارامولو په خاطر د کن ته کړی وو. په دې سفر کي نعمت الله له یو بل درانه پښتون هیبت خان کاکړ سره پېژندلي دي. د همدغه هیبت خان کاکړ پېژندګلوي او مرسته وه چي نورزی نعمت الله ئې د مخزن افغاني پر کښلو بریالی کړ. هیبت خان کاکړ د خانجهان لودي نژدې ملګری وو او د هغه د ژوند ډېر حالات ورته څرګند ول. ده له نعمت الله نورزي سره د پښتنو د ژوند و ژواک، اصل و نسب په معلومولو کي ډېره مرسته وکړه او ویل کېږي چي د مخزن افغاني په پای کي چي د هیبت خان کاکړ د پلار و نیکه حالات بیان سوي دي،هغه د ده په خپل قلم پر زیات سوي دي. باید وویل سي چي د مخزن په کښلو کي تر ټولو زیات د خان جهان لودي هڅونه او تشویق ډېر اغېزمن وو او ځیني څېړونکي د دې کتاب د لیکلو اصلي مشوق خان جهان بولي[1].

نعمت الله هروي نورزی د فارسي ژبي شاعر هم وو. د دېوان

(۱) محمد حیات خان – حیات افغاني: پښتو ژباړه – لومړی ټوک، ۱۷۰ مخ، کابل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرک ئې نسته خو په مخزن افغاني کي ئې یو دوه شعره راغلي دي. دغه راز په مخزن افغاني کي د پښتو شعرو سته والی د دې خبري دلیل کېدای سي چي نعمت الله په پښتو ژبه پوهېدی که څه هم په هندوستان کي زېږېدلی او لوی سوی وو خو خپله مورنۍ ژبه ئې زده وه.

مخزن افغاني یوه دېباچه او مقدمه لري ورپسې په اووه بابه او خاتمه کي کتاب پای ته رسېږي هر باب او خاتمه ئې بیا پر بېلو بېلو فصلونو وېشلې ده. د کتاب د خاتمې په درو فصلونو کي ئې د سړه بنو، بېټنو او غرغښتو په قبیلو کي د مشهورو صوفیانو حالات راوړي دي. کتاب په لوی سر کي د پښتنو اصل و نسب څېړي. (دا برخه ئې اوس د انسابو پوهانو په نزد د منلو وړ نه ده ځکه پښتانه بني اسرایلو ته منسوبوي؟) بیا د لودیانو او سوریانو حالات بیانوي او ورپسې د خان جهان لودي د ژوند کارنامې لیکي. که تر دې خبري ورتېر سو چي د پښتنو د اصل و نسب په باب ئې ناسم او له ځانه جوړ سوي نظرونه راوړي دي نور نو مخزن افغاني په هند کي د پښتنو ستانه وو په باب ډېر ګټور اثر دئ.

د دې کتاب ځیني ځانګړتیاوي به د نوموړي اثر د اردو ژباړونکي له خولې دلته رانقل کړو. تر ټولو لومړۍ ښېګڼه ئې دا ده چي مصنف د پښتنو د حسب و نسب شجرې د لومړي ځل له پاره راغونډې کړي دي چي د تاریخ په کوم بل کتاب کي په دومره تفصیل نه دي بیان سوي.

د خان جهان لودي د حالاتو او فتوحاتو بیان ئې ډېر مستند او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د باور وړ دئ ځکه د کتاب ليکونکي ډېر کلونه او په ډېرو کارونو کي د هغه ملګری وو.

د سوري شېرشاه د سترو کارنامو بيان که څه هم په (تاريخ شېرشاهي) او (واقعات مشتاقي) کي راغلی دئ مګر د مخزن افغاني معلومات بايد يو داسي اضافت وبولو چي د هغه په مرسته موږ د شېرشاه ستر شخصيت نور هم ښه ترا پېژندلای سو. په دې برخه کي ئې معلومات ثقه او مستند دي.

د دې کتاب يوه بله ځانګړتيا لا دا ده چي د لوديانو او سوريانو د زمانې بيان ئې له عقله ليري نکلو او افسانو څخه راپيل کړی دئ.

د کتاب په خاتمه کي چي د پښتنو ستانه وو او د خدای د دوستانو کوم معلومات راغونډ سوي دي،ځيني داسي کسان موندلای سو چي په نورو ماخذونو کي ئې څرک نه لرو.

تر مخزن افغاني وړاندي موږ پر همدې موضوع باندي په دغه کم او کيف کوم منظم اثر نه لرو. د پوهاند دوکتور حبيب الله تږي په قول د ابوالفضل (آيين اکبري) تر ټولو پخوانی ليکلی سند دئ چي د پښتنو د سترو قبايلو يادونه ئې کړې ده[۱]. آيين اکبري په ۱۵۹۷ – ۱۵۹۸ کلونو کي ليکل سوی دئ. نوموړی پوهاند په دې باب د اخوند درويزه ننګرهاري د تذکرة الابرار والاشرار روايت هم رانقلوي. ما ته د تذکرة الابرار والاشرار او مخزن افغاني ليکني همزولي ښکاري او داسي مي لا هم په زړه کي راګرزي چي د اخوند درويزه ماخذ دي د نعمت الله هروي اثر وي (والله اعلم). د نعمت

---

(۱) تږی – پوهاند دوکتور حبيب الله – پښتانه: ۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله هروي زيار په خپل وخت كي يو نوښت (ابتكار) دئ او د مولف او همكارانو هڅه ئې د ستايني وړ ده.

د مخزن افغاني د روايتو له مخي پښتانه بني اسراييل دي او په بني اسراييلو كي د ساول (طالوت) له نسله ګڼل سوي دي. ساول د حضرت يعقوب عليه السلام په دوولسو زامنو كي د ابن يمين له اولادې څخه وو. وايي ساول د حضرت اسماعيل عليه السلام په زمانه كي د بني اسرايلو پاچا وو. دوه زامن ئې ول چي (ارميا) او (برخيا) نومېدل، لور ئې د حضرت داود مېرمن وه، برخيا د حضرت داود عليه السلام وزير او ارميائي سپه سالار وو د ارميا زوی افغنه نومېدی چي د حضرت سليمان عليه السلام سالار وو او د برخيا د زوی نوم اصف وو چي د وزارت منصب ئې درلود. افغنه ته خدای څلوېښت زامن ورکړل او اصف تته اتلس. د حضرت سليمان د وفات پر وخت د دې ورونو (افغنه – اصف) له اولاده دومره پياوړې قبيله جوړه سوه چي په ټولو بني اسرائيلو كي ئې ساری نه وو.

وايي چي بني اسرائيلو د حضرت سليمان عليه السلام تر وفات وروسته د خدای نافرمانۍ ته ملا وتړله. خدای د بابل پاچا (بخت نصر) پر مسلط كړ او د بني اسرائيلو ځيني قبيلې حجاز ته او ځيني غور ته مهاجري سوې حجاز ته د مهاجرو بني اسرائيلو وروستی مشر خالد بن وليد دئ چي د ځينو پښتنو مورنی نيكه بلل سوی دئ او د غور د بني اسرائيلو متاخر سرى قيس دئ.

د مخزن افغاني دغه روايت د ټولو هغو آثارو له پاره د يوه قوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ حیثیت لري چي په دې برخه کي لیکل سوي دي. تاریخ مرصع، خلاصة الانساب، صولت افغاني، شوکت افغاني، توزک افغاني، تواریخ خورشید جهان، د پښتنو تاریخ او نورو د مخزن افغاني محتویات اخیستي دي. دغه راز یو شمېر لوېدیځو مولفینو هم د مخزن افغاني پر روایتو تکیه کړې او منلي ئې دي. په غربي څېړونکو کي د بنګال د ایشیاټیک ټولني مشر سرویلیام جونز William Jones، **الکساندر برنس** Alexander Burnes، **ویلیام موکرافټ** William Moorcroft، **چارلس مېسن** Charles Masson، **جورج روز** G. H. Rose، **والټر بیلیو** H. W. Bellew **او هنري جورج راورټي** H. G. Raverty **د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې پلویان دي او په دوی کي جورج روز د دغي نظریې د خورا جدي مدافعینو څخه دئ. (د ده د حکمونو په باب به وروسته وړغېږو). په مقابل کي منسټوارټ الفنسټن** Mountstuart Elphinston، **جان ملکم** John Malcolm **او برنارډ ډورن** Bernard Dorn **ئې بیا کلک مخالفین دي او پښتانه اریاییان بولي (د دغو څېړونکو د نظریاتو له پاره د ښاغلي پوهاند دوکتور حبیب الله تږي د درانه اثر [پښتانه] لوستل له لوستونکو سره فوق العاده مرسته کوي).**

په پښتنو لیکوالو کي ښاغلیل خان روشن خان د دغي نظریې په ملاتړ ډېر څه لیکلي دي. په دې برخه کي د ده د مشهور اثر اردو نوم (تذکره – پٹهانون کی اصلیت اور انکی تاریخ) دئ.

د دغي نظریې له مخي د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند کي حضرت خالد ابن ولید رضي الله عنه خپل هغه تربرونه چي په غور کي اوسېدل، د اسلام دین ته راوبلل. د غور پښتنو د قیس په مشري یو وفد (جرگه) مدینې منورې ته ولېږه. دغه وفد هورې د اسلام مقدس دین ومانه او په ایمان مشرف سول. آنحضرت صلی الله علیه وسلم پر قیس باندي د عبدالرشید نوم کښېښوو. قیس عبدالرشید د مکې د فتح په غزا کي برخه واخیستله او د خپلو جنگي کارنامو په وجه ئې د (بطان) لقب وگاټه. حضرت خالد خپله لور بي بي ساره په نکاح کړه. قیس له خپلو یارانو سره غور ته ستون سو او د اسلام ددین تبلیغ ئې پیل کړ. په ۴۰ ق یا ۴۱ ق کي مړ سو. د همدې نظریې اغېزه د ملا عبدالباقي افغان کندهاري په دې لاندي بیتونو کي لیدل کېږي.

پټان قیس عبدالرشید زموږ بابا نومونې درې
د وحدت پیاله یې نوش کړه له مشرکه شو راپرې
زه د ده تر لبو جار سم د حبیب خپږ یې مچ کړ
اولاده یې بهره مند سوه د اباوو دین یې پوچ کړ
(تهذیب الواجبات: پنځم مخ، ۱۴۰۸هـ ق)[۱]

قیس څوک وو؟

د مخزن افغاني د لیکني له مخي او په پښتنو کي د یوې مسلطي عنعنې له رویه، قیس د اسلام د مقدس دین د بعثت پر

---

(۱) دا بیت ما څه دپاسه پنځوس کاله مخکي د لومړي ځل له پاره له خپلي مور څخه اورېدلی وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت د غور د پښتنو مشر وو. د اسلام تر منلو او له آنحضرت صلی الله علیه وسلم سره تر مشرف کېدلو وروسته يې نوم عبدالرشيد سو دا ځکه چي وايي (قيس) عبراني نوم وو. مرگ ئې په ۴۰ يا ۴۱ ق کي واقع دئ. د ارواښاد دوست محمد کامل او فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د څېړنو له مخي د قيس په نامه يو صحابي هم سته. خو دا چي دغه قيس دي هماغه وي چي د جوړ سوي افسانوي روايت له مخي دي د غور د پښتنو په نمايندگي مدينې منورې ته تللی وو او هورې ئې د اسلام دين منلی وو، بيا وروسته بيرته غور ته راستون سوی وواو درې زامن (بېټ، سړه بن او غرغښت) ځني پاته ول، هغه مسايل دي چي د ثبوت دلايل ئې کافي نه دي. علامه عبدالحي حبيبي ليکي: "کيس پښتو کلمه ده ... ملايانو دغه نوم معرب (قيس) کړ او په مخزن افغاني کي يې د عربيت افسانې وتراشل سوې چي د قيس عبدالرشيد د خالد له خپلوانو څخه و او د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف سوی و مگر دا افسانه حقيقت نه لري او نه په اسلامي تاريخ او سير يا د احاديثو په کتابو کي د قيس عبدالرشيد نوم راغلی دئ او نه په بل قديم کتاب کي دا افسانه سته او نه قديم سند لري. د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم د ژوندون ټول وقايع او هغه وفود چي له نورو هيوادونو څخه د دوی مبارک حضور ته راغلي وه، ټول وقايع يې د سير او مغازي او فتوح په کتابو کي منضبط دي خو دا قيس بالکل نسته. نو دا ويلای سو چي دا کيسه فقط د زرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هجري کال په حدودو کې پیدا سوې او تاریخي اصالت نه لري[۱]".

د مخزن له روایت سره سم د قیس درې زامن (سړه بن، بېټ او غرغښت) پاته سول چې اوسني پښتانه د همدغو درو تنو اولاده ده. خوشحال خان خټک وایي:

پښتون په اصل کې سړه بني دي
یا غـــور غښت دي یا بېټني دي
لودي غلجي دي د بېټني له لوره
په سړه بن پوري بیا کـــرلاڼي دي

دا وو د هغې نظریې لنډیز چې په مخزن کې ثبت سوې ده او وروسته ئې پلویان او مخالفین پیدا کړل او تر نونسمي پېړۍ پوري د یوې مسلطې او منل سوي نظریې په توګه وچلېده. پلویانو ئې پښتو ژبه د عبراني ژبو یو اوښتی شکل وباله او سامي ژبه ئې وګڼله. د دې نظریې له مخې پښتانه پنځو نیکونو ته رسېږي د سړه بن، غرغښت او بېټ اولادې ته (اصلي افاغنه) او (متوزیو او کرلاڼیو) ته (وصلي افاغنه) وایي. د نونسمي میلادي پېړۍ په اوله نیمایي کې اروپایي پوهانو د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه تر پوښتني او څېړني لاندې ونیوله او تر اوږدو ژبنیو تاریخي او ایتنیکي څېړنو وروسته دې نتیجې ته ورسېدل چې د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه پر پاخه علمي تاداو ولاړه نظریه نه ده او افسانوي اړخ ئې له ورایه څرګند دئ. البته د تاریخ په ځینو پړاوو کې به د سامي اقوامو ځیني افراد او ګروپونه له پښتنو سره یو ځای سوي او یکښې

---

(۱) حبیبي – عبدالحی – د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک، ۱۰۲ – ۱۰۳ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منحل سوي وي (اوسني سادات او تر هغو وړاندي مثالونه) خو حقیقت دا دئ چي نه پښتانه سامي قوم دئ او نه پښتو سامي ژبه ده (تفصیل ئې وروسته راځي).

د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې کمزوري اړخونه او تناقضات

پښتنو محققینو د دې نظریې د شنلو او څېړلو په نیامت د تورات[۱] د روایتونو پر بنا اوږدې څېړني کړي دي او په نتیجه کي ثرگنده سوې ده چي:

– د ساول (طالوت) په زامنو کي د ارمیا په نامه هیڅوک نسته او زوی ئې (افغنه) یو خیالي موجود دئ. د ظفر کاکاخېل د وینا له مخي خو د افغنه نوم په ټول تورات کي نه دئ موندل سوی[۲].

– د ساول په زامنو کي د برکیا په نامه یو تن سته چي زوی ئې آصف دئ خو دا چي نوموړی دي د حضرت سلیمان علیه السلام په وخت کي وزیر مقرر سوی وي، په تورات کي هیڅ راز اشاره نسته.

---

(۱) تورات چي په لغت کي قانون ته وایي، د هغه اسماني کتاب نوم دئ چي پر حضرت موسي علیه السلام نازل سوی او له هغو څلورو کتابونو څخه دئ چي مسلمانانو ایمان پر راوړی دئ. په قرآن مجید کي د تورات پر نامه ډېر پېښېږو. عیسویان د مقدس کتاب لومړیو پنځو برخو ته تورات وایي. دا پنځه برخي ئې په انگرېزي کي Pentateuch بولي چي په فارسي متونو کي ورته (خمسه موسی) ویل سوي دي(د لومړی چاپ حاشیه. په دې باب تفصیلي بیان وروسته راځي).

(۲) ظفر کاکاخېل – سید بهادرشاه – پښتانه د تاریخ په رڼا کښي: ۳۵ مخ – پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاضل استادعلامه پوهاند عبدالشکور رشاد(رح) د (الدرس التام فی التاریخ العام) په حواله لیکي:

"د شاول (طالوت) د پاچا کېدلو کال ۱۰۹۲ ق م او د مرګ کال يې ۱۰۵٦ ق م ښودل سوی دی او تر شاول وروسته حضرت داود علیه السلام د بني اسرائیلو مشر وټاکه سو او تر څلوېښت کاله واکمنی وروسته په ۱۰۱٦ ق م ومړ ... د وروستنی لیکني په رڼا کي هم د درایت په حکم د مخزن افغاني دا لیکنه زړه ته نه لوېږي چي وايي (برخیا او ارمیا د ساول دوه پس مرګي زامن وو او د هغو زامن آصف او افغنه د حضرت داود وزیر او سپه سالار سول) دا ځکه چي که موږ د برخیا او ارمیا زوکړه په ۱۰۵٦ ق م یا ۱۰۵۵ ق م کي فرض کړو نو د هغو د زامنو (آصف او افغنه) زوکړه که د پلرو په شل کلنی کي پېښه سوې وي نو آصف او افغنه باید په ۱۰۳۵ ق م یا ۱۰۳٦ ق م زوکړي او تر شل کلنی په کم عمر کي د حضرت داود غوندي بر میالي پاچا له خوا د وزارت منصب ته دغه آصف او د سپه سالاری منصب افغنه ته ورکول له عقل و عادته لیري ښکاري[1]".

– حضرت خالد بن ولید یو پیاوړی صحابي وو او په اسلامي تاریخو کي ئې د ژوند حالات پوره بیان سوي دي مګر د ده د هغه دعوت بیان هیڅ نه سو موندلای چي د غور پښتنو ته دي ئې ورکړی وي او ګویا هغوی ئې د اسلام دین منلو ته رابللي وي او که فرض محال دغه روایت ومنو هم، بیا هم د خالد بن ولید په برخه

---

(۱) محمد حیات خان – حیات افغاني: پښتو ژباړه – دریم ټوک، تعلیقات – با مخ، کابل – ۱۳۷۰ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې د جوړونکو څخه غلطي پېښه سوې ده او هغه دا چي د دوی په نظر خالد بن ولید د امویانو په وخت کي د کابل والي وو، د حجاج بن یوسف له خوا چي د امویانو مشهور ظالم حکمران وو، مرکز ته وغوښت سو. خالد د حجاج له بېرې مرکز ته نه ولاړ، په پښتنو ننووت، له هغو سره ئې خپښي وکړه او اوسني خالدي پښتانه چي ځیني کسان دا نسبت (بنګښو) ته کوي د ده اولاده ده. د فاضل استاد رشاد د څېړنو له مخي باید وویل سي چي د کابل والي خالد بن ولید نه بلکي خالد بن عبدالله القسري وو. دغه خالد د یزید لمسی د عبدالله زوی وو چي د عربو په بجیله قبیله کي د قسر بن عبقر له اولادې څخه وو او د دغه نسبت په واسطه ئې خالد بن عبدالله القسري بولي. په داسي حال کي چي د مخزن د روایت خالد نومی د ولید مخزومي زوی او لقب ئې سیف الله وو. ده د کابل د والي په توګه وظیفه نه لرله. د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې له جوړوونکو څخه دا دوه خالد نامي سره ګډ سوي دي[1].

- د بني اسرائیلیت نظریه راته وایي چي قیس پر څلوردېرشم پښت افغنه بن ارمیا ته او پر اووه دېرشم پښت ساول ته رسېږي[2] که اوسني پښتانه یوازي د افغنه له نسله وي نو تر قیس پوري د دغو ۳۴ پښتنو اولاده څه سول؟ هغوی خو به هم پښتانه یا پښتنو ته نزدې قبیلې وې. موږ تر اوسه پوري په کوم

(۱) هماغه اثر: هماغه ټوک، تعلیقات – یج مخ.
(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کښي: ۲۵ مخ – پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ کي د هغوی د اولادې په باب څه نه دي لوستي. له قیس څخه تر نن پوري د ډېرو دقیقو شجرو له مخي ۲٦ پښته ټاکل سوي دي. په ۲٦ پښته کي په میلیونونو انسانان منځ ته راغلل، په ۳۴ پښته کي خو به هرومرو تر دې زیات وای. دا په میلیونونو انسانان چیري تري تم سول؟

- د آنحضرت صلعم حضور ته که د غور د پښتنو له خوا یو هیات د حضرت خالد بن ولید رضي الله عنه په تشویق تللی هم وي او مشري ئې د قیس عبدالرشید پر غاړه هم وي نو د دغه هیات، وفد یا جرګې د نورو غړو اولادونه څه سول؟ دا هیات خو د غور د پښتنو په نمایندګۍ تللی وو، چي تر راستنېدلو وروسته ئې د غور په پښتنو کي د اسلام د دین تبلیغ ته ملا تړلې وه. نو بیا د دغو پښتنو اولاد څه سول؟ دې پوښتنو ته هم چا جواب نه دئ موندلی.

- د افغنه له زمانې څخه بیا د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم تر هجرته (٦۲۱م) پوري نزدې شپاړس سوه کاله تېر سوي دي. په دې اوږده موده کي به د افغنه له زوزاتو څخه څومره پراخ اولس جوړ سوی وي او دا اولس خو به هم د پښتنو تربرونه ول. دا اولس څه سو؟ د دې پوښتني جواب هم نسته.

- قیس په یوه روایت په ۴۰ ق (تاریخ سلطاني) او په بل روایت په ۴۱ ق کي مړ سوی دئ. د مړیني پر وخت ئې عمر ۸۷ کاله وو (پښتانه د تاریخ په رڼا کښي). وایي چي د ایمان تر راوړلو وروسته ئې د حضرت خالد له لور (بي بي سارا) سره واده وکړ. واده ئې باید د ۷ – ۱۰ق کلونو تر منځ سوی وي او د واده پر وخت ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر باید د ۵۷ – ٦۰ کلو تر منځ وي. په پښتنو کي مسلط دود داسي دئ چي د قوم سرداران او خانزاده ګان په کم عمر (په اوله ځواني کي) واده کوي. قیس به هم له بي بي سارا سره تر واده دمخه بله ښځه یا ښځي کړي وي ځکه د سردارۍ په حالت کي هغه هم بیا د پښتنو د سردارۍ په حالت کي د یوه سردار له پاره تر ٦۰ کالو پوري مجرد پاته کېدل له عُرف و عادته لیري خبره ده. نو له دې بلي ښځي یا ښځو څخه پیدا سوې اولاده څه سوه؟ او که پښتانه یوازي د بي بي سارا اولاد وي نو بیا مورې ولي ځینو پښتنو ته خالدي پښتانه وایو؟ د پورتني استدلال له مخي خو ټول پښتانه باید د مور له خوا حضرت خالد ته ورسېږي. دا پوښتني هم ټولي بې جوابه پاته دي.

– د پښتو ژبي په باب علمي څېړنو دا خبره ثابته کړې ده چي پښتو سامي الاصله ژبه نه ده او لکه وړاندي چي مي وویل دا ژبه د هندو اروپایي ژبو په کورنۍ اړه لري. دا څرنګه کېدای سي چي ژبه دي اریایي وي او قوم دي بیا بني اسرائیل[1].

– د پښتنو د بني اسرائیلیت په باب د لوېدیځو مؤلفینو

---

(۱) ځیني کسان وایي دا خبره ممکنه ده چي قوم دي بني اسراییل وي او ژبه دې هندواروپایي. په مثال کي ئې د Yeddish ژبه راوړي. دا ژبه د هندواروپایي ژبو په جرمانیک ښاخ پوري تړل سوې او یوه ډېره نوې جوړه سوې ژبه ده چي د Early German او Hebrew یو مخلوط دئ. دا ژبه ګویا د عبراني ژبي یوه نوې راپیدا سوې لهجه ده. نن ورځ ان د ایټالیا، ترکیې، هسپانیا، شمالي افریقا او امریکا یو زیات شمېر یهودان خولا پرې پوهېږي هم نه. (وګورئ What is a Jew? د Morris N. Kertzer لیکنه – ۱۱۷ مخ، څلرم چاپ، متحده ایالتونه – ۱۹۷۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادعاګاني هم جدي تناقضات لري. ما وړاندي دا خبره کړې ده چي په لوېديځو مؤلفينو کي جورج روز د دغي نظريې له کلکو پلويانو څخه دئ. تاسي د ده هغو خبرو ته ځير سئ چي ارواښاد پوهاند دوکتور حبيب الله تږي د خپل وروستي کتاب (پښتانه) په ۱۲ مخ کي راوړي دي. دی وايي:

"روز په پای کي د ژبي خبره يادوي (مراد ئې د ورکو سوو يهودو قبايلو ژبه ده – م. هوتک) او وايي دا څه عجبه خبره نه ده چي پښتنو دي خپله اصلي عبراني ژبه بايللې وي. ځکه دی وايي کله چي د يوه ولس يو څو قبيلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کي د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کي ميشتې شي، هلته نو بيا دا څه د تعجب خبره نه ده چي دغه قبيلې خپله ژبه بايلي ..." (پر کلماتو تاکيد زما دئ – م. هوتک) تږی صاحب د همدغه جورج روز له خولې ليکي:

"د اسرائيلو لس قبيلې ... په نهايت کي افغانستان ته تللي او پښتانه د همدغو لسو قبيلو اولاده ده".

يو ځای پښتانه "د همدغو لسو قبيلو اولاده" ګڼي او بل ځای وايي چي "يو څو قبيلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کي د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کي ميشتې سوې ..." (تاکيد زما دئ م. هوتک) که پښتانه د "همدغو لسو قبيلو اولاده" وي نو بيا "دغه غښتلی او ګڼ ولس" څوک وو؟ چي "دغو لسو قبيلو" پکي خپله عبري ژبه بايلوده او اوس په پښتو ګړېږي. د دغه ولس ژبه خو به هرومرو پښتو وه. آيا دا حکم پر دغه حقيقت باندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف نه دئ چي د دغو لسو قبيلو تر ورکېدو دمخه دلته يو ګڼ او غښتلی ولس وو او ژبه ئې پښتو وه.

پوهېږو چي د دې نظريې جوړوونکي په مغولي واکمني کي اوسېدل. د دې واکمنۍ په حدودو (هند) کي تر پښتون د (افغان) کلمه ډېره مروجه وه. د هغه وخت د پښتنو په نزد هم د افغان نوم تر پښتون لرغونی ښکارېده. ځکه ئې نو ساول هم په کورنۍ کي د ارميا او افغنه افسانه جوړه کړه. که دوی ته دا معلومه وای چي پښتون نوم تر افغان لرغونی دئ، هيڅکله به ئې د ارميا پر زوی د افغنه نوم نه وای ايښی بلکي پښتون ته ورته نوم به ئې ورته تراشلی وای.

د بني اسرائيليت د نظريې د منځته راتګ عوامل:

د پښتنو د اصل و نسب او د هغو د قبيلوي شجرو کتابي ثبت په ۱۰۲۰ق کي سوی دئ او په دې کال نورزي نعمت الله هروي د (مخزن افغاني) په نوم کتاب وکيښ. دا وخت مغول جهانګير پر تخت ناست دئ. نعمت الله هروي د خانجهان لودي ملازم وو او کتاب ئې د همدې خانجهان په تشويق کښلی دئ (تفصل ئې مخکي بيان سوی دي). د حيات افغاني ليکوال ډپټي محمد حيات خان د مخزن افغاني په حواله کاږي چي خانجهان لودي د افغانانو (پښتنو) د (سلسلۀ نسب) د معلومولو له پاره خپل ملازمان (قطب خان، سرمست خان ابدال، همزه خان توخی، عمرخان کاکړ، ظريف خان يوسفزی) افغانستان ته ولېږل. هغوی د نسب دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلسله له ساوله رانیولې بیا تر قیس عبدالرشید پوري نوم په نوم په مفصله توګه لیکلې راوړه[1]. د حیات افغاني مولف د دغې نسبنامې په باب خپل تردید په واضحو ټکو بیان کړی دئ او پوښتي چي د ساول له مړیني څخه دوه نیم زره کاله وروسته به آیا دا ممکنه وي چي د دومره اوږدې زمانې مفصله نسبنامه دي سینه پر سینه په سمه توګه رارسېدلي وي؟ جواب ئې ده منفي ورکړی دئ. نوموړی مؤلف وایي د مخزن افغاني هغه قلمي نسخه چي ده ترې استفاده کړې د کابل د یوې معتبري کورنۍ له کتب خانې څخه ورته غلام حسین علیزي ورلېږلې وه. په دغه نسخه کي د کتاب د تصنیف علت دا راز بیان سوی دئ. د جهانګیر دربار ته د ایران یو ایلچي راغی او د پښتنو د نسب ریښه ئې له دېبانو (دېوانو) سره تړلې وبلله او حواله ئې پر یوه معتبر کتاب ورکړه. پر خانجهان لودي باندي دا خبره درنه تمامه سوه د خپلو ملازمانو یوه جرګه ئې چي نومونه ئې وړاندي بیان سول، د پښتونخوا بېلابېلو برخو ته ولېږله او دغه نسبنامه او د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه ئې بیان کړه. په دې وخت کي د پښتنو له لاسه پاچهي وتلې ده. نه هغه پخوانی برم ورپاته دئ او نه مقام. د مغولو په دربار کي پاته پښتانه هم په بېلابېلو ډولونو سره تر روحي شکنجې لاندي دي. په دغسي حالت کي چي د خپل اصل و نسب په باب دا راز له سپکاوۍ ډک توجیهات اوري، څرګنده خبره ده چي د زغملو توان ئې نه سي

---

(۱) خپل – هارون – آفریده های مهجور علامه حبیبي – ۱۲۹ – ۱۳۸ مخونه، کابل – ۱۳٦۷ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرلای. د پاچهۍ د اعادې له پاره خو ئې د توري کمی نه محسوساوه او خپلو هلوځلو ته ئې امید لاره خو د اصل و نسب د سپکاوۍ چاره ورته درنه تمامېدله. په دغه راز یوه فضا کي د قیس عبدالرشید سره د ټولو پښتنو د تړلو افسانه میدان ته سوه. دا افسانوي نظریه هسي د عادي خلکو له خوا وضع سوې هم نه ده. ډېر دقت پکښې سوی دئ. زیار ایستل سوی دئ چي افسانوي روایتوته د هغي عیني زمینې له مخي چي تفصیل به ئې وروسته راسي، لږ څه منطقي او واقعي رنګ ورکړه سي او د هغه وخت د مسلط تفکر پر اساس باید د پښتنو د اصل و نسب سلسله د حضرت نوح علیه السلام دریو زامنو (حام – سام – یافث) ته ورسول سي. باید وویل سي چي دریو تنوته د انساني ټولیو د رسولو عنعنه یوازي په پښتنو پوري منحصره نه ده. په شهنامه کي راغلي دي چي فریدون هم درې زامن (سلم، تور او ایرج) درلودل او جهان ئې پر دریو برخو ووېشه، هر زوی ته ئې یوه برخه ورکړه. د تاریخ پلار هیرودوت له خولې روایت دئ چي د اروپا په پراخه نااستوګنه سیمه کي چي واردواره یو سړی پیدا سو، تارژیتائوس نومېدی او درې زامن ئې پیدا سول (لیپوخائس، ارپوخائیس او کولاخائیس). د اوستا د روایتو له مخي زردشت هم درې زامن درلودل (ایست واستره، اوروه تت نره، هوره چیتره)[۱]. چي بیرته خپل اصلي مطلب ته راوګرزم، د پښتنو د سامیت د نظریې د منځته راتګ پر وخت په هندوستان کي د پښتنو اړیکي له دوو قوتونو سره وې. مغول او

---

(۱) حیات افغاني – پښتو ژباړه: لومړی وک – ۱۷۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوان. د ظفرکاکاخېل په عقیده مغولو او هندوانو د خپل نسب لړۍ حام او یافث ته رسول. پښتنو له مغولو سره سیاسي رقابت درلود او له هندوانو سره مذهبي دښمني. د دې له پاره چې له دوی دواړو سره ئې اړیکي شلولي او خپل خط ئې بېل کړی وي، ځکه ئې نو خپله شجره سام ته ورسوله. دې کار دوې ګټې ورته وکړې. یو ئې د خپلي مذهبي عقیدې د تسکین له پاره ځانونه له هندوانو رابېل کړل او عربو ته ئې چې د دوی په نظر ډېر مقدس ول ،ورسول او بل ئې له خپلو سیاسي سیالانو سره د مخالفت له پاره تیوریک تاداو جوړ کړ. د دې له پاره چې خپلو شجرو ته ئې علمي او منطقي رنګ ورکړی وي، نو ئې د ساول په زوزاتو کي د افغنه په نامه یو شخص ور زیات کړ او پښتانه ئې ورسره وتړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

په تورات کې د مخزن افغاني د تېر روايت په باب زما څېړني:

يوولس کاله مخکې چې ما دا کتابګوټی کيښ، په تورات کې د مفصلې څېړنې امکانات راته ميسر نه ول، ځکه مې نو د مخزن افغاني روايتونه د هغو پوهانو د تحقيق په استناد وڅېړل چې په تورات کې ئې مطالعه درلوده. د کتاب تر چاپ وروسته ما په خپله د تورات د مطالعې په مرسته ځيني حقايق وموندل چې د مخزن د روايتو په رد کې استناد په کېدلای سي. دغه موندل سوي حقايق به په دې څپرکي کې له لوستونکو سره شريک کړم.

د مخزن افغاني د تېر روايت په باب ما د بايبل انګرېزي متن وکوت. دغه متن (A New Translation of THE BIBLE) نومېږي چې د (James Moffatt) په زيار خپور سوی دئ.

جېمز موفاټ (۱۸۷۰-۱۹۴۴ع) د ګلاسکو پوهنتون له فارغانو څخه دئ. ده په ۱۹۱۱ع کال کې د عهدجديد (New Tesaments) مواد، د ده په نظر پر تاريخي نظم باندي سره واوړل او دغه متن ئې ، چې اوس زما مخ ته پروت دئ، په ۱۹۲۶ع کال کې بشپړ کړی دئ او زه ئې د همدې ليکني پر وخت د ۱۹۳۵ع کال چاپ څخه استفاده کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موفاټ هدف دا وو چي د بايبل متن په ډېره ساده انګرېزي ژبه برابر کاندي. د ده په لاس دغه برابر سوی متن په رشتيا سره هم په ډېره ساده انګرېزي ژبه ژباړل سوی دئ. ده د بايبل فصلونه هم سره لاندي باندي کړي دي چي دا کار ئې د ډېرو پوهانو د اعتراض سبب ګرځېدلی دئ خو له دې اعتراضو سره سره د ده ژباړي، د چا خبره "عامه قبول" ګټلی دئ.

د بايبل له مطالعې څخه ما ته ځيني مسايل روښانه سول چي هغه به له درنو لوستونکو سره شريک کړم. خو مخکي له دې چي اصل موضوع ته ورننوزم ، د تورات په باب به هم څه ناڅه وږغېږم.

تورات:

تورات هغه کتاب وو چي د خدای پاک له خوا پر موسی عليه السلام باندي نازل سوی وو. دغه کتاب اوس د يهودو مذهبي کتاب دئ چي د بايبل په سر کي د (Old Testament) په نامه راغلی دئ او په فارسي او اردو ترجمو کي ئې د (عهدعتيق) په نامه بللی دئ په اولډ ټيسټمنټ کي پنځه کتابه (Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy) شامل دي او له همدې خاطره ورته کله خمسه موسی يا "اسفار پنجګانه" يا (Pentateuch) هم وايي. "اسفار" د "سِفر" جمع ده او سِفر د (کتاب، ليک) معنا لري (وګ: غياث). د دغو پنځو کتابو په لومړي کتاب (Genesis) کي د کائناتو د پيدايښت (تکوين) بيان راغلی دئ او په مصر کي د عبرانيانو تر ځای پر ځای کېدو پوري حالات بيانوي. په دوهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب (Exodus) کي د جلاوطنۍ بیان راغلی دئ، په دریم کتاب (Leviticus) کي مذهبي احکام بیان سوي دي او د طهارت، اخلاق، مقدسو ورځو په باب د یهودانو زیاتره قوانین له همدې کتابه اخیستل سوي دي، په څلرم کتاب (Numbers) کي په دښتو کي د بني اسرائیلو د اته دېرش کلني سرګردانۍ بیان راغلی دئ او پنځم کتاب (Deuteronomy) ته "تثنیه" یا د یادسوو کتابو بشپړوونکی ویل سوی دئ (وګ: لغتنامه دهخدا). په قرآن کریم کي د تورات یادونه اتلس ځایه سوې ده. په سوره آل عمران کي شپږ ځایه، په سوره المائده کي اووه ځایه، په سوره الاعراف کي یو ځای، په سوره التوبه کي یو ځای، په سوره الفتح کي یو ځای، په سوره الصف کي یو ځای، او په سوره الجمعة کي یو ځای. (وګ: المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم – انتشارات بیدار – قم – ۱۳۶۶هـ ش) تورات ته په انګرېزي منابعو کي (Torah) وایي چي د (قانون) معنا لري. د (Torah) کلمه ما په بایبل کي نه ده په سترګه سوې خو د (Pentateuch) لغت د هغو کلماتو په لیست کي ثبت دئ چي په بایبل انسایکلوپیډیاکي د (Complete Bible word list) په نامه ضبط دئ. دغه متن چي اوس د بایبل (انجیل) په سر کي راغلی دئ له هغي یونانۍ نسخې څخه رانقل سوی دئ چي ویل کېږي د دوهمي او دریمي عیسوي پېړۍ په اوږدو کي منځ ته راغلی دئ.

(وګ: "The Bible,A New Translation" د " James Moffatt" په قلم – د سریزي – xvi مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو آثارو کي د تورات نوم واردواره د اخونددروېزه ننگرهاري په مخزن الاسلام کي راغلی دئ او په پښتو ژبه ئې لومړی ترجمه د ویلیام کېري په قلم سوې او په ۱۸۲۴ع کال په کلکته کي چاپ سوې ده (وگ: په هند کې د پښتو ژبې او ادبیاتو د ایجاد او ودې پړاوونه – ۴۷۴مخ).

د تورات د اوسني متن په باب ځیني منقدین داسي نظر لري چي دا متن د یو څو لیکوالو په قلم لیکل سوی دئ او هغه متن نه دئ چي حق تعالی پر موسی علیه السلام باندي نازل کړی دئ.

د تورات برخیا د مخزن افغاني له برخیاوو سره سر نه خوري:

د مخزن افغاني د روایت له مخي برخیا د ساول (طالوت) زوی وو. زما د مطالعې له مخي په تورات (Old Testament) کي د برکیا (Berechiah) په نامه څلور تنه سته. په دې ډول:

۱– دغه برکیا نومی د زیرو بابیل (Zerubbabel) زوی وو او د جودا (Judah) په شاهي کورنۍ پوري ئې اړه درلوده. د دغه برکیا یادونه د عهدعتیق (Old Testament) په دیارلسم کتاب ۱ Chronicles – دریم باب شلم آیت کي راغلې ده. ما دلته د باب او آیت اصطلاحات د ظفرکاکاخېل په پیروی راوړي دي خو نه پوهېږم چي دقیق به وي که یا؟

(وگ: انگرېزي بایبل د جېمزموفټ (James Moffat) ترجمه – ۴۵۶مخ).

۲ – د دغه برکیا نوم په هغو اوو تنو مشرانو کي راغلی دئ چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عهدعتیق کې د (Ephraimite Chieftains) په نامه راښوول سوي دي. د دغه برکیا د پلار نوم (Meshillemoth) وو او یادونه ئې د عهدعتیق په څورلسم کتاب اته ویشتم باب او ۱۲ آیت کې راغلې ده. (وګ: انګرېزي بایبل – ۵۱۵مخ). د میشلموت په نامه په تورات کې دوه تنه سته چې یو ئې همدا د برخیا نومي پلار وو او بل ئې یو مذهبي مشر ملا وو چې پلار ئې اِمر (immer) نومېدی (وګ: ۱۳: ۱۱– Nehemiah). د (اِمِر) په نامه هم څو تنه په تورات کې سته.

۳ – وایي د زکریا علیه السلام د پلار نوم هم برکیا و. په انګرېزي بایبل ۵۳۴ مخ او ۵۳۵ مخونوکي (د Ezra کتاب پنځم باب اول آیت او شپږم باب ۱۴ آیت) د زکریا علیه السلام د پلار نوم (Iddo) راوړی دئ. محققین په دې عقیده دي چې (Iddo) د زکریا د نیکه نوم وو. د زکریا علیه السلام د ژوند زمانه تر میلاد پنځه سوه شل کاله وړاندي ګڼل سوې ده او د پارس د واکمن داریوش د واکمنۍ له وخت سره سمون خوري (وګ: بایبل انسایکلوپیډیا د – Zechariah – بحث).

۴ – څلرم برکیا نو د (Shimea) زوی او د آصف (Asaph) پلار وو. د ده یادونه د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ او۴۷۰ مخونو کي راغلې ده. (وګ: – Chronicles ۱ – شپږم باب ۳۹ آیت او پنځلسم باب ۱۷ آیت).

دا سړی د مخزن افغاني له روایتي برخیا سره یو څه ورته والی لري او په دې سبب زه یو څه زیات پر بږغېږم. په مخزن افغاني کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي برکیا د آصف د پلار په توګه راپېژندل سوی، د ساول (طالوت) په زامنو کي بلل سوی دئ. په داسي حال کي چي د تورات په روایت دغه برکیا د (Shimea) زوی وو. د انګرېزي تلفظ او عربی و عبراني تلفظونو توپیرونه زیات دي.

د (Shimea) په نامه په عهدعتیق کي څلور تنه پېژنو چي عبارت دي له:

۱ – د داود علیه السلام یو زوی چي یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۶ مخ کي سوې ده (– Chronicles ۱ – دریم باب پنځم آیت).

۲ – د (Levite) له قبیلې څخه د (Merari) د کورنۍ چي یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ مخ کي سوې ده (– ۱ Chronicles – شپږم باب دېرشم آیت).

۳ – د همدې قبیلې د (Gershon) کورنۍ څخه وو. یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ مخ کي سوې ده. (– Chronicles ۱ – شپږم باب نهه دېرشم آیت).

۴ – د داود علیه السلام یو ورور وو چي یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۳۲۵ مخ کي سوې ده. (– Samuel ۱ – شپاړسم باب نهم آیت). د دغه نوم انګرېزي ثبت د (Shammah) په شکل دئ.

په دې کي دوهم او دریم نمبر شخص په لېوي (Levi) قبیله پوري اړه لري او دا قبیله د یعقوب علیه السلام اولاده ګڼل سوې ده. خو دا چي (Shimea) دي د ساول (طالوت) بل نوم وي، کوم څرګند روایت ما ونه موند.

په عهدعتیق کي د همدغه برکیا زوی آصف (Asaph) بلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی دئ. خو دا چي نوموړي دي د وزارت منصب درلود، کومه صریحه اشاره نسته. د تورات د روایتو له مخي آصف میوزیشن وو (وګ: د انګرېزي بایبل ۴۵۹ مخ او ۴۷۰ مخ).

عبرانیانو (The Hebrews) له موزیک سره ډېره جوړه وه. د تورات له متن څخه داسي ښکاري چي د ساموېل، داود او سلیمان وختونه د موسیقۍ د زیات رواج زمانه وه. په دغه زمانه کي موسیقي په معبدونو کي په منظمه توګه تدریسېدله او د مسلکي سندرغاړو یوه ډله هم په همدې زمانه کي منځ ته راغله.

داود علیه السلام په خپله د ښکلي آواز څښتن وو. پر ده باندي نازل سوی کتاب زبور نومېږي چي په انګرېزي ئې (Psalms) بولي. (Psalms) د عهد عتیق (Old Testaments) نونسم کتاب دئ چي ټول یوسلو پنځوس سرودونه پکښې دي. دغو سرودونو ته په عربي ژبه کي "مزامیر" وایي چي مفرد شکل ئې "مزمار" یا "مزمور" دئ. مزمار په لغت کي نل، سورنا او ټولو هغو لرګینو آلو ته وایي چي په خوله وهل کېږي. د مزمار بله معنا "دوعا" ده او "مزامیر" د دوعاوو په معنا د "زبور" بل نوم دئ.

شیخ سعدي رحمة الله علیه فرمایلي دي:

آتشی از سوز عشق در دل داود بود

تا به فلک میرود بانګ مـزامـیر او

یا:

همه ګویند و سخن ګفتن سعدی دګر است

هــمه دانند مزامــــیر نه همــچـــون داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ سعدی اشاره هغه روایت ته ده چي موږ ئې په لغتنامه دهخدا کي د مجمل التواریخ والقصص په حواله داسي لولو: داود علیه السلام چي به زبور په خپل خواږه آواز باندي لووست، د هوا مرغانو به د ده د ښکلي آواز په خاطر په هوا کي سیلونه وتړل او پر ځرخېدل به. په همدې لغتنامه کي د حمدالله مستوفي له خولې ویل سوي دي چي داود علیه السلام د انسانانو په توکم کي تر ټولو ښه آواز لرونکی سړی وو. چا چي به د ده په آواز زبور واورېد، نور نو ځني تېرېدلای نسوای او هرومرو به ورته درېدی. په فارسي ادبیاتو کي د "نغمه داودی"، "الحان داودی" پر عبارتو باندي ډېر پېښېږو.

نظامي گنجوي وایی:

یافته در نغمه داود ساز
قصه محمود و حدیث ایاز
(د دهخدا له لغتنامې څخه)

شیخ سعدی شیرازي علیه الرحمه ویلي دي:

بر این الحان داودی عجب نیست
که مرغان در هوا حیران ماند

د فارسي ژبې د یو بل شاعر څلوریځه، چي د زمانې له ناخوالو څخه ئې د خپل شین زړه ترسیم پکښې کړی دئ، زما په حافظه کي له زلمیتوبه څخه خوندي پاته ده خو له بده مرغه د شاعر نوم مي له حافظې څخه پاک سوی دئ. څلوریځه داسي ده:

امروز بهای هیزم و عود یکیست
در چشم جهان خلیل و نمرود یکیست

(c) ketabton.com: The Digital Library

در گوش کسانیکه درین بازار اند
آواز خــر و نغــمه داود یکیست

د تورات آصف او د مخزن افغاني آصف هم نه سره وايي:

په مخزن افغاني آصف د برخيا زوی او د ساول لمسی بلل سوی دئ. په تېر بحث کي خو خبره په اصل کي د برکيا د زوی آصف په باب وه او بير ته به هماغي موضوع ته راغبر گ سم. د آصف (Asaph) نوم په عهدعتيق کي درې پلاراغلی دئ:

۱ – دا آصف د (Levite) قبيلې ته منسوب دئ او د داود د دربار د سندر غاړو له ډلي (Choir) څخه وو. د ده يادونه د انگرېزي بايبل په ۴۵۹، ۶۳۶، ۶۵۱، ۶۵۹ مخونو او نورو ځايونو کي راغلې ده. (وگ:–Chronicles ۱– شپږم باب ۳۹ آيت او دغه راز پنځوسم، درواويايم او درواتيايم او نور مزمارونه "Psalm"). د آصف نامه ته منسوب مزمارونه ئې آصفي سرودونه Asaphite) (Songs بللي دي. آصف او داود عليه السلام دواړه د موسيقۍ د مخکښانو (seer) په توگه معرفي سوي دي (وگ: د انگرېزي بايبل ۵۱۸ مخ –Chronicles ۱ – نهه ويشتم باب دېرشم آيت).

د دغه آصف د زامنو يادونه په انگرېزي بايبل ۴۸۰ ، ۵۰۶ ، ۵۳۱ مخونو کي سته (وگ: – Chronicles ۱– پنځه ويشتم باب اول آيت، –Chronicles ۲– شلم باب څورلسم آيت او – Ezra – دوهم باب يوڅلوېښتم آيت). خو ويل کېږي چي دغه کسان د شاعرانو او سندرغاړو يوه ډله وه چي آصف ئې د خپل استاد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توگه منلی وو.

۲ – دوهم آصف نومی د (Hezekiah) په وخت کي د محکمې د مشر (Recorder) او په بل روایت د (Chancellor) په توگه ثبت دئ. په انگرېزي بایبل ۴۴۳ مخ کي ئې چانسلر بللی دئ (وگ: – ۲ Kings – اتلسم باب اتلسم او اووه دېرشم آیت). دی د غټې رتبې سړی ښکاري خو په بایبل انسایکلوپیډیا او نورو منابعو کي نه د ده د قبیلې یادونه سته او نه هم دا خبره چي دی د بر کیازوی وو.

هیزیکیا (Hezekiah) د (Ahaz) زوی وو چي د انگرېزي بایبل په ۴۴۳ مخ کي ئې یادونه سته. د ده د پاچهۍ دوره له ۷۲۶ق م څخه تر ٦۹۷ ق م پوري ټوله نهه ویشت کاله ښوول سوې ده.

۳ – دریم آصف نامی د "پاچاهي ځنگلونو ساتونکی" وو او ویل کېږي چي (Nehemiah) د ده له پاره له (Artaxerxes) څخه یو "لیک" اخیستی وو او په هغه کي له آصف څخه غوښتل سوي وه چي د یوروشلیم د معبد له پاره الوارونه (تیران) ورکړي. د ده یادونه د انگرېزي بایبل په ۵۴۳ مخ کي سته، (وگ:– Nehemiah – دوهم باب اتم آیت). زما تر مطالعې لاندي بایبل کي د ځنگله پر ځای د (پارک) کلمه راغلې ده.

وایي په یوناني منابعو کي د (Artaxerxes) نوم د پارس د ځینو پاچهانو له پاره استعمال سوی دئ. د بایبل په –Ezra– څلرم سورت اووم آیت او اووم سورت اول آیت کي یادوني سته. د دغو پاچهانو په لړ کي د داریوش (Darius) د لمسي یادونه هم سوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده.

(Nehemiah) د (Artaxerxes) په وختو کي د شاهي ماڼۍ شربت دار (cup-bearer) وو او له پاچا او نورو منسوبينو سره ئې ښې اړيکي درلودې. وايي دی د يوروشليم په وران حالت ډېر خواشينی وو او د همدې خاطره ئې له پاچا څخه د(Judea) د ګورنرۍ منصب وغوښت او پاچا هم له مضبوطي بدرګې او سپارښت ليکونو سره هغه ځای ته د ګورنر په توګه د ۴۴۶ ق م په پسرلي کي واستاوه (وګ: بايبل انسايکلوپيډيا). د آصف په نامه ليک، چي وړاندي مو يادونه وکړه، په همدې سپارښت ليکونو کي وو.

د دې درو سرو آصف نامو بيان د مخزن افغاني د روايتونو له منلو سره مرسته نه کوي.

د تورات ارميا او د مخزن افغاني ارميا هم نه سره وايي:

په مخزن افغاني کي ارميا د ساول (طالوت) زوی او داود عليه اسلام سپه سالار وو.

د ارمياپه باب په همدې ليکدود په عهدعتيق کي څه نه موندل کېږي. مجبور يو دې ته ورته نومونه وپلټو. ما ته چي اوس د انګرېزي بايبل کومه نسخه پر ته ده (د جېمز موفټ)، په هغې کي د ارميا ذکر نسته. ژبپوهانو ته معلومه ده چي د عبراني ژبي(j) زياتره په (ی) باندي اوړي. ځکه نو ما د بايبل انسايکلوپيډيا د (j) رديف هم په دې نيت وکوت چي ګوندي د (ارميا- يرميا) نامه ته نزدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم نوم پیدا کړم. هورې مي د (Jeremiah) په نامه، چي یرمیا هم تلفظ کېدای سي، څو تنه ومونډل او له بده مرغه یا له ښه مرغه یو ئې هم د مخزن افغاني له ارمیا بن ساول سره سر نه خوري. په دغه نامه باندي د تورات په متن کي لس تنه راغلي دي:

۱- ډېر مشهور جرمیا (یرمیا) وو چي نوم ئې د پیغمبرانو په لیست کي سته. د عهدعتیق څلېرویشتم کتاب هم په دغه نامه نومول سوی دئ.

۲- دوهم یرمیا د بن یمین له خاندانه دئ. دی مچلوغزه ویشتونکی عسکر او له داود علیه السلام سره ملګری وو. په انګرېزي بایبل ۴۶۷مخ کې یادونه سته (وګ: - Chrinicles ۱ - دوولسم باب څلرم آیت).

۳- د پنځم یرمیا په نامه هم یادېږي. د ګادیت (Gadite) له قبیلې څخه وو او دی هم د داود علیه السلام ملګری وو. په بایبل (انګرېزي) کي د ده یادونه په ۴۶۷مخ کي سته (وګ:- ۱ Chronicles- دوولسم باب لسم آیت).

۴ - دی هم د ګادیت قبیلې سړی وو. په لسم یرمیا باندي یاد سوی دئ. عسکر وو او له داود علیه السلام سره ملګری. د نامه یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۶۷مخ کي سوې ده. (وګ: - ۱ Chronicles. دوولسم باب دیارلسم آیت).

۵ - دغه یرمیا نومی د (Libnah) قبیلې؟ څخه وو. لور ئې (Hamutal) نومېده او په (Josiah) واده وه. زوی ئې (Jehoahaz) پاچا وو. د نامه یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۴۹مخ کي سته

(c) ketabton.com: The Digital Library

(وګ: -Kings ۲- درویشتم باب یودېرشم آیت).

۶ – دغه یرمیا د یوې مشهوري قبیلې (Manasseh) مشر وو. دا قبیله د اردن په ختیځ کي میشته وه. د دغه یرمیا نوم د بایبل (انګرېزي) په ۴۵۸مخ کي راغلی دئ، (وګ: – Chronicles ۱- پنځم باب څلېرویشتم آیت).

۷ – د (Rechabite) قبیلې څخه وو. زوی ئې (Jaazanieh) نومېدی. نوم ئې په انګرېزي بایبل ۸۶۸ مخ کي راغلی دئ، (وګ : -Jeremiah- پنځه دېرشم باب دریم آیت).

۸ – یوملا (Priest) وو. یادونه ئې په بایبل ۵۵۳ مخ کي راغلې ده. (وګ: – Nehemiah- لسم باب دوهم آیت).

۹- دی هم ملا (Priest) وو.له (Zerubbable) سره (Judah) ته له تبعیده راستون سو. یادونه ئې د بایبل په ۵۵۶مخ کي سته (وګ: -Nehemiah- دوولسم باب دوولسم آیت).

۱۰ – یو مشر وو چي د یورشلیم د دېوال په اهدا کولو کي ئې برخه درلوده. بیان ئې د انګرېزي بایبل په ۵۵۶ مخ کي سوی دئ، (وګ: -Nehemiah – دوولسم باب څلوردېرشم آیت).

پر دې ټولو لسو تنوباندي پر یوه لاهم د مخزن افغاني د ارمیا خیال نه سي راتلای.

هسي خو له لویه سره د ساول په اولاده کي د ارمیا نوم نسته. د ساول (طالوت) د اولادې نومونه چي ما ته په انګرېزي تلفظ او لیکدود را معلوم دي، دا دي:

زامن: (Jonathan)، (Ishvi)، (Melchishua).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوڼي: (Merab)، (Michal).

خو د تورات په (Samuel ۲) کتاب یوویشتم باب اتم او نهم آیت کي د (Rizpah) د یوه زوی یادونه سوې ده چي بایبل انسایکلوپیډیا ئې د ساول زوی بولي. دا شخص (Armoni) نومېدئ، (وګ: د بایبل ۳۷۳،۳۷۴مخونه). وایي ارموني د داود علیه السلام له خوا (Gibeonites) ته وسپارل سو او هغو غرغره کړ. ریز په (Rizpah) د (Aiah) لور او د ساول مینځه (Concubine) وه. دې د (Mephibosheth) په نامه بل زوی هم درلود. (وګ: -Samuel ۲- دریم باب اووم آیت، یوویشتم باب اتم ،لسم اویوولسم آیتونه).

د ارموني د غرغره کېدو(په دارولو) کیسه داسي بیان سوې ده: د داود علیه السلام د پاچهی په نیمایي کي په یوروشلیم کي یوه غمناکه کاختي (Grievous Famine) راغله. دا بخوله پر داود علیه السلام باندي د ساول له سببه نازله سوې وه ځکه چي ده جیبیونایتان (Gibeonites) وژلي ول. جیبیونایتان د (Gibeon) ښار اوسېدونکو ته ویل کېدل او وایي چي ټول غښتلي او مقتدرخلک ول. داود علیه السلام له جیبیونایتانوڅخه وپوښتل چي دوی په څه باندي غاړه باسي او پخلا کېږي؟ هغوی په جواب کي د ساول د اوو زامنو وژل وغوښتل او دواد علیه السلام دې غوښتني ته غاړه کښېښووله او د (Rizpah) دوه زامن او د (Merab) نومي ښځي پنځه زامن ئې وروسپارل. میراب (Merab) د ادرییل (Adriel) له نسه څخه د ساول مشره لور وه. په ځینو ځایو کي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغي ښځي نوم (Michal) ثبت سوی دئ. په دې زامنو کي ئې (Armoni) هم وروسپاره. جیبیونایتانو دغه ټول ورسپارل سوي کسان په (Gibeah) غره کي غرغړه کړل. وایي چي د ارموني مور ریزپه (Rizpah) پنځه میاشتي او په بل روایت شپږ میاشتي په دغه غره کي د خپلوزامنو مړو ته تېري کړلې چي پرې نږدې حیوانات او مرغان د دې د اولادو غوښي وخوري. د دوی لاښونه وروسته د داود علیه السلام په امر ښخ سول. زما (هوتک) د څېړني له مخي، جیبیاه (Gibeah) د یوروشلیم د شمال په درې میلۍ کي د یوه ځای نوم دئ چي اوس ئې تل الفول بولي.

د ارموني په نامه شخص که هماغه د مخزن افغاني ارمیا هم وي، نو د ده د اولاد خو اصلاً په تورات کي څه ذکر نسته.

زما د څېړني له مخي په تورات کي د نارینه وو نومونو شمېر یوزر و یوسل و یواتیا(١١٨١) تنه دئ. د تورات په دغو ټولو یوزر یوسل یو اتیا نارینه نومو کي د افغنه په نوم کوم څوک نسته.

دا وو زما د هغي څېړني بیان چي په تورات کي مي کړې ده او د هغې له مخي ویلای سم چي د تورات په محتویاتو باندي د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني د روایت ملاتړ نه سي کېدلای او څوک ویلای سي چي د دې روایت تر تاریخي اړخ افسانوي خوا ډېره پیاوړې ده.

***

زه د تورات د انګرېزي ترجمې د مطالعې پر وخت د اشخاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نومو په برخه کي له ستونزو سره مخامخ سوم او همدې مشکل په یوه لیست کي د بایبل د انګرېزي متن د نومو د عربي معادل راوړلو ته وهڅولم، چي د نورو ځېړنو له پاره به هم ښایي د لوستونکو په درد وخوري.

(Elisha) = **الیاسا**

(Andrew) = **اندراوس**

(Job) =**ایوب**

(Benjamin) = **بنیامین**

(David) = **داود**

(Ephraim) = **افرایم**

(Aaron) = **هارون**

(Eve) = **حوا**

(Abraham) = **ابراهیم**

(Elijah)=**الیاس**

(Jesus,Joshua) = **عیسی**

(Issac) = **اسحاق**

(Ishmael) = **اسماعیل**

(Israel) = **اسرائیل**

(Gabriel) = **جبرئیل**

(Gad) = **جد**

(Luke) = **لوقا**

(Mary) = **مریم**

(c) ketabton.com: The Digital Library

(Matthew)= متی (متا)

(Michael,Mojad) = میکائیل

(Moses) = موسی

(Noah) = نوح

(Psalms) = المزامیر

(Sarah,Sara) = سارا

(Solomon) = سلیمان

(Obadiah) = عبیدالله

(Jacob,James) = یعقوب

(John) = یحیی، یوحنا

(Jonah) = یونس

(Joseph) = یوسف

(Zachary,Zechariah) = زکریا

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلرم څپرکی

روايتي شجرې

شجره څه ته وايي؟

شجره يا په دقيقه توګه (نسبي شجره) چي ځيني پښتانه ئې د لهجوي ځانګړتياوو له مخي (سجره) بولي، يوه عربي کلمه ده او معنا ئې درخته (ونه) ده. په انسابو کي شجره هغي جينيټيکي نقشې Genealogical Chart ته ويل کېږي چي د کورنۍ د غړو تر منځ د ويني د ګډون تسلسل پکښې بيان سوی وي. دغي نقشې ته په انګرېزي Family Tree وايي. استاد محمدانور نوميالي د شجرې تعريف داسي بيان کړی دئ:

"نسبي شجره هغه څرګندونه ده چي د يو چا يا د يوې ټولۍ د منل سوي مبدې په باره کي ويله کېږي[1]".

د نړۍ د زياترو ملتونو افراد د خپلو کورنيو چارټونو په ثبتولو سره غواړي خپله ايتنيکي لوړتيا يا اشرافيت ثابت کړي، د امريکا د متحده ايالتونو زياتره مخوري کورنۍ چي غواړي خپله خانداني

(۱)نوميالی –محمدانور–د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۳۷ مخ–مسکو–۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړتیا او اصالت وښیي نو خپلي نسبي اړیکي هغو مسافرو ته رسوي چي په ۱۶۲۰ع کال د Mayflower په بېړۍ کي امریکا ته راغلي ول[1]. اروپایي اشراف د دې له پاره چي خانداني امتیازونه تر لاسه کړي، زیار باسي خپل ځانونه لرغونو اتلانو، حتی په خپل زعم خدایانو ته ورسوي. د عیسویانو په مقدس کتاب Old Testament کي هم د آدم، نوم او ابراهیم علیهم السلام شجرې راغلي دي.

پښتانه د خپلو نسبي شجرو خوندي کول د خپل قوم او قبیلې یو منلی دود ګڼي او زده کول ئې پر ځان لازم بولي. دوی ته د خپل قوم و ګډۍ د سوچه توب مساله زیات اهمیت لري. کله چي د قوم سوچه توب تثبیت سو، بیا ئې نو په کلي او اولس کي حیثیت، وقار او ټولنیز موقف ډېر دروند وي. سراولف کیرو د الفنسټون له خولې لیکي:

"... قبیلوي شجرې زیات ازرښت لري او ټول وېشونه او قبیلوي داخلي حکومتونه پر همدې باندي متکي دي". بل ځای وریسې زیاتوي: "... پښتنو ته شجره د ژوندانه ساه ده او نور و ته ښایي د پاملرنې اړول". دوی د خپل پلار و نیکه نومونه او د خپل قومي تسلسل روایتونه په سینو کي ساتي او هغوی چي بیا په لیک لوست پوهېږي، په لیکلې توګه ئې خوندي کوي. د کورنۍ شجرې معمولاً پر اوږدو طومار ډوله کاغذي تراډو باندي لیکلي وي د نسبي

(۱) په ۱۶۲۰م کال په اتلانتیک سمندر کي یو بېساري توپان پېښ سوی وو، چي ٦٦ ورځي ئې دوام درلود. له دغه توپان څخه یوه کوچنۍ بېړۍ راووته چي سپرلي ئې مذهبي مبلغین ول. دغو مبلغینو په شمالي امریکا کي یوه ټولنه جوړه کړه چي زوزات ئې د امریکایي کلتور له مخي زموږ د ځینو پښتنو په شان ځانونه (ستانه) بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شجرو د ليکلي ثبت دود زياتره په اشرافي کورنيو کي باب (رواج) دئ. ښاري پښتنو او تعليم يافته قشر دا دود تر ډېري اندازې خوشي کړی دئ. خو په هيواد کي د تېرو دوو لسيزو تراجيدۍ د پښتنو يو لوی جمعيت د نړۍ پر پنځو لويو وچو سره تيت کړ او په نويو مېنو کي د هغوی ټولنيز دريځ تر ګواښ لاندي راغی نو د نسبي اصالت مړژواندې دود ئې بيرته را ژوندۍ کړاوواردادتي دموکراسۍ بيابڼه پسې وپاله.

هغسي چي د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه د لومړي ځل له پاره په مخزن افغاني کي په مفصله توګه ثبت سوه، دغه راز د هغوی د نسبي شجرو لومړنی مفصل ثبت هم په دغه کتاب کي واردواره پيل سو. مخزن افغاني د پښتنو له عمومي عنعنوي روايت سره سم ټولي پښتني قبيلې او قومونه د بيټ، سړه بن او غرغښت له لاري قيس عبدالرشيد ته رسولي دي او لکه وړاندي چي وويل سول قيس د اسلام د اوايلو د زمانې سړی ښوول سوی دئ او دا لا هم وايي چي صحابي وو. زما په فکر که د قيس نيکه صحابي توب ثابت هم وي، بيا هم دا درې پښتې د ده زامن نه سي کېدلای ځکه چي تر اسلامي عصر ډېر وړاندي نومونه دي. که دا درې پښتې موږ د قيس زامن وګڼو نو دڅ وند زمانه به ئې د لومړۍ هجري پېړۍ شاوخوا وي يعني په دغه وخت کي بايد پښتانه د ټولنيز جوړښت له مخي د افرادو يا کورنيو په حالت کي وي او د قوم يا قبيلې سطحي ته بايد ډېر وروسته رسېدلي وي. پر دې خبره خو تقريباً اتفاق سته چې په دوو، درو پېړيو کې له يوه فرد څخه د زرګونو يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو کسانو زېږېدل د عقل و عادت پر خلاف حکم دئ. خو تاریخ موږ ته وايي چې د پښتنو د دغو درو نیکونو تر زمانې دوې درې سدۍ وروسته پښتانه د یوه داسي جنګي ځواک په توګه منل سوي دي چې ستر واکمنان حساب ورباندي کوي. په دې برخه کي به بده نه وي چي دا څو بېلګې ولول:

- وايي چې سبکتګین (د ٣٦٦ ق شاوخوا) د خپل جنګي ځواک د پیاوړتیا او د خپلي پاچهۍ د ټینګښت له پاره له پښتنو سره خپښي وکړه او د زابل (زاول) د پښتنو د یوه مشر لور یې ځان ته وغوښته. ارواښاد علامه حبیبي لیکي چې: "چون سبکتګین داماد افغانان شد، تمام افغانان در لشکر او میجنګیدند[1]". داسي یو ځواک چې سبکتګین غوندي برمیالی پاچا دي ئې په زومواله پیاوړی کېږي، باید د شمېر په لحاظ هم زیات او مؤثر وي. خو د روایتي شجرو له مخي په دغه وخت کي نه د ابدالیانو مورث اعلی (ملک اودل) زېږېدلی وو او نه د غلجیو د موجد اعلی بولګه وه! چې دا پښتانه به نو څوک ول؟ (د ابدالیانو د مشر نیکه ملک اودل د ژوند زمانه د ۴۴۰ هـ ق حدود ټاکل سوي دي او په همدې اساس باید د غلجیو د مشر نیکه زمانه هم د ۴۰۰ق حدود وي) د تېري پوښتني جواب دا دئ چي د سبکتګین خپښان د همدغو اوسنیو پښتنو اسلاف ول خو روایتي شجرو او د هغو پر اساس د قومونو د موجدانو د ژوند د زمانو اټکلي ټاکلو موږ ناسمي لاري ته رهنمایي کړي یو.

---

(۱) حبیبي – پوهاند عبدالحی – تاریخ مختصر افغانستان – ۱۴۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

– د روايتي شجرو له مخي د بېټ نيکه د لور بي بي متو دوه زامن ول چي غلجی او ابراهيم (مشهور په لودي) نومېدل او د بېټ زمانه بايد د دوهمي هجري پېړۍ شاوخوا وي ځکه وايي پلار ئې قيس عبدالرشيد په ۴۰ – ۴۱ ق کي مړ دئ او بېټ هم معمر سړی معرفي سوی دئ. د لودي او غلجي زېږېده هم بايد د دوهمي هجري پېړۍ حدود ومنو (که څه هم روايتي شجرو په کتابو کي لودي د خپل تربور ابدال يا اودل همزولی ښوول سوی دئ او د ابدال د ژوند زمانه ئې د ۴۴۰ق ټاکلې ده). خو په حيرانتيا سره وينو چي د همدې لودي اولاده د خپل موجد تر زېږېدو په يوه حساب يو نيم سل کاله دمخه او په بل حساب اويا کاله دمخه د شمېر او قوت په لحاظ دومره پياوړي کېږي چي په ملتان کي پوره نيمه پېړۍ پاچهي کوي داسي پاچهي چي حدود يې شمالاً او جنوباً له لغمانه تر ملتانه ول. وايي ملتان په هغه وخت کي د يوه ښار نوم نه وو بلکي يوې پراخي سيمي ته ويل کېده، دومره پراخه سيمه چي يو سل شل زره کلي ئې درلودل[1]. د دې پاچهۍ بنسټ ايښوونکی حميد لودي وو چي له سبکتګين سره ئې د دوستۍ تړون درلود او سبکتګين ئې پاچهي په رسميت پژېندلې وه[2].

د نسب پوهني پوهانو يوه پېړۍ د دريو نسلونو له پاره ټاکلې ده او يوه نيمه پېړۍ له نيکه څخه تر کودي پوري زمانه نيسي يعني

---

(۱) رشاد عبدالشکور – لودي پښتانه – ۱۳ مخ.

(۲) تاريخ سلطاني ۲۳ مخ، تواريخ خورشيد جهان: ٦٧ مخ، لودي پښتانه: ۱۲ مخ، د تاريخ فرشته د لومړي ټوک ۱۸ مخ په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه نسله. په پنځه نسله کي انساني زېږېدنه دومره نه سي ډېرېدلای چي له خپل ټاټوبي (کسي غر) څخه په زرگونو میله لیري (ملتان) کي دي د یوې درنې پاچهۍ بنسټ کښېږدي، داسي پاچهي چي د سلطان محمود غزنوي د لښکرو په مخ کي خنډ وي او سلطان مجبورېږي هغه په زیاته قوه له منځه یوسي (۴۰۱ق).

- غوري پاچا علاوالدین (مشهور په جهانسوز) پر غزنوي دولت باندي په ۵۴۵ - ۵۴٦ق کي بری وموند، او د بست و تخارستان تر فتح کولو وروسته له سلجوقي سلطان سنجر سره ونښت. خلک ځني خواتوري سوي ول ځکه ئې له لښکرو څخه شپږ زره تنه غلجي و تورک سلطان سنجر ته تسلیم سول[1]. که د غلجي د ژوند زمانه لکه څرنگه چي د روایتي شجرو څېړونکو ټاکلې ده څلور سوه هجري قمري ومنو نو دلته بیا هم د تولد و تناسل له نامکن ډېرښت سره مخامخ کېږو. په یو سل و پنځوس کاله کي له یوه فرد (غلجي) څخه دومره اولاده منځ ته راغله چي یوازي درې زره تنه ځوانان ئې سلطان سنجر ته تسلیم سول. د دې ځوانانو کورنۍ (مور و پلار، خوندي و وروڼه) چي پر زیات کړو، خبره لکونو ته رسېږي. عقل دومره زیاته زېږېدنه په یوه لنډه زمانه کي نه سي منلای.

- په روایتي شجرو کي متوزي او کرلاڼي پښتانه (وصلي افاغنه) بلل سوي دي. د اصل و وصل خبره به وروسته وڅېړو، خو که د اصل و وصل (جزء و کل) مفهوم په پام کي ونیسو نو باید

(۱) حبیبي – پوهاند عبدالحی – تاریخ مختصر افغانستان: ۱۵۷ – ۱۵۸ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي قومونه تر وصلي د شمېر له مخي زيات وي. مګر اوسنۍ شمېرني موږ ته برعکس معلومات راکوي. د پښتنو د قبيلوي ترکيب په باب نسبتاً جامع څېړنه په يوه کتاب کي سوې ده چي د (پښتني قبيلې) په نامه د پښتنو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا په ۱۳۷۰ ش کال په کابل کي خپور سوی دئ. په دې کتاب کي د پښتنو قومونو په باره کي تفصيلي خبري سوي دي، تر يوې اندازې ئې د ډاډ وړ احصائيې ورکړي دي او د اوسېدنو ځای ځايګی ئې ښوول سوی دئ. ما چي دا قومونه وشمېرل نتيجه ئې په لاندي ډول راووتل:

سړه بني (اصلي) = ٦١ لوی قومونه.

غرغښتي (اصلي) = ١٦ لوی قومونه.

متوزي (وصلي) = ٧١ لوی قومونه.

کرلاڼي (وصلي) = ۲۹ لوی قومونه.

ارواښاد سرمحقق دوست شينواري په مخزن افغاني کي ټولي درج سوي قبيلې (۳۹۵) او په هغو کي ئې سړه بني (۱۰۵)، بېټني (۲۵)، متوزي (۵۲) او کرلاڼي (۱۲۰) شمېرلي دي[1]. په دې ډول وينو چي د وصلي شمېر تر اصلي واوښت. دا کار خو له ناممکناتو څخه نه دئ، خو عادت و درايت ئې نه سي منلای.

د روايتي شجرو په عنعنه کي اساسي تېروتنه دا ده چي هلته د پښتني ټولني د جوړښت واحدونه د افرادو په توګه منل سوي دي په داسي حال کي چي دا واحدونه افراد نه بلکي د افرادو لويي لويي

(۱) شينواری – سرمحقق دوست – پښتانه څوک دي؟ – ٦٨ مخ، پېښور – ۱۹۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولۍ دي. ابدال، غلجی، وردک، ځاځی، منګل، اڅک، سلیمان ... او نور د افرادو نومونه نه دي بلکې د لویو لویو اتنیکي ټولیو نومونه دي. استاد نومیالی لیکي:

"د پښتنو ایتنیکي مجتمع د یو بشپړ اورګانیزم په توګه تش د منفردو وګړو مجموعه نه ده بلکې یو اجتماعي - اقتصادي سیستم دئ چې د مادي او معنوي عناصرو له تاریخي ترکیبه څخه د اوږدې زمانې په دوران کې د تشکل او تکامل پر لار باندې منځ ته راغلی دی. د دې اورګانیزم واحدونه وګړي نه دي بلکې لویې لویې قبیلې یا ټپې دي چې د هرې یوې تشکل او تکامل د خورا ډېر وخت مولود دئ... [1]".

پوهاند دوکتور حبیب الله تږی لیکي، چې:

"... په پخوانو تاریخونو او آثارو کې رښتیا هم ډېر زیات داسې خیالي او جعلي روایتونه او خام مطالب راغلي دي چې یو ئې هم د اصولي کره کتنې او منطقي استدلال تاب نه لري. یو مثال د پښتنو په باره کې د افغنه او قیص عبدالرشید افسانه او د هغې په اساس باندې د پښتنو د نسب جوړه شوې شجره ده، چې هم د منطقي پخوانې او ځینې اوسنې تاریخونه پرې ډک دي، او هم په پښتنو کې له ډېر پخوا نه په شفاهي ډول رایجه شوې ده. خو که دا او داسې ډېر نور د پخوانو تاریخونو او آثارو مطالب د اصولي، اجتماعي او تاریخي کره کتنې د معیارونو په اساس وڅېړل شي نو یقین دئ چې افسانوي اړخ به یې په واقعي اړخ دومره غالب شي

(۱) نومیالی - محمدانور - د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۴۶ مخ - مسکو، ۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا ټول روایت به باد یوسي[۱]".

سراولف کیرو وایي: "د دې کیسې خیالي اړخ پوره څرګند سو. حتی د قیس او د ده د ملګرو نکل هم د ځینو باوري اسلامي منابعو له خوا رد سوی دئ. مشهور سیاح البیروني او درباري العُتبي (Alutabi) دواړه د محمود غزنوي د یوولسمي پېړۍ د زمانې خلک دي او د قیس نکل ردوي. د دوی لیکني ښیي چې له قیس څخه څلور پېړۍ وروسته د کابل ولایت لا مسلمان شوی نه وو".

نوموړی زیاتوي: "... له دغو کیسو څخه د ډهلي د څراغ د تیلو بوی ځي. د دربار افغانانو خپلې شجرې بیانولې او ځان ته ئې کریډت ورکاوه حال دا چې پښتو ئې نه وه زده او په پاړسي به غږېدل. دوی د مغول پاچا د خوشحالۍ او خندولو لپاره هر څه ویل[۲]".

اوس به د پورتني حقیقت په پام کي نیولو سره د پښتون قوم یو شمېر ستري څانګې د مستندو تاریخي پېښو په رڼا کي وڅېړو او وبه ګورو چې د دغو څانګو څرک د روایتي شجرو پر خلاف تر اسلامي عصر ډېر وړاندي موندلای سو.

اودل - ابدال - اپتل - هفتل - یفتل:

ابدالیان د پښتنو یوه مشهوره قبیله ده د افغانستان په تاریخ کي د دغې قبیلې رول ډېر زیات دی. دې قبیلې د معاصر افغانستان د جوړېدو له وخته د دوه نیم سوو کالو په اوږدو کي واکمني کړې چې په هیواد کي د ټولو میشته وو پښتنو او غیرپښتنو له خوا منله

---

(۱) تږی – حبیب الله – پښتانه: شپږ مخ، پېښور – ۱۹۹۹م.

(۲) سراولف کارو – پښتانه (پټانز) – پښتو ژباړه – ۲۵ – ۲۶ مخونه، پېښور – ۱۹۹۹م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې هم وه. د روسانو غير مستقيم او مستقيم تېري د دوی واکمني پای ته ورسوله. د دغي قبيلې زياتره مشاهير د افغانانو او ټولو پښتنو ګډ ملي وياړونه دي. د ابداليانو د نامه ريښه هغو سپين پوستي اريايي قبيلې ته رسېږي چي په تاريخ کي يې د اپتل Aptal يا هفتل په نامه پېژنو. اروپايان دغو اريايي هپتاليانو ته سپين هونان وايي. د (هون، هان) اوښتی شکل اوس په پښتو کي (خان) دئ چي ځيني پښتانه ئې د (خون) په بڼه هم تلفظ کوي. د (هـ) او (خ) د اوښتون نور مثالونه هم سته. د (خوارزم) پخوانی ثبت د (هوارزم) په شکل هم ليدل سوی دئ. عربو دې قبيلو ته (هياطله) ويله. تاريخي څېړني ښيي چي دغه سپين پوستي اريايان د اوسني افغانستان سيمو ته تر راتګ وروسته د دې ځای له لرغونو قبايلو (پکهت، پښت) سره ګډ سوي دي. د هفتاليانو ژبه چي هر څه وه خو له پکتهانو سره له ګډون وروسته ئې ژبه يو مخيزه (پښتو) سوې ده. د اپتل قبيلې د (۴۰۰ م) په شاوخوا کي په باختر او تخارستان کي يو پياوړی دولت جوړ کړ، له ساسانيانو سره ئې جګړې وکړې او کتيبې ئې د کندهار په شمال او ارزګان کي موندل سوي دي[1]. د روايتي شجرو له مخي د ابداليو پښتنو نيکه (ابدال) نومېدی او په اسلامي عصر کي پيدا سوی دي. د ترين زوی، د شرخبون لمسی، د سړه بن کوسی او د قيس عبدالرشيد کودی وو. د ژوند زمانه ئې د ۴۴۰هـ ق شاوخوا ټاکل سوې ده. د اسلامي دورې دغه ابدال نيکه که چيري عيني موجوديت هم ولري نو به د لرغونو

---

(۱) حبيبي – پوهاند عبدالحي – تاريخ مختصر افغانستان: ۲۳۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اپتالیانو له زوزاتو څخه یو متاخر سړی وي. ځکه ابدالي قبیلې د اسلام د مبین دین تر بعثت څه دپاسه دوه سوه کاله وړاندي پیاوړی دولت درلود. موږ د روایتي شجرو په ګرافیکه نخشه کي پر ډېرو داسي نومونو پېښېږو چي له پوښتنو خالي نه دي. حضرت بېټ نیکه په هیڅ ډول هغه بېټنی نه دئ چي قوم ئې په نامه سته. د پټې خزانې بابا هوتک د هوتک قبیلې یو متاخر شخص دئ او په هیڅ راز ئې باید هغه منبع ونه بولو چي د هوتکو پراخ قوم ورته منسوب دئ.

ابدالیانو ته د (دراني) لقب لوی احمدشاه بابا ورکړی دئ. تر احمدشاهي عصر وړاندي ئې ټولو منابعو نوم ابدالي یا اودالي راوړی دئ.

الکو، اراکو، الکوزي، اراکوزي:

د روایتي شجرو له مخي الکو د ځیرک په اولاده کي د بارک او پوپل سکنی ورور دئ. ځیرک د ابدال زوی د ترین لمسی د شرخبون کړوسی د سړه بن کوسی او د قیس عبدالرشید کودی دئ. د ژوند زمانه ئې باید د ۷۸۰ هـ ق شاوخوا وبولو ځکه د ورور (پوپل) د ژوند زمانه ئې تاریخونو د ۷۸۰ هـ ق حدودو ښوولي دي(۱). یعني د اتمي هجري پېړۍ پای یا له نن څخه نزدې ٦۵۰ کاله وړاندي. د الکوزیو پښتنو ټاټوبی په مشخصه توګه د احمدشاهي کندهار شمال لوېدیځ ته د ارغنداو ناوه ده. د زابل ولایت په جلدک او په فراه ولایت کي هم یو شمېر الکوزي اوسي خو اصلي مېنه ئې د ارغنداو د رود غاړي دي. د ارغنداو حوزه په

---

(۱) تاریخ مختصر افغانستان: ۲۳۹ مخ – پښتانه د تاریخ په رڼا کښې: ۱۲۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخي لحاظ د اراکوزیا سیمه ده. وایي کله چې مقدوني سکندر (تولد ئې ۳۵٦ ق م) له اتیا زرو لښکرو سره د اسیا پر لویه وچه برید وکړ، دریم داریوش ته ئې ماته ورکړه، د هخامنشي سلطنت پلازمېنه (پایتخت) ئې وسوځله، مخ ئې پر خراسان ونیو، د هرات تر نیولو وروسته ئې د هیلمند ناوه او ورپسې د اراکوزي ناوه د اراکوزیانو له سخت مقاومت وروسته فتح کړه. د ۳۲۹ ق م په دوبي کي ئې د اراکوزي سکندریې ښار د اوسني کندهار په شاوخوا کي جوړ کړ[1]. د اراکوزیا سیمه په ریگویدا کي د (سراسواتي) او په اوستا کي د (هراویتي) په نامه یاده سوې ده[2]. دغه اراکوزیان چې د ارغنداو پر غاړو اوسېدل او له مقدوني سکندر سره ئې (سخت مقاومت) کاوه، څوک ول؟ دا خلک د همدا ننني الکوزیو

---

(۱) تاریخ مختصر افغانستان: ۴۰ مخ.

(۲) ریگویدا د ویدي سرودونو یو کتاب دئ. ویدي سرودونه له نن څخه نږدې څلورنیم زره کاله وړاندي ویل سوي دي. ویونکي ئې هغه اریایي قبایل ول چې د آمو سیند په شمال کي اوسېدل او خپله مېنه ئې (اریانا ویجه) بلله. (اوېجه اوس لا هم د کندهار په لهجه کي د (سرزمین) په معنا ژوندي او مستعمله کلمه ده). اریایي مدنیت د ویدا په څلورو کتابونو کي منعکس سوی دئ. له دغو څلورو کتابونو څخه د یوه نوم ئې ریگویدا دئ نور درې ئې سام وید، اتهرواوید، یجوروید نومېږي. ریگویدا ئې تر ټولو قدیم دئ.
اوستا بیا د زردشتي مذهب مقدس کتاب دئ چې دوې لویې برخې لري. په لومړۍ برخه کي ئې دغه لاندي کتابونه راغلي دي: یسنا، ویسپرد، وندیداد. او دوهمه برخه ئې دوې څانگې لري: خورده اوستا او یشتونه د (یشت) معنا د (ستاینې سرود) ده. که د اوستا لومړۍ او دوهمه برخه په پام کي ونه نیسو، نو په مجموعه کي گویا پنځه کتابه کېږي: یسنا، ویسپرد، وندیداد، یشت او خورده اوستا. (وگورئ: افغانستان در شاهنامه د اروابناد احمدعلي کهزاد لیکنه - ۹۳ مخ - کابل - ۱۳۵۵ ش).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلاف ول. د الکوزي او اراکوزي په نومونو کي د (لام) او (رې) اوښتون (ابدال) پېښ دئ. (رې) په (لام) اوښتې ده. د دغه راز ابدال نوري بېلگې هم سته لکه: دېوار = دېوال، غربېل = غلبېل، قیطور = قیطول. (د کندهار ښار لوېدیځ ته د سرپوزې د غره لوړه څوکه [قیطول] نومېږي). ما ته لا په (رې) او (لام) کي د (لام) رڼغ لرغونی ښکاري او په (الکوزي) کلمه کي د پای له خوا (زې) هغه سوفیکس نه بولم چي د نومونو په پای کي ورلوېږي او د (زوی) معنا ورکوي لکه د (بارک) او (محمد) د نامه و پای ته چي ورلوېدلي او (بارکزي) او (محمدزي) ځني جوړ سوي دي یعني د بارک زوی او د محمد زوی، الکوزی او اراکوزی د شخص نوم نه بلکي د هغه جمعیت نوم دئ چي د اراکوزیا اوسېدونکي ول.

اڅک -اڅکزي:

په ابدالیو پښتنو کي اڅکزي هغه قبیله ده چي د ژوند ډېري لرغوني لاري چاري، راشه درشه، رسم و رواجونه، دودونه و عادتونه ئې خوندي ساتلي دي. د پښتنو د ایتنیکي څېړنو له پاره دا قوم خورا غني مواد لري. د دوی دنگ دنگ قدونه، پیاوړي بدنونه، غښتلي موټي، گردي مخونه، مست اتڼونه، غېږي او نور ئې هر یو په خپل ذات کي د اریایي توب او لرغونتوب نخښي دي. د دې قوم د خېلونو نومونه هم خورا لرغوني علایم لري. د روایتي شجرو پر بنا اڅک او محمد دوه وروڼه دي چي د بارک له اولادې گڼل کېږي. د بارک د ژوند زمانه د ۷٦۰ هـ ق شاوخوا اټکل سوې ده او په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حساب باید د اڅک نیکه وخت تر دې وروسته کلونه وي او تر ۸۰۰ هـ ق وروسته کلونه ئې وبولو. دا خبره مي لا باید دمخه کړې وای چي د یوې قبیلې د جوړښت د پیل له پاره دغه شان دقیقه نېټه یا کال ټاکل پخپله د علم له موازینو سره سر نه خوري. د اڅک د پیدایښت کلونه که د ۸۰۰ هـ ق حدود ومنو نو دا د اسلامي عصر هغه دوران دئ چي اسلامي تفکر د مسلمانانو او په تېره بیا پښتنو د ژوند په ټولو اړخونو کي ژوري ریښې ځغلولي دي. پر ژبه د عربیت ژوره اغېزه مسلطه سوې ده. نومونه ئې عربي، اصطلاحات عربي، هر څه عربي سوي دي. دا خبره د منلو نه ده چي د اسلامي مجد و عظمت په دغسي یوه دوران کي دي د یوه مسلمان قوم نومونه غیر اسلامي یا غیر عربي وي او مسلمان اڅک دي پر خپلو زامنو (ګجن) و (بادین) نومونه کښېږدي، لسمی دې د (څول) کړوسی دې د (سدی)، کوسی دې د (پایک) او کودی دې د (خودک) په نامه ونوموي. تاسي ته به زه د یوه اڅکزي شاعر شجره وړاندي کړم او تاسي به دا ټول غیر عربي نومونه پکښې ووینی. دا شاعر ملا عبدالسلام اشیزی نومېږي او په اولس کي په سلام بابا مشهور دئ. نوموړی د ملا حبش زوی هغه د ملا صمد هغه د ملا برت هغه د جمال هغه د ګلي هغه د غازي هغه د پیرعلي هغه د خودک هغه د پایک هغه د سدي هغه د څول هغه د ګجن هغه د اڅک زوی دئ[1]. د دې شجرې د پای شپږ نومونه خو په څرګند ډول تر اسلام دمخه

---

(۱) ملا عبدالسلام اغشیزی – د مقدس خان معصوم لیکنه – پښتو اکاډمي، بلوچستان– ۱۹۸۷م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه دي[۱]. که درې پښته يوه پيړۍ وګڼو نو شپږ پښته دوه سوه کاله کېږي او د دې معنا به دا وي چي د اڅک زېږېدنه بايد لږ تر لږه دوه سوه کاله تر اسلام وړاندي وبولو. روايتي شجرو ته د نېټې ټاکونکو د هغه عمر شپږ سوه کاله کړی دی. په دغه موده کي له يوه فرد څخه د اڅکزو د دومره پراخ اولس جوړېدل تر عقل وتلې خبره ده. ما د يوه اڅکزي شاعر شجره ځکه د بېلګې له پاره راوړه چي د دې قوم پر شجرو زيات باور کېدلای سي. په ابداليو پښتنو کي د اڅکزو قبيله د نسبي اړيکو په خوندي کولو کي تر نورو قبيلو ډېره پابنده ده. په دوی کي د قبيلې پوښتنه اساسي سوال دئ. له نابلده مېلمه څخه تر روغبړ وروسته لومړۍ پوښتنه دا ده چي څوک يې؟ يعني په قوم څوک يې؟

د اڅک د ژوند زمانه ډېره قديمه ده. د شجرو جوړوونکو د کجن او اڅک تر منځ د پېړيو پېړيو فاصله غورځولې ده. ښاغلي دوکتور عبدالرازق پالوال په خپل درانه اثر (د پښتنو نوی پخوانی تاريخ) کي د يوناني آثارو پر بنسټ د (ارڅک) شاهانو په باب (چي مراد ئې اڅک شاهان دي) ډېر لرغوني شواهد او تازه و بکر معلومات ورکړي دي. د دغه درانه او ګران کتاب دوهم ټوک چاپ سوی دئ (۱۹۹۴م) پښتانه د دغه اثر د نورو ټوکونو د خپرېدو لار څاري.

---

(۱) په وروستيو څو لسيزو کي پر پښتنو کوچنيانو باندي د غير عربي نومونو ايښوول باب سوي دي. زموږ زلمي پښتانه کوښښ کوي پر اولادو باندي پښتو نومونه کښېږدي. دغه تمايل د وروستيو لسيزو محصول دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

برېڅ - پروټ - ډاسو - اپرېدي:

د اریایانو په لرغونو سرودونو (ویدونو) کې موږ د ارغنداو په ناوه کې د پښې، ډسه، پراوته او بریسه قبیلو نومونه مومو چې له دوی څخه همدا نن پښې په سیوی او کندهار کې سته، بریسه په یقین سره د برېڅ قوم دئ، پروټ د الکوزیو یو ښاخ دئ، د اپرېدیو نوم د اپاریتې په بڼه ثبت دئ او په سلېمانخېلو کې د ډاسو (ډسه) په نامه یو خېل سته[1].

ساک - سهاک - ساکزی - اسحاق زی:

له تاریخي څېړنو څخه څرګندېږي چې ساک قبایل د آمو په شاوخوا کې تر میلاد شپږ سوه کاله مخکې اوسېدل. وایې لوی کوروش د سیستان د فتح پر وخت همدغه ساکان د هغوی د ښو خدمتونو له امله (نېک کردار) بللي او نازولي ئې دي. ارواښاد علامه حبیبي لیکي کله چې دغه کوچي ساکان صحرانشین سول د باختر په سیمو او د آمو سیند په جنوب کې له پښت قبیلې سره ګډ سول او د ساکه نوم د دغو قبایلو په نومونو کې ځای سو. لکه په زابل او کابل کې د سهاک او په هیلمند کې د ساګزي په پښتنه قبیله کې همدا نوم سته. له ساکانو څخه عبدالله محمد بن صالح ساګزي په سیستان کې د یعقوب لیث صفار پر خلاف پاځون وکړ او مات سو (۲۵۹ هـ ق) مشهور انګرېز افغان پوه سراولف کیرو د ګندهارا د ساک واکمنانو په نومونو کې خورا ډېر پښتو مشابهتونه

---

(۱) حبیبي - پوهاند عبدالحی - تاریخ مختصر افغانستان: ۱۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلي دي[۱]. اروانښاد دوست شینواری خو لا ساکان د پښتنو قام په جوړښت کي یو اساسي عنصر ګڼي. د ده په عقیده د پښتانه په خټه کي د (سلم، ساک او سامي) عناصرو بېلګې سته[۲].پوهاند دوکتور زیار صاحب خو د پروفیسور مارګینستیرنه په پیروۍ د پښتنو پرساکي منشاءباندي پنډ کتاب کښلی دئ.

په پښتنو کي د عربي فرهنګ له خپرېدو سره سم خورا ډېري پښتو کلمې په عربي بڼه او وروسته په پاړسي شکل واوښتې لکه صرود (سردسېر)، جروم (ګرمسیر)، مستنج (مستنګ)، سجستان (ساګزستان)، سجزي (ساګزي)، قهستان (کوهستان)، میر واعظ (میرویس)، ضحاک (سهاک)، لهوګرد (لوګر)، فوفلزایي (پوپلزی)، طوخی (توخی)، صدوزی (سدوزی)،ارغستان (ارغسان)، سفید روان (سپېروان) او نور. په دې ډول له سهاک شخه (ضحاک او اسحق) جوړ سو (لکه له ښرخبون او خرښبون څخه چي ئې شرف الدین او خیرالدین جوړ کړي دي!) او د ساګزو قبیلې نوم په اسحق زایي واوښت. دا لرغونې قبیله چي موږ ئې د موجودیت ثر ک (۲۵۰۰) کاله وړاندي لرو، د روایتي شجرو د مسخ کوونکو له خوا دوه ځایه سوې ده. یوه برخه ئې د سړه بن په اولاده کي د ابدال له لاري د پنج پای په ګروپ کي شامله سوې او بله یې د سهاک ولد ابراهیم ولد بي بي متو بنت بېټ بللې ده[۳]. که د ابدال زمانه د ۴۴۰ هـ ق شاوخوا ومنو نو د سهاک = اسحق د ژوند عصر باید د اوومي هجري پېړۍ سر

(۱) پورتنی اثر: ۵۸ مخ.
(۲) شینواری – سرمحقق دوست – پښتانه څوک دي؟ – ۱۹ مخ، پېښور – ۱۹۹۸م.
(۳) خلاصة الانساب: ۱۲۶ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او په دې توګه به مو د يوې لرغوني قبيلې د عمر لږ تر لږه اتلس سوه کاله عمر خوړلی وي.

د پنج پای له ګروپ سره د ساکانو يو ځای کول ما ته مصنوعي ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

غرزي – غلزي – خلجي – غلجي

په پښتنو کي غلجي قبایل هم د شمېر له مخي او هم په تاریخ کي د خپل ځانګړي نقش له رویه د یادوني وړ موقعیت لري او همدا علت دئ چي ما په دې لیکنه کي هغوی په یوه بېل څپرکي کي راوړل. له دې قبیلې څخه لودیانو د څلرمي هجري پېړۍ په سر کي په ملتان کي د یوې درنې پاچهۍ تاداو کښېښود چي نیمه پېړۍ ئې دوام وکړ او د غزنوي سلطان محمود له خوا په ۴۰۱ هـ ق کي ورانه سوه. تر دې وروسته په هند کي د خلجي (غلجي) شاهانو اوږده دوره پیل کېږي چي پیل ئې په ۱۲۰٦م کي وو او څه دپاسه درې سوه شل کاله ئې دوام وکړ. (د خلجي او غلجي په باب به وروسته ږغېږو). د نهمي هجري پېړۍ په نیمایي کي لودیانو د دوهم ځل لپاره د شاهوخېل لودي سلطان بهلول په لاس د هندوستان په شمال (ډیلي) کي د یوه پرتمین سلطنت بنسټ کښېښود چي تر اتیا کاله عدل وروسته د مغول بابر په لاس ړنګ سو. تر بابر وروسته بیا د دغو قبایلو خپلوانو (سوریانو) د سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

العادل سوري شېرشاه په همت پر هند باندي د پښتنو واکمني ټينگه کړه چي د مغول همايون په لاس چپه سوه او تر هغه وروسته بيا وينو چي په کندهار کي د حاجي ميرويس نيکه په قيادت ملي غورځنگ پيل سو (۱۱۱۹ هـ ق) پښتانه ئې واکمنۍ ته ورسول. دا واکمني اته دېرش کاله وروسته د افشار نادر په لاس نسکوره سوه. لکه وړاندي چي مي وويل د دې قبايلو په باب زه ځکه لږ څه په تفصيل بړغېږم چي په روايتي شجرو کي همدوی زياتره د مناقشې وړ گرځول سوي دي. د دوی په باب ظالمانه قضاوته سوي دي. د پښتنو د روايتونو له مخي د غلجيو ريښه د بېټ نيکه لور بي بي متو ته رسېږي. بي بي متو په غوري حسين[۱] واده وه. په مخزن افغاني کي د متو او حسين د واده په باب د مجمع الانساب په حواله يوه افسانه ليکل سوې چي وروسته ئې نورو تاريخونو ته هم لار کړې ده[۲]، افسانه داسي ده:

د وليد بن عبدالملک بن مروان د خلافت په وخت د ده سپه

(۱) د فاضل استاد پوهاند رشاد په عقيده دغه نوم "په را وروسته کي حسين سوی دئ. اوسوني (Uswinee) په مونث صورت په سانسکريټ کي هغه لومړي ستوري ته وايي چي د سپوږمۍ په مدار کي واقع دئ او د سپوږمۍ لومړي مزله ته هم وايي" (وگورئ: لودي پښتانه – د عبدالشکور رشاد ليکنه – ۳ مخ – اوله حاشيه – کابل – ۱۳۳۶ش).

(۲) د دغي افسانې تکرارول پر ځينو خواخوږو پښتنو ښه نه لگېږي. ما چي په ډېوه مجله کي په دې باب ليکني کولې (۱۹۹۵ – ۱۹۹۶م) ښاغلي قدرت الله حداد خپله ناخوښي د همدې مجلې د دريم کال په شپږمه گڼه کي وښوولـه. زه له دغو خواخوږو څخه بخښنه غواړم خو په دې بحث کي مجبور يم چي افسانه يو وار بيا تکرار کړم ځکه له تکرار پرته ئې نقد ول بې ربطه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سالار حجاج بن يوسف ثقفی د خراسان او غورستان د نيولو په نيت له يو لوی لښکر سره راوخوځېد. په غور کي د حجاج په راتګ سره لويه ګډوډي راغله. مخوري کورنۍ او د نامه کسان له کور و کلي ووتل په هغو کي د حسين په نامه يو ځوان د وطن پرېښوولو ته مجبور سو. (د حسين د نسب شجره ئې د غور حاکم سلطان بهرام ته رسولې ده او هغه ئې د سلطان معزالدين محمد بن سام غوري له اولادې بللی دئ. وايي چي د څلرم خليفه حضرت علي کرم الله وجهه له خوا سلطان بهرام ته د غور د حاکم په توګه فرمان صادر سوی وو). په افسانه کي راغلي دي چي حسين نامی د کسي په غره کي د شيخ بېټ نيکه کورنۍ ته پناه وروړه. شيخ بېټ ئې په تندي کي د عالي نسبۍ او نېک فطرتۍ نخښي وليدلې. په کور کي ئې ځای ورکړ او د کهاله محرم ئې وګاڼه او د زوی په شان چلند ئې ورسره وکړ. څه موده وروسته د حسين او د شيخ بېټ د لور (متو) تر منځ مينه پيدا سوه او د متو د مور و پلار په پټه سره کور و کهول سول. متو حمل واخيست. مور ئې د چارې په فکر کي سوه د پلار سره ئې خبره طرحه کړه او ځني وئې غوښتل چي د هلک و نجلۍ نکاح وتړي. پلار ئې د هلک د اصل و نسب د معلومولو له پاره يو سړی چي (کاغ دوړ) نومېدی د حسين له يوه ليک سره چي د خپلي کورنۍ په نامه ئې کښلی وو، غور ته ولېږه. کاغ دوړ په غور کي د حسين د پلار و نيکه څرک ويوست او تر راتګ وروسته ئې شيخ بېټ ته ډاډ ورکړ چي هلک عالي نسبه شهزاده دئ. شيخ بېټ د خپلي لور و حسين نکاح وتړله. متو ته خدای زوی ورکړ. نيکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له دې امله چې هلک و نجلۍ د ده بې سلا يو ځای سوي ول، پر ماشوم باندي (غلزوی) نوم کښېښنو يعني د غلا زوی. دا نوم وروسته غلزی، غلجی سو[1]. تاريخ سلطاني دې افسانې ته نېټه هم ايښې ده او دا پېښه ئې په پنځه سوه هجري کي بللې ده[2]. حسين ئې د شهزاده سام غوري زوی بللی دئ او له غور څخه ئې د هغه د راوتلو علت غور ته د غزنوي لښکرو ورتګ ګڼلی دئ. دا افسانه په مخزن افغاني کي پيل سوه او تر ننه پوري ډېرو کتابو اخيستې ده. زمونږ له پياوړو استادانو څخه علامه رشاد رحمه الله عليه هغه (مضحکه وجه تسميه) بللې ده[3] له دغو يادونو سره سره به زه اوس د دغې افسانې په باب يو شمېر دلايل وړاندي کوم او ګران لوستونکي به وګوري چې دغه افسانوي روايت او (عاميانه اشتقاقونه) څومره له حقيقته ليري دي.

– لومړی دا چې د غوري پاچهانو په هغه لست کي چې علامه حبيبي په خپل کتاب (تاريخ مختصر افغانستان – ۱٦٦مخ) کي راوړی دئ، د سلطان بهرام په نامه څوک نسته. زما په ګومان د دغې افسانې طراحانو د غزنوي شاهانو د لړۍ پر يوه تن (بهرام شاه بن مسعود سوم) باندي ئې د (غوري) لقب ورزيات کړی دئ. دا امکان زه ځکه وارد بولم چې د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې د جوړولو په ترڅ کي ئې هم د اصفيا په اولاده کي د افغنه نوم ورځای

(۱) هروي – نعمت الله – مخزن افغاني: اردو ژباړه – ۴۳۵ مخ.
(۲) تاريخ سلطاني: ٦۹ مخ.
(۳) حيات افغاني: پښتو ژباړه – د تعليقاتو برخه – د پوهاند رشاد صاحب په قلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دئ.

– د حضرت علي کرم الله وجهه شهادت په ۴۰ هجري قمري کي پېښ او سلطان معزالدین غوري د شپږمي هجري پېړۍ سړی دئ. د ده په اولاده کي سلطان بهرام نامي؟ ته د حضرت علي کرم الله وجهه له خوا د فرمان صادرېدل له تناقضه ډک روایت دئ. ځکه د حضرت علي د شهادت او د سلطان معزالدین د واکمنۍ تر منځ د شپږو پېړیو واټن پروت دئ. ګویا د اسلام څلرم خلیفه تر خپل شهادت شپږ پېړۍ وروسته یو چا ته فرمان صادروي!.

– مخزن افغاني خو د متو او حسین د نکاح کېدلو وخت نه راښیي خو تاریخ سلطاني لکه وړاندي چي مو ولوستل په صراحت سره وایي چي دا پېښه په پنځمه هجري پېړۍ کي سوې ده. په داسي حال کي چي ولید بن عبدالملک په ۹٦ هـ ق کي مړ دئ او د حسین له کوره وتل او د کسي غره ته تلل باید په لومړۍ هجري پېړۍ کي ښوول سوي وای. متو د قیس لمسۍ ده. قیس په ۴۰ یا ۴۱ هـ ق کي مړ دئ او په دې ډول خو اول د نیکه او لمسۍ تر منځ زماني فاصله (۴۵۰) کاله ده چي د عقل په حکم ممکنه نه ده. بله د حیرانتیا خبره دا ده چي حسین د لومړۍ هجري پېړۍ په پای کي له کوره وتلی خو واده ئې درې پېړۍ وروسته کړی دئ. نه پوهېږم چي دا مسأله به څرنګه تشریح سي؟

– وایي شیخ بېټ په خپل وخت کي په تقوا او نېکي مشهور وو، د لور په ورکړه کي د نورو پښتنو په شان ډېر محتاط وو. د خېښۍ په وخت کي ورته د اصل و نسب مسألې زیات اهمیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلود او له همدې امله ئې د حسين غوري د پلار و نيکه د معلومولو له پاره کاغ نومي دوړ ته له کسي غره څخه د غور تر لتو پوري د اوږده سفر ماموريت ورکړ. آيا د دغسي يو شخص څخه دا هيله کېداى سي چي د خپلي کورنۍ لمن دي په خپل لاس پورته کړي او پر لمسي باندي دي د (غل زوى) نوم کښېږدي؟ په پښتنو کي همدا اوس پر ناموس باندي د تېري او ناروا داغ جزا مرګ دئ. آيا دا خبره به د بېټ نيکه په وخت کي چي اسلام او پښتونولي تر نن سل چنده ټينګه وه، د يوه روحاني مقتدا په باب د منلو وړ وي چي خپله لور داسي يوه شخص ته په نکاح ورکړي چي د ده کورنۍ ته ئې پېغور اړولى وي؟ هيڅکله نه.

- د دې افسانې بل تناقض د (کاغ دوړ) مساله ده. که کاغ نامى په رشتيا سره په قوم (دوړ) وو، نو د دوړ قوم لومړى نيکه بايد تر بېټ نيکه دمخه يا ئې همعصر وي. په داسي حال کي چي د روايتي شجرو په روايت خو (دوړ) په (شيتک) کي شامل دي (نوري څانګې ئې تنې او بنوڅي دي) شيتک د ککي زوى، هغه د کرلاڼ زوى او هغه د بېټ سره په يوه ليکه کي راغلى شخص ښوول سوى دئ. د پورتني روايت له مخي خو لمسي تر نيکه دمخه ژوند کاوه!

د دغو تناقضاتو حل په هغه چا اړه لري چي د غلجيو په باب پر دغه افسانوي روايت باندي ګروهمن وي.

غلجي څوک دي؟

د غلجيو د نامه په توضيح کي ننني پوهان د نوو څېړنو په رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ټول په یوه خوله دي او هغه دا چي دا نوم غرزی (کوهزاد) دئ. د غرزي کلمه ورو ورو په غلجي اوښتنې ده. د (زې) او (جیم) د اوښتون ډېر مثالونه سته (ژوند – زوند – جوند، ژبه – زبه، جبه، ژرنده – زرنده – جرنده). علامه حبیبي د توماس چک له خولې وایي چي په لرغونې باختري دري ژبه کي (گر – Gar) غره ته وایي او د آمو سیند د لوړي خوا د غرنیو سیمو آریایي اوسېدونکي (غرچه) نومېدل. غرڅه او غرڅني په نننۍ پښتو کي مروجي کلمې دي او د غره مېړونو ته وایي. غر د یوې لاحقې په توگه د پښتانه له نامه سره تړلې کلمه ده. عربو د غور پښتانه پاچهان (ملوک الجبال) یعني (د غرونو شاهان) بلل. د غزنوي دربار مشهور مدیحه ویونکی شاعر ابوالقاسم فردوسي په خپل تاریخي شهکار (شهنامه) کي د زابل په غرو کي د افغانانو د یو مشر او پهلوان اوږد داستان لري. دا مشر (کک کوهزاد) نومېدی، چي په قوي احتمال سره ئې (غرزی کک، غلجی کک) بللای سو. د شهنامې د ملحقاتو روایت داسي دئ:

چنین گفت دهقان دانش پژوه
مر این داستان راز پیشین گروه
که نزدیک زابل بسه روزه راه
بیک سوی او دشت خرگاه بود
دگر دشت، زی هندوان راه بود
نشسته درآن دشت بسیار کوچ
زاوغان و لاچین و گُرد و بلوچ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکی قلعه بالای آن کوه بود
که آی حصن و از مردم انبوه بود
مر آن حصن را نام مرباد بود
ازو جان نابخردان شاد بود
بدژ در یکی بد کنش جای داشت
که در رزم با اژدها پای داشت
نژادش زاوغان سپاهش هزار
همه ناوک انداز و ژوبین گزار
ببالا بلند و به پیکر ستبر
به حمله چو شیر و به پیکار ببر
دورانش بمانند ران پیل
گه رزم جوشان تر از رود نیل
به نیرو جدا کردی از کوه کمر
گریزان ز رزمش بدی شیر نر
چو پیکار جستی زمردان مرد
زمردان به اوردی از گرز گرد
ورا نام بودی کک کوهزاد
بگیتی بسی رزم بودش به یاد
هزار و صد و هژده اش سال بود
بسی بیم ازو در دل زال بود[1]

---

(۱) کهزاد – احمدعلي – افغانستان در شاهنامه: ۲۸۶ – ۲۸۹ مخونه، کابل – ۱۳۵۵ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروابناد استاد احمدعلي کهزاد په نظر د (مرباد) غر په فراه کي واقع دئ او "که نزدیک زابل بسه روزه راه" داسي تعبیروي چي زابل یوه پراخه سیمه ده او په دې ځای کي له زابل څخه مراد د هیلمند او ارغنداو غاړي دي. نوموړی استاد زیاتوي: "دشت خرگاه عبارت از سرزمین پهناوریست که علی العموم کوچی ها در آن مستقر بودند و خیمه ها و غژدی ها و خرگاه های خود را در آن پهن دشت بر پا می نمودند. راهی که بطرف هندوان رفته بود، امکان دارد که از طرف جنوب در راه قندهار و چمن و کویته جانب (هند) میرفته، ولی امکان دیگر هم موجود است که راه مذکور از طریق قندهار و غزنه به مرکز کابلستان که در آن وقت حصهٔ زیاد آن پیروان هندوئیزم بودند، کشیده شده باشد"[1].

د (دشت خرگاه) موقعیت موږ ته دا رانښيي چي دا دښت د اوسني زابل و غزني له پراخو دښتو سره څرمه پروت وو او تر دا نن پوري لا هم د غلجي کوچیانو کږدۍ پکښې پلني وي. د شهنامې د روایت له مخي (کک کوهزاد) افغان وو. په دې باب موږ یو شمېر نور بیتونه هم لرو چي د کک افغانیت (پښتونوالی) ځني څرگندېږي. فردوسي د رستم نکل کوي او وايي چي نوموړی یوه ورځ (بازرگاه) ته ځي او د لارویانو له خولې د (کک کوهزاد) د غښتلتوب بیان داسي اوري:

---

(۱) هماغه اثر: ۲۸۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکـــی گفــت ای نـــامور پهلـــوان
دل کــــــار زار و خـــــرد را روان
نهنـــگ دمانـــست و شـــیر ژیـــان
بـــه نیـــروی او کـــس نبـــسته میـــان
نـــژادش ز اوغـــان سـپاهش بلـــوچ
ابـــر دشـــت خرگـــاه بگزیـــده کـــوچ

کـــک کـــوهزاد اژدهـــای نـــر اســت
زگرشسپ و ار سام جنگی تر است

دگـــر آنکـــه در کـــوه بـــا آن دلیـــر
هـــزاران جنگـــی همـــه همچـــو شـــیر
بـــه مـــردی فزوننـــد هـــر یـــک زکـــک
بـــود کـــک زپیکـــار ایـــشان سبـــک
هـــزاران ســـواران افغـــان گـــروه
زلاچـــین دلیـــران ابـــر گـــرد کـــوه

رستم چې دا بیان اوري له ښمه سره تاوېږي او قسم خوري چې د کک چاره به کوي:

نـــدارم درنـــگ امـــشب ایـــدر زکـــین
مگـــر ســـوی اوغـــان و خرگـــه زمـــین

ســـوی دشـــت خرگـــاه تـــازیم زود
زافغـــان و لاچـــین بـــر آریـــم دود

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه نه غواړم د شهنامې ټول داستان دلته رانقل کړم. مقصد مي دا دئ چي (کک کوهزاد) د شهنامې په استناد افغان – اوغان وو، د (دشت خرگاه) پښتانه ئې عزيزان ول او په لښکر کي ئې په زرو (زرگونو) افغانان شامل ول. (کک) چي افغان سو نو په يقين سره ويلای سو چي د (کوهزاد) لقب همدغه (غرزی) دئ چي وروسته غلزی – غلجی – خلجی سوی دئ. د (اک – ak) لاحقه په نورو پښتني قومونو کي هم سته لکه ختک، شيتک، هوتک، اڅک، بارک او نور.

د روايتي شجرو له مخي غرزی = غلجی د بيټ نيکه د لور (بي بي متو) زوی گڼل سوی او د ژوند زمانه ئې تر اسلام وروسته وختونه دي په داسي حال کي چي د همدې شخص بيان د شهنامې په استناد تر صدراسلام ډېر وړاندي په فولکلوريکو داستانو کي ځای نيولی دئ او دې خبري ته مو بايد پام وي چي فولکلوريک داستانونه که د عقل و درايت ملاتړ وگټي نو بيا د ثقه اسنادو ځای نيولای سي. روايتي شجرو چي د غلجي په اولاد کي د توران، بولر، بارو، بابو، درخی ... نومونه راوړي دي، په خپله د دې شاهدي ورکوي چي دا نومونه تر اسلام ډېر وړاندي لرغوني نومونه دي.

نسبي شجرو غلجي قبايل په (وصلي افاغنه) کي راوستي دي. د دې له پاره چي د دې مطلب اساس ښه څرگند سي، لازمه ده چي پر دغه برخه يو څه وربغېږم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل و وصل:

قبيلې او قومونه د انسانانو لوی لوی جمعيتونه دي او د جوړښت جريان ئې يوه ډېره اوږده زمانه نيسي. چي د پيل ټکی معلومول ئې يو څه مشکل کار دئ. يوه شخص ته د لويو قومونو د مبداء رسول زياتره له علمي معيارو سره سر نه خوري. پښتانه چي خپله نسبي شجره بيانوي، وايي پلانی د پلاني زوی د پلاني لمسی د پلاني کړوسی د پلاني کوسی د پلاني کودی ... او بالاخره د پای ټکی ئې يوې لويي ټولۍ (پوپل، اڅک، اپرېدي، ...) ته رسوي. تر لويي قبيلې پوري د نسب سلسله د افرادو له لاري بشپړېږي. د روايتي شجرو تېروتنه دا ده چي دغه لويي قبيلې يا قومونه ئې د شخص په توګه منلي دي او داسي ئې انګېرلې ده چي ګويا پوپل، خټک، اڅک، اپرېدي ... اشخاص دي په داسي حال کي چي هغه اشخاص نه بلکي د افرادو لويي ايتنيکي مجوعې دي چي ټوله بيا د (پښتون) په نامه په يوه لوی واحد کي د ملي يووالي درجې ته رسېدلي دي. او لکه وړاندي چي مي وويل د دغو لويو ايتنيکي واحدونو جوړېدل د خورا ډېري اوږدې زمانې محصول دئ. د پښتنو په دا اوسنۍ سيمه کي د تاريخي حوادثو له مخي څوک دا اټکل کولای سي چي دلته په خورا لرغونې زمانه کي د انسانانو يوه ټولۍ د (ملي توحيد) يوې داسي مرحلې ته رسېدلې وه چي نوري ټولۍ او جمعيتونه ئې ځان ته راجذبولای او په ځان کي منحلولای سوای. د دغه جذب او انحلال مفهوم په روايتي شجرو کي د (وصل) يا (وصلي) په نامه بيان سوی دئ. وصل او ادغام يوه داسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملیه ده چې مثالونه ئې د نړۍ په نورو قومونو کې هم موندل کېږي. د استاد محمدانور نومیالي په عقیده: "... په لرغوني تاریخ کې دلته یو شمېر لومړنۍ قبیلې ډېرې وختې د ایتنیکي جوړښت یا تکوین یو پاخه او په ځان پوره قبیلوي نظام ته رسېدلي دي. بیا نو د دغه نظام د انضباطي او انتظامي ارزښتونو له برکته چې په خپل وخت کې ئې زیاتې اجتماعي او اقتصادي ښېګڼې درلودې، په لیري او نژدې ګاونډیتوب کې ئې هر څوک ځان ته راجلبوله او په دوی ورګډېدله. د ظلمونو له مرکز څخه فراره او د شرقي استبداد له دولتو څخه بېزاره پرګنې چې د دوی په ګاونډیتوب کې ئې پناه موندله، د دوی د ژوند لاره ئې غوره کوله"[(۱)]. پر (فراره او بېزاره پرګنو) سربېره له نظامي فتوحاتو سره سم ځیني مهاجم جمعیتونه او افراد هم په نیول سویو سیمو کې د تل له پاره مېشته سوي دي چې د اسلام له خپرېدو وروسته په پښتنو کې د عربي عناصرو منحلېدل ئې ښه مثال کېدلای سي. دغو عناصرو چې اوس د پښتنو ستانه دي، خپله ژبه او کلتور سره له دې چې د مذهبي تقدس ملاتړ هم ورسره ملګری وو له لاسه ورکړی دئ. په کندهار کې یو شمېر سېیڅلي پښتانه همدا نن ځانونه (تاجک) بولي او ځیني ئې (بلوڅ). خو نه د یوه تاجکي زده نه د بل بلوڅي او نه ئې راشه درشه د تاجک و بلوڅ ده.

کله چې څوک په پښتنو کې د (وصل) عملیه ګوري نوویني چې یو وخت هفتلیان – اپتلان د دې سیمي له بومي اوسېدونکو

---

(۱) نومیالی – محمدانور – د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۳۰ مخ – مسکو – ۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(پکتهانو) سره یو ځای سوي او (ابدالیان و غلجیان) ترې جوړ سوي دي[۱]. بل وخت د سامي توکم ځینو قبیلو خپله بقا له پښتنو سره په یو ځای کېدلو کي موندلې ده او ځانونه ئې پکښې منحل کړي دي او بل وخت بیا د منځنۍ اسیا د پراخو سیمو اوسېدونکو ساکانو خپل هر څه له خپلو ګاونډیو پکتهانو سره ګډ کړي دي. د همدغو طبیعي عملیو د څېړلو په نتیجه کي ننني پوهانو داسي انګېرلې چي د پښتني ټولني د جوړښت مهم توکي (سلیمانیان، ساکان او سامیان) دي[۲]. د سړې سینې خبره دا ده چي د دې ټولو عناصرو نخښې د پښتنو په سره یو موټي ترکیب کي موندل کېدلای سي. لرغونو کتابو او د هغو په پیروۍ ځینو ننیو څېړونکو چي د دغه ادغام او وصل ځیني نخښې په پښتنو کي موندلي دي، د دې پر ځای چي د وصل د عملیې څرنګوالی دي ئې څېړلی وي ټول پښتانه ئې هغو ته منسوب کړي دي. همدا علت دئ چي ځینو څېړونکو پښتانه بني اسرائیل بللي، ځینو تاتار او ځینو منګولیان و...

د (وصل) له طبیعي عملیې څخه د سیاسي واکداریو او ملاحظاتو په ګټه ناروا استفادې هم سوي دي او د دې پر ځای چي دغه عملیې ته د یوې عیني او عادي واقعې په توګه کتل سوي وای، د یوه قوم د تذلیل او د بل د تجلیل له پاره کار ترې اخیستل سوی دئ[۳].

---

(۱) حبیبي – تاریخ مختصر افغانستان: ۷۵ مخ.

(۲) شینواری – دوست – پښتانه څوک دي؟: ٦ – ۳۲ مخونه – پېښور – ۱۹۹۸م.

(۳) د (اصل و وصل) په برخه کي چي ما په ډېوه مجله کي کوم استنتاجونه بیان کړي دي، پر هغو مي نوې کتنه کړې ده چي تاسي وړاندي ولوستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور ته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي:

شرقي ملتونه د قومي لرغونتوب مسالې ته اهميت ورکوي. په دې بحث کې له لرغونتوب څخه زما هدف دا نه دئ چې ګويا لرغوني قومونه پر نالرغونو لوړ دي يا دا د قومونو له پاره يو امتياز دئ. دا د بشري انکشاف يوه غير ارادي عمليه ده چې ځيني انساني ټولۍ وړاندې او ځيني وروسته د قوم درجې ته ورسېږي. زما مقصد د ځينو هغو تاريخي حقايقو بيانول دي چې په پخوانيو کتابو کې له پامه اچول سوي ول. له دغو تاريخي حقايقو څخه يو هم د مورني اصالت په دوران کې د قبيلو او قومونو منځ ته راتګ او د مور نامه ته د هغو منسوبېدل دي.

د نړۍ په تاريخ کې داسي شواهد موندلای سو چې د ځينو بشري ټوليو جوړښت د مور په نامه پيل سوی وي او د نامه ريښه ئې د ميندو له نومو سره تړلې وي. دا د بشري انکشاف او تکامل هغه پړاو دئ چې د ټولني د اقتصادي او ټولنيزو چارو په سر ته رسولو او پرمختيا کې د ښځو رول تر نارينه زيات وي. کله چې د اقتصادي او اجتماعي ودې له امله په ټولنه کې د نارينه غلبه ټينګه سوه، دلته نو د نسب نوم هم د مور له نامه رابېل او په پلار پوري وتړل سو.

په پښتنو کوچيانو کې نن ورځ لا هم د ورځنيو چارو په تر سره کولو کې د ښځو نقش تر نارينه ډېر دئ. د کډو بارول او اړول، د مېږو پالنه و روزنه، د غوړو و کوچو او وړيو توليدول او د کوچياني ژوند نوري اړوندي چاري د ښځو مسئوليتونه او وظايف دي. د بشري و طبيعي حوادثو په وړاندې د قبيلې دفاع د نارينه وو وجايب

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په پښتني قبيلو کي چي ځيني ئې د مور يا ښځو نامه ته منسوبي دي، د دې حقيقت ښکارندوی دي چي ګويا د دغو قبيلو د جوړښت پيلامه د بشري تکامل په هغه دوره اړه لري چي په هغې کي د مور يا ښځي نقش تر پلار يا نارينه زيات وو. له قراينو څخه داسي ښکاري چي د دغو قبيلو نومونه د اسلام د مقدس دين تر راتګ ډېر وړاندي په لرغونو زمانو کي وضع سوي دي خو د نامه توضيح و تحليل او پر هغو باندي د نتايجو بنا کول ئې په هغه دوران کي سر ته رسېدلي دي چي په ټولنه کي د نارينه بابايي (غلبه) ټينګه وه. د دغسي غلبې په وخت کي د ښځي د موقف د ټيټېدلو له پاره هر راز جواز سته او دغه علت دئ چي د مور نامه ته منسوبو قبيلو د توهين و سپکاوۍ ډېري څپېړي خوړلي دي. د دې انتساب اغېزه دومره ستره ده چي د پښتو نوميالي شاعر خوشحال خټک (۱۰۲۲ – ۱۱۰۰ هـ ق) له خپلي خانۍ، دبدبې، علمي سويې سره سره ځان حقير ګڼي ځکه چي قبيله ئې (سباکۍ انا) ته منسوبه بلل سوې ده. دی وايي:

که د واړو پښـــتنو راته تسليم دی
زه خو بيا د سباکۍ انا خښتک يم

په پښتنو کي له متيزيو پر ته نور خېلونه هم سته چي د ښځو نامه ته منسوب دي. د خښي ابن کند ابن خرښبون په اولاده کي د کمال نامي دوې ښځي وې چي دواړو ته يې (انۍ) ويله. مشره انۍ او کشره انۍ. د يوسفزو دوه مشهور خېلونه مشرانزي او کشرانزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې دوو ښځو ته منسوب دي[۱] په ملېزيو کي د اکوزيو دوه ښاخه (رانړي زي او کورا) د ميندو په نامه (رانړۍ او کورا) مشهور دي (رانړي زي په اتمانخېلو ګډېږي). د اپرېدو زخه خېل (زخې انا) ته منسوب دي[۲].

په پښتني قبيلو کي د لرغونيت اندازه د دوی د نومونو له څرنګوالي څخه هم اټکلېدلای سي. استاد نوميالی هغه قومونه چي د نامه "له کلماتو څخه ئې هيڅ تاريخي دلالت نه راوزي" د جامد قبيلوي نوم او هغه چي د نامه له کلماتو څخه يې "د نسبي سلسلې تاريخي دلالت ... څرګندېږي" د مشتق قبيلوي نوم په نامه بللي دي[۳]. په جامدو نومو کي کاکړ، هوتک، ځاځي، ماکو، اندړ، وردګ او نور راتلای سي او په مشتق نومو کي محمدزي، علي خېل، احمدزي او نور يادولای سو. د جامدو نومو قومونه تر مشتقو لرغوني دي. ژبنی دليل ئې دا دئ چي په نامه کي ئې د اسلامي نومو او عربي ژبي اغېزه نه ليدله کېږي او "د ټولنپوهني له پلوه ئې دليل دا دئ چي دا د هغي دورې نسبي نومونه دي چي هغه وخت لا د ميراث مؤسسه نه ده غښتلې سوې او هيڅ داسي اړتيا نسته چي خلک د (زي) او (خېل) غوندي مشتقي لاحقې په خپلو نسبي نومونو کي زياتي کړي او د پلار د خوا تناسلي رابطه د ميراث په خاطر ژوندۍ وساتي".

---

(۱) حافظ – رحمت خان – خلاصة الانساب: ۱۱۲ مخ.
(۲) د هجري ياد: د مقالو مجموعه – ۱۰۹ مخ.
(۳) نوميالی – د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۴۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلجي او غلجي:

له دريمي او څلرمي هجري پېړۍ را په هيسته په زياترو ليکلو آثارو کي د (خلجي) په بڼه د (غلجي) قوم ناسم تلفظ او ليکنه ليدله کېږي او د دغه ناسم تلفظ پر بنسټ د دغه قوم په باب داسي نظريات څرګند سوي دي چي ګويا (خلجيان) له لويه سره تورکي الاصل قبايل دي او زابلستان ته تر لېږدېدلو وروسته ئې د دغه ځای له اوسېدونکو سره د ګډ ژوند په نتيجه کي خپله ژبه و کلتور له لاسه ورکړی او (غلجيان) سوي دي. خلجيانو د اوومي پېړۍ له پيل څخه په هندوستان کي درنه امپراتوري جوړه کړې وه چي څه دپاسه درې نيم سوه کاله ئې دوام موندلی وو. د دغه درنې پاچهۍ په باب کورنيو او بهرنيو څېړونکو ښايسته ډېري ليکني کړي دي او په ځينو کي ئې د دوی تورکي والي ته اشارې هم سته. زموږ مشرانو ليکوالو په خپلو مستندو څېړونکو سره دا خبره سپينه کړې ده چي (خلجيان) او (غلجيان) يو قوم او د تورکي والي نسبت ئې ناسم دئ. زه به په دې برخه کي د ارواښاد علامه حبيبي د هغي څېړني لنډيز او ترجمه تيمناً رانقل کړم چي زما سره ئې همدا اوس انګرېزي متن سته او (Khaljies are Afghans) نومېږي[1]. تر کومه ځايه چي ما ته معلومه ده ارواښاد علامه په دې برخه کي د (اصل خلجيان افغاني، رفع اشتباه دربارۀ ايشان) په نامه يوه څېړنه لري چي په ۱۳۴۹ش کال په تهران کي چاپ

---

(۱) د دغي ليکني کاپي ما ته ښاغلي سليمي کندهاري راکړې ده چي ورڅخه ممنون يم. د دې رسالې د دوهم چاپ پر وخت سليمي صاحب وفات سوی دئ (هوتک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې ده[۱]. دغه راز ئې په (پښتو و لويکان غزنه) او (د پښتو ادبياتو تاريخ – دوهم ټوک) کي هم پر دغه موضوع باندي رڼا اچولې ده.

اروابناد علامه حبيبي په نوموړې مقاله کي ليکي: "په ۱۹۳۹م کال د انډين هسټري کانګرس په غونډه کي يوه ويناوال ثرګنده کړه چي خلجيان تورکان نه وه د ده څېړنه د کانګرس په خپرونو کي چاپ سوې هم وه. تر ده دمخه اډوارډ توماس (Edward Thomas) په خپله مقاله کي چي (د ډيلي د پښتنو پاچهانو پيښليک) نومېږي او په ۱۸۷۱م کي ئې په لندن کي خپره کړې وه ويلي وو چي له ۱۱۹۳م څخه تر ۱۵۵۴م پوري د ډيلي سلطانان افغان پښتانه پاچهان ول. سرولزلي هيګ (Sir Wolseley Haig) هم د کمبرج هسټري آف انډيا په دريم ټوک – چاپ – ۱۹۲۸م کي د (تورک و افغانان په هندوستان کي) تر نامه لاندي ويلي چي خلجيان افغانانو ته منسوب دي او زياتوي چي دوی هغه تورکان وو چي افغاني دود و عادت ئې اخيستی وو او د افغانستان د ګرمسېر په سيمه کي اوسېدل[۲]. اروابناد د طبقات ناصري د مؤلف قاضي منهاج سراج له خولې وايي: "له ٦۰۰ هجري را وروسته څه دپاسه پنځلسو سترو خلجيو واکمنانو پر هندوستان واکمني چلوله او په شمالي هند او د بنګال د شمال په لوړو سيمو کي ئې

---

(۱) خپل – هارون – آفريده هاى مهجور علامه حبيبي – ۳۲ مخ – کابل – ۱۳٦۷ش.
(۲) تر دې وروسته چي د خلجيانو په باب د اروابناد حبيبي خبره رانقلېږي، لوستونکي دي پوه وي دا د هغې مقالې محتويات دي چي وړاندي مي ياده کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراسانی او اسلامي ثقافت خپراوه. خلجیان یو ځل بیا له ۶۸۹ څخه تر ۷۲۰ هـ ق پوري د ډیلي واکمنان سول. دا واکمنان د افغانستان غلجیان ول".

اروانښاد حبیبي د محمدقاسم فرشته هغه حکم ته د شک په سترګه ګوري چي د طبقات اکبري د مولف نظام الدین احمد بخشي هروي له خولې ئې بیان کړی او ویلي ئې دي چي خلجیان د چنګېزخان د زوم خلیج خان (قلیچ خان – م. هـ) اولاده ده او لیکي: "له تاریخي اسنادو څخه څرګندېږي چي خلجیان یا غلجیان تر چنګېز درې پېړۍ وړاندي په زابلستان کي اوسېدل. د حدودالعالم ناڅرګند مولف په ۳۷۲هـ کي وایي چي په غزنه او شاوخوا کي ئې ... د خلج تَرکان (Taraks of Khalj) اوسي. دوی کوچي خلک دي او د پسو ډېري رمې لري. د خلج د دغو تَرکانو یو زیات شمېر په بلخ، تخارستان او ګوزګانان کي هم لیدل سوي دي ... منهاج سراج یو ځل بیا ثابتوي چي خلجیانو تر چنګېز او د هغه تر زوم ډېر دمخه پر هندوستان باندي واکمني کوله او د امپراتورۍ حدود ئې د شمالي بنګال تر لوړو سیمو پوري رسېدل. د ده د کتاب شلم فصل په بشپړه توګه د دغو خلکو بیان ته وقف سوی دئ. دی زیاتوي چي خلجیان غزني ته نژدې په ګرمسېر او غور کي اوسېدل، مګر د دوی د تورکوالي په باب ئې هیڅ نه دي ویلي. له بلي خوا دی نور تورکي واکمنان په واضح ډول د تورک اولاده بولي".

اروانښاد حبیبي زیاتوي: "خلج چي د خطاطانو له خوا د خَلُخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شکل اړول سوی دئ، د (حدودالعالم) تر ترتیبولو ډېر وړاندي د جغرافیه لیکونکو په منځ کي یوه ښه پېژندل سوې کلمه وه. ابن خرداذبه (۲۳۰ – ۲۳۴هـ) هم د (خلجیه) په باب رېغېږي. دی دا خبره مني چي د خَلج (Khalj) او خَلُخ (Khallukh) تر منځ توپیر سته او ورپسې زیاتوي: د خرلخ (خلخ) د ژمي د موسم تورکي اوسېدونکي طراز (Taraz) ته نژدې دي. دوی ته ورڅرمه د خلج (خلجیه) څرځایونه پراته دي. دغه بیان ثابتوي چي د هغه وخت د خلج کوچي قبایل له نني عادت سره سم د کال په ساړه موسم کي تودو سیمو ته لېږدېدل. ابن خرداذبه دغه سیمي جرمیه بللي دي (بلاذري او منهاج سراج ئې جروم بولي). ابن خرداذبه لیکي چي د دوی ژمني څرځایونه د اکسوس سیند پر دې غاړه پراته دي. ځیني کوچي قبایل اوس هم دغو سیمو ته ځي".

علامه حبیبي د یوه بل جغرافیه لیکونکي، ابراهیم ابن محمد اصطخري (۳۴۰ هـ حدود) له خولې لیکي: "خلج د اتراکو یوه څانګه (Clan) ده. (اتراک په غالب ګومان سره د تَرک Tarak جمع ده)[۱]... دوی د پسونو لویي رمې لري او ژبه و پوښاک ئې تورکو ته ورته دي". علامه زیاتوي چي خلج و افغان تل یو ځای سره یاد سوي او د دوی سیمه، ریښه او نژاد هم مشترک ښودل سوی دئ. د عبدالجبار عتبي زوی ابو نصر محمد (۴۱۴هـ) د سبکتګین د فتوحاتو په ترڅ کي لیکي: "افغان او خلج د

---

(۱) د غربي ژبي د اصولو له مخي اتراک د افلاک پر وزن د ترک (د لومړي او دوهم زور) جمع کېدلای سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبکتگین امر ومانه او اکثراً د ده له لښکرو سره مله ول".

ابن الاثیر هم دغه پېښه په عین شکل بیان کړې ده. علامه حبیبي په خپله مقاله کي دا هم وايي: "په دې ډول خلجیان او غلجیان د هغو تورکانو یا (غز) اولاده نه ده چي په اسلامي دوره کي خراسان ته راغلي دي، بلکي د آرین نژاد هغه هفتالیتس دي چي د سپینو هونانو په نامه مشهور او په تخارستان او زابل کي اوسېدل. د دوی اخلاف د زابل اوسني غلجي قبایل (کوچي – کوشي) دي". اروانښاد علامه وروسته د غلجي، د بدخشان د سیمي په ژبه کي د غلچه – غرچه کلمات څېړي او په دري ادب کي د هغو لرغوني مثالونه راوړي او ورپسې زیاتوي: "محمد کاشغري (۴٦٦ هـ) چي په خپله هم تورک وو، وايي: په ترکمنو غزانو کي څلېرویشت قبیلې سته خو دوې خلجیه قبیلې چي د تورکانو په شان ښکاري، تورک نه دي. دغه تورکي تاریخ پوه له تورکو سره د خلج د نامه له ګډولو څخه ډډه کوي ... منهاج سراج چي د خراسان اوسېدونکی او د دغي سیمي او دغه راز په هند کي د تورکي واکمنانو په چارو ښه پوره خبره دئ، تل تورکان د تورک په نامه او خلجیه د خلجیانو په نامه یادوي". هندوستانی مورخ ضیاء برنی (۷۵۸هـ) په خپل کتاب تاریخ فېروزشاهي په یوه بېل فصل کي وايي: "... کله چي ملک جلال الدین خلجی د ډیلي پر تخت کښېنوست، پر خلکو درنه تمامه سوه. ځکه چي خلجیان تورکان نه ول". اروانښاد لوی استاد حبیبي وروسته د خوشحال خان هغه بیت راوړي چي د هند په پاچهانو کي ئې سلطان جلال الدین (د ولایت غلجی) بللی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ:

بیا سلطان جلال الدین پر سریر کښېناست
چې په اصـــــــل کې غلــــجی د ولایت و

(پښتنو د خیبر په ها سیمه د ولایت په نامه بلله). او ورپسې د تورک او تَرک د دوو کلمو تر منځ د اشتباه موضوع څېړي او لیکي: "خلجیان پښتو ویونکي تَرک (Tarak) وو نه تورک (Turk) د دغو دوو کلمو تر منځ مغالطه د اسلامي دورې له پیل څخه راشروع سوه".

لکه لوی استاد چې اشاره کړې، زما(هوتک) په نظر هم څرنگه چې په عربي الفبې کې (Tarak) او (Turk) دواړه د (ترک) په شکل لیکل کېږي. د اِعراب نه سته والي د دغو دوو کلمو تر منځ مغالطه پېښه کړې ده او ورپسې نو د خلجیانو د تورک والي خبري رامنځته سوي دي. د لوی استاد د لیکني له مخي "د بکران زوی محمد په ٦۰۰ هجري قمري کي لیکي "تَرک (Taraks) خلجیان له خَلُخ (Khalukh) څخه زابلستان ته وکوچېدل. دوی د غزنین په اوارو دښتو کي میشته سول. د تودې هوا له امله ئې رنگونه واوښتل. ژبه ئې هم بدله سوه..." .

پورتنی رانقل سوی روایت د محمد بن نجیب بکران دئ چې په خپل اثر جهان نامه کي ئې راوړی دئ. جهان نامه ئې په ٦۰۵ هجري کي کښلې ده[1] د جهان نامې دغه روایت د ځینو افغاني څېړونکو پر لیکنو هم اثر کړی دئ چا ئې په تایید چا ئې په تردید

---

(۱) تړی – دوکتور حبیب الله – پښتانه – ۸۱ مخ – پېښور – ۱۹۹۹م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ليکني کړي دي له هغو څخه يو هم اروابښاد مير محمدصديق فرهنګ دئ. نوموړی په خپل وروستي کتاب (افغانستان در پنج قرن اخير) د غلجيو په بحث کي ليکي: "يک تعداد از ايشان (پشتونها – م. هوتک) در سدهٔ دوازدهم ميلادی در جزء اردوی سلطان محمد غوری به ان سرزمين (هند – هوتک) داخل شده در آنجا اقامت اختيار نمودند". او ورپسې زياتوي: "در اين زمان يکی از سران ايشان بنام جلال الدين در سال ۱۲۹۰م بالقب فيروزشاه بر تخت بادشاهی دهلی جلوس نمود و سلسلهٔ را که در تاريخ بنام خلجيان معروف است، بنياد نهاد"[۱]. له دې عبارتو څخه داسي ښکاري چي د اروابښاد فرهنګ په نظر خلجيان (پښتانه) دي. د خلجي کلمې تر تحليل وروسته نوموړی وايي: "... امابعد در ضمن شرح تهاجمات مسلمانان به هند، کلمهٔ خلجی ملازم کلمهٔ افغان گرديد". تر دې ځايه د اروابښاد فرهنګ خبري ظاهراً سمي ښکاري خو وروسته ډېره ناسمه نتيجه ځني راباسي. دی ليکي: "پس از سقوط دولت خلجی در دهلی و شعبهٔ ديگر آن در مالوه اين کلمه در هند از رواج افتاد و به جای آن در خراسان در قبيله ای بنام غلجی ظهور کرد که يکی از شاخه های مهم ملت پشتون يا افغان بود"[۲]. (پر کلماتو تاکيد زما دئ. م. هوتک). د اروابښاد فرهنګ په نظر د غلجي قبيله په هند کي د خلجيانو د سلطنت تر ړنګېدو

---

(۱) فرهنگ – مير محمدصديق – افغانستان در پنج قرن اخير – اول جلد – ۳۷ – ۳۸ مخونه.

(۲) هماغه اثر: ۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته (۱۳۱٦م) په خراسان! کي منځته راغلې ده. وروسته نو نوموړی مرحوم د غلجيو د نامه په باب د (غلزوی) افسانوي وجه تسميه رانقلوي او ليکي: "حکايت بالا به اغلب احتمال بطور کنايه بيانگر اين واقعيت تاريخی است که غلجی ها يک شاخهٔ دخيل پشتون ها می باشند يعنی شاخه ای که در بدو امر جزء ملت ديگر بوده اما در اثر آميزش با پشتونها زبان و رسوم آنها را فرا گرفته و در آن جذب شده اس"[1] (پر کلماتو تاکيد زما دئ – م. هوتک).
د نقل پر وروستی برخه باندي د محمد بن نجيب بکران د جهان نامې اغېزه پرته ده. خو دا چي د غلجيو (دخيلوالی) ئې يو تاريخي واقعيت بللی او په لومړي سر کي ئې دا قبيله د يوه بل ملت جزء بللې ده په يو څه شننه ارزي. دی وايي د غلجيو قبيله د خلجيانو د دولت تر سقوط وروسته په خراسان کي منځ ته راغله. له (خراسان) څخه د ده مطلب د غزني شاوخوا سيمي دي ځکه دې خبري ته ئې په ٦۴ مخ کي هم اشاره کړې ده. ګويا د خلجيو د سلطنت د ړنګېدو پر وخت د غزني په شاوخوا کي پښتون اولس موجود وو. دغو خلجيو له هغو سره تر ګډون وروسته د هغوی ژبه او دودونه زده کړل او په هغوی کي جذب سول. پوښتنه دا ده چي په دغه اولس کي د پښتون قام کومي قبيلې موجودي وې؟ د دغي پوښتني جواب زموږ يوه درانه استاد دوکتور حبيب الله تږي ورکړی دئ چي وروسته به ئې ولولی. اروانباد فرهنګ تاريخي حقايق د کلماتو په پوښ کي سره ژوولي او تحريف کړي دي.

---

(۱) هماغه اثر: ۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دا دئ چي د هند خلجي واکمنان همدغه غلجي پښتانه ول چي له خپلي پلرنۍ سيمي (نني افغانستان) څخه هند ته تللي او هورې ئې درنه پاچهي جوړه کړې وه. نه دا چي غلجي پښتانه د خلجيانو تر سلطنت وروسته په خراسان کي منځ ته راغلل. ما ته داسي ځرګنده سوه چي ارواښاد فرهنګ د خلجيو او غلجيو تر منځ د تساوي نخښه ايښې او منلې ئې ده خو و دغه مساوات ته ئې معکوسه معادله تړلې ده او همدغه ځای دئ چي لوستونکي د پښتنو په باب د ده پر خلوص نيت باندي شکمن کوي.

لکه وړاندي چي مو اشاره ورته وکړه د جهان نامې هغه حکم ته چي وايي "خلجيان اصلاً توركان ول زابلستان ته ولېږدېدل. هلته مېشته سول او خپله ژبه او عادات ئې کسب کړل او پښتانه غلجيان ترې جوړ شول"، ښاغلي پوهاند دوکتور تړي صاحب ډېره معقول او پر ځای جواب ورکړی دئ. دی ليکي: "... د خلجيانو د مهاجرت او په زابلستان کي د هغوی د منحلېدو پېښه طبعاً له ٦٥٠ هجري نه پخوا شوې ده (ځکه جهان نامه په همدې کال ليکل سوې ده - هوتک). د جهان نامې له متن نه دا هم په صراحت ښکاري چي د دغو مهاجرو څېره او ژبه د جهان نامې د ليکني له وخت نه پخوا بدله شوې او ژبه يې هم له دې نه وړاندي بله شوې وه ... که څوک د جهان نامې خبره مني هغه به ضرور دا هم مني چي ترک خلجيان د شپږمې پېړۍ له اواخرو نه ډېر پخوا زابلستان ته لېږدېدلي دي ... او کوم څېړونکي چي وايي ترکي خلجيان د زابلستان په ځايي خلکو کي منحل شوي او په نهايت کي په پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلجیان بدل شوي دي هغوی په حقیقت کي دا خبره تصدیقوي چي لږ تر لږه د دوهمي او دریمي هجري پېړۍ په حدودو کي د زابلستان ځایي اوسېدونکي پښتانه وو ... له بلي خوا بیا (دغه کسان) وایي چي پښتنو په ۱۴ او ۱۵ پېړۍ کي د غزني سطح مرتفع اشغال کړه". پوهاند تږی صاحب د دغو دوو خبرو تر بیانولو وروسته وایي: "له دې دوو خبرو نه یوه هرومرو غلطه ده. خو دا چي کومه یې غلطه ده؟ د دې سپینول هغه چا ته ور په غاړه دي چي وایي ترک خلجیان د زابلستان په ځایي خلکو کي منحل شوي او پښتانه غلځیان ترې جوړ شوي دي"(۱).

*****

زما په نظر د پښتنو د اصل و نسب د هغوی د قبیلو او قومونو او دغه راز د هغوی د روایتي شجرو په باب د وروستیو کلونو څېړنو چي زما لیکنه ئې یوه کړۍ ده دغو څو موضوعګانو ته د پای ټکي ایښي دي:

– د پښتنو د سامیت نظریه پر علمي اساس ولاړه نظریه نه ده. پښتانه اریایي الاصل قوم دئ. که د سامي نژاد ځیني ګروپونه او افراد د تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کي ورسره یو ځای سوي او پکښې منحل سوي وي، وي به.

– له قیس عبدالرشید سره د پښتنو تړل افسانوي روایت دئ او د منلو نه دئ. په روایتي شجرو کي چي د (کیس) کومه یادونه سوې ده هغه باید له کسي غر، کاسي قوم او په غور کي په دغه نامه

(۱) تږی – پوهاند دوکتور حبیب الله – پښتانه: ۸۱ – ۸۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې درې له موجودیت سره په ارتباط کې مطالعه سي، نه دا چې له هغه څخه د یوه عبراني نوم په توګه د پښتنو د بني اسرائیلیت د توجیه له پاره کار واخیستل سي.

– د غلجیو د نامه په باب جوړه سوې افسانه نه د منلو وړ ده، نه د تکرارولو.

– خلجي او غلجي د یوه قوم دوه نومونه دي او سره بېلول ئې نه د منلو وړ دي، نه د تکرارولو.

– پښتون، افغان، پټان، روهیله د یوه ایتنیکي واحد بېلابېل نومونه دي چې افغان ئې اوس په پراخه معنی د افغانستان د ټولو اتباعو د ملي هویت له پاره منل سوی دئ او پر پښتنو سربېره نور ټول هغه قومونه چې د افغانستان په جغرافیوي او سیاسي قلمرو کې اوسي، د افغان په نامه یادېږي.

– پښتانه یوازې د بیټ، سړه بن او غرغښت اولاده نه ده. په پښتنو کې ځیني دومره لوی قومونه سته چې په یوازې سر د دغو درو واړو نیکونو تر مجموعي اولاد زیات بلل کېږي چې موږ ئې مصداق په (پورته اسمان، کښته سلیمان) یا (چې پیدا دي ګدا نه کړه، نو دي څله پښتانه کړه؟) متل وشمه خبرو کې وینو.

– د پښتنو ژبه (پښتو) د هندو اروپایي ژبو له شرقي ښاخه د اوستا په ګروپ پوري تړلې ده.

دا موضوعات اوس د یوه داسي حقیقت په توګه منل سوي دي چې د ختیځ او لوېدیځ پوهان ورباندي متفق الرایه دي او د تردید ټکی پکښې نه ویني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پیاوړي استاد محمدمعصوم هوتک سره
زما د وړدې پېژندګلوۍ څو یادونه

په ۱۳۴۵هـ ش کال کي زه د کابل د هغه وخت د دارالمعلمین په ۱۲ ټولګي کي زده کوونکی وم، په هغه وختو کي به د ۱۲ ټولګۍ زده کوونکو د مملکت مختلفو ولایتونو ته د علمي سیر په توګه سفرونه درلودل چي د همدې لړۍ په سلسله کي یوه ورځ د مازدیګر پر مهال زموږ ښوونځۍ، یعني د کابل دارالمعلمین ته یو سرویس موټر داخل سو، چي په هغه کي د کندهار د میرویس نیکه د لیسې د ۱۲ ټولګۍ زده کوونکي سپاره وه، مختلف کندهاري ځوان زده کوونکي د موټر څخه راکښته سول د شپې تېرولو دپاره زموږ په ښوونځۍ کښي ورته ځای برابر سوی وو، څرنګه چي په دغه وختو او کلونو کښي په روښنفکري کړیو کښي د سیاست میدان خورا تود وو ځکه نو زموږ د ښوونځۍ زده کوونکو د میرویس نیکه د لیسې د ۱۲ ټولګۍ له زده کوونکو سره د معرفۍ او ملاقات په خاطر د نظریو د تبادلې په وخت کي د یو بل سره تاوده بحثونه شروع کړه چي د شپې تر ډېره وخته ئې دوام وکړ، د دغه تودو خبرو او بحثونو په جریان کي یو ښایسته، نری، جګ د ډډ آواز لرونکی ځوان په ډېره خوږه او زړه وړونکې لهجه په خبرو کي برخه اخیستله چي د هر چا توجه ئې جلبوله زه هم د ده خبرو ته ډېر ځیر وم او پر ما ئې خاص تأثیر ښندی، ځکه مي څنګ ته د ده د ټولګیوالو له یو تن څخه پوښتنه وکړه چي دغه ځوان څه نومېږي؟ هغه راته وویل چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

معصوم جان نو مېږي، د هماغي ورځي څخه تر اوسه پوري زه او زما ټول انډيوالان او دوستان دی د معصوم جان په نامه يادوو. که څه هم د ده د علمي تحقيقاتو، څېړنو، ليکنو او ډېرو علمي هلو ځلو له کبله ده ته د وطن د فرهنگيانو، ادبي ټولنو او علمي کدرونو له خوا څخه د علامه رشاد بابا د ځای ناستي افتخار وربخښل سوی دئ خو زه ئې په دغه څو ټکو کي تر آخره پوري د معصوم جان په نامه يادوم، ځکه دغه نوم زما په مغزو او زړه کي يو راز خاص ځای لري چي پر ثبت ئې **۴۵** کاله تېر سوي دي او تر دغه گړيه تکرار سوی او تکرارېږي.

د ميرويس ليسې دغه گروپ فقط دغه يوه شپه زموږ سره وو، وخت ئې ډېر لنډ وو ځکه دوی د مزارشريف ښار د خپل سير علمي له پاره ټاکلی وو او په دا سبا سهار ئې وختي د تگ اراده درلوده. زه او معصوم جان په دغه شپه يوازي يو د بل سره معرفي سولو، ما ورته وويل چي د رخصتيو په شپو ورځو کي به په کندهار کي سره ووينو. د ژمي د موسم په رارسېدو سره زموږ رخصتي شروع سوه، په دغه وختو کي په کندهار کي د تفريح او وخت تېرېدو دپاره پښتونستان او ميرويس هوټلونه ډېر ښه ځايونه وه، هلته به مود ده د خوږو، علمي او زړه وړونکو خبرو څخه په خوند اخيستلو هره ورځ د يو بل سره ناسته ولاړه کوله، خبرو ئې د مقناطيس غوندي جاذبه قوه درلوده، هر څوک ئې د جذب تر تأثير لاندي راتلی.

زه د ۱۲ ټولگی څخه تر فارغېدو وروسته د ساينس پوهنځی ته بريالی سوم او معصوم جان د کانکور په ازموينه کي په ډېرو ښو نمرو سره په خپله خوښه د پولتخنيک پوهنځی ته بريالی سو. د تحصيل په دوران کي به مو هر وخت سره ليدل د يو بل د حال او احوال څخه خبرېدلو. معصوم جان تر اوسه د (۳۰) چاپ سوو علمي او تحقيقاتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

آثارو او (۸) ناچاپ سوو آثارو په وړاندي کولو سره هر چا ته ثابته کړې ده چي د فوق العاده علمي استعداد درلودونکی دئ خدای ﷻ دي ئې زموږ څخه نه زوالوي. په دې حاضره ليکنه کي زه د ده پر علمي فعاليت باندي نه ږغېږم بلکي غواړم د ده د تېر شخصي ژوند د مختلفو برخو په شاوخوا کي، هغه څه چي ما ليدلي يا اورېدلي دئ څه ناڅه وليکم.

زموږ د تحصيل په دوران کي به په مختلفو وختونو کي ډول ډول مجلسونه او ميټنگونه جوړېدل کوم وخت چي به ده يا شعر لوستی او يا به ئې بيانيه ورکوله ټول گډون وال به که د مخالف يا موافق نظر درلودونکي وه په آرام او سکون حالت کي به ئې د ده خبرو ته غوږ نيولی وو. په دغه ډول مجلسونو کي معمولاً ډېر غالمغال وي خو د ده د خپل خاص آواز او فوق العاده فصاحت درلودلو له کبله ئې ټول تر خپل تأثير لاندي راوستل، د تحصيل دغه لړۍ يو دوه کاله روانه وه چي د ډېري بدقسمتۍ له مخي ورته د سږو شديده ناروغي پېښه سوه، ښه ډېره موده په علي آباد روغتون کي بستري سو او پسله هغه تر دوامداره تداوۍ لاندي ونيول سو، پسله څه وخته چي ئې صورت څه ناڅه صحت پيدا کړ، د تحصيل د دوام په خاطر ئې مربوطه پوهنځۍ ته مراجعه وکړه متأسفانه هغوی د ده د مريضۍ د ورځو د غيابت په خاطر د پوهنځۍ څخه خارج کړی وو، هر ډول هلي ځلي ئې بې نتيجې سوې، هيڅوک ئې په درد ونه خوړی.

پسله هغه بيرته کندهار ته را ستون سو، بېکارۍ هيڅ خوند نه ورکاوه او د تحصيل تنده ئې هم نه وه ماته سوې نو ئې د کندهار د عالي دارالمعلمين په ۱۳ ټولگي کي ځان شامل کړ او په عالي درجې سره د ۱۴ ټولگۍ تر بريالي کېدو وروسته د کندهار په مشرقي لېسه کي د ښوونکي په حيث مقرر سو، دا چي څنگه ښوونکی وو، څرنگه تدريس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې کاوه، د هغه وخت شاګردان ئې چې اوس به ليري او نژدې وجود ولري، ښه ترا قضاوت کولای سي او زه هم د ده د فوق العاده موثر تدريس نژدې شاهد يم، ځکه په دغه وخت کي زه هم په دغه لېسه کي ښوونکی وم.

معصوم جان د مېلو او بانډارو سره هم ډېره مينه درلوده، د (۱۳۵۰هـ ش) نېټې څخه کال دوولس مياشتي هره جمعه زموږ مېلو دوام درلود چي معصوم جان پکښي خاص رول لوباوه. څرنګه چي زما کور په صحرا (زنګاوات) کي وو او د ښوونکي په صفت مي وظيفه په ښار کي وه، د لوی او کوچني اخترونو د رخصتيو شپې او ورځي به مي په صحرا کي له خپلي کورنۍ او دوستانو سره تېرولې، په دغه ورځو کي به زما ټول انډيوالان زموږ کور، زنګاوات ته راتلل دوې يا درې شپې او ورځي به ئې تېرولې، زما يو اکا وو چي انډيوالانو "خان صاحب" باله، زه چي به صحرا ته ولاړم اکا به مي راته ويل: معلمه! انډيوالان دي ولي وځنډېدل؟ زما اکا ښوونځی نه وه لوستې خو د مطالعې څښتن وو. په مجلس کي به ئې له ټولو انډيوالانو سره جدي بحثونه کول . ده مرحوم به په مباحثوکي تل د بحث د دوام په خاطرمخالف موقف نيوی. په ساعتو ساعتو به د شپې تر آخره جر و بحث روان وو، اکا به مي راته ويل: معلمه! د انډيوالانو دي چنداني مزه نسته. يوازي هغه يو چي تاسي ئې معصوم جان بولئ، په يو څه پوهېږي.

د اخترو په دغو رخصتيو کي به ځيني ورځي چمنانو او د ډورۍ رود ته تللو، هغه وخت چمنان د اوبو ډک وه او ډورۍ به هم ډکه بهېدله د ښکار مرغان لکه هيلۍ او نور ډېر وه، معصوم جان ښکاري هم وو، هيلۍ به ئې پر مځکه ناستي نه ويشتلې بلکي د الوتلو په وخت کي به ئې په هوا کي ويشتلې او ښکار ئې خطا نه درلوده...

(c) ketabton.com: The Digital Library

معصوم جان د قرآن کریم په تلاوت کي ښه قاري وو، قبله گاه صاحب دې خدای وبخښي، دی به ئې له ځانه سره چي کوچنی وو مېلو ته بېوی هلته به ئې په نمونوي ډول قرائت په وایه او د ده په دغه ښه لحن او تجوید به ئې فخر کاوه، ځرنگه چي ما په کوچنیوالي کي د ده سره بلدیت نه درلود خو د مؤثقو ژوندیو روایتونو څخه راته ځرگنده سوې ده چي دی په رشتیا سره هم یو ښه تکړه قاري وو او اوس هم دئ.

د پوهنتون د رخصتیو په شپو کي به ټول کندهاري محصلین په گډه سره په یوه سرویس موټر کي د کابل څخه کندهار ته راتلل، ځرنگه چي لاره اوږده وه چا به کیسې کولې، چا به خوب کاوه او چا به غزلي ویلي چي د اولي پلا دپاره مي د معصوم جان په خوا ږه او ډډ آواز کي غزل واورېدل او دا راته ځرگنده سوه چي دی په موسیقي کي هم وارد دئ.

دغه د خوشحالۍ شپې و ورځي مو د (۵۸ – ۱۳۵۷) تر کلونو پوري په خوند تېري کړې. تر دې وروسته له بده مرغه په ټول وطن کي د اړودوړ حالت راشروع سو او تر اوسه پوري روان دئ معلومه نه ده چي تر څه وخته به نور هم دوام ولري، په هر صورت خپل اصلي مطلب ته به راسم.

په دغه کړکجن حالت کي خارج او داخل ته مهاجرتونه شروع سول څو د ډول ډول فشارونو، تهدیدونو، بندي گریو ... څخه ځان وساتي چي معصوم جان هم په دې خاطر کابل ته مهاجر سو، هلته ئې په زیاتو اقتصادي مشکلاتو کي ژوند تېراوه، خو چا ته ئې د طمع په خاطر غاړه نه کېښوله. ځرنگه چي په انگلیسي ژبه کي ئې ښه مهارت درلودی د وخت د اطلاعاتو و کلتور په وزارت کي ئې د فارسي او انگلیسي ژبو څخه خبرونه په پښتو ژبه ترجمه کول، د څه وخت دپاره ئې دغه وظیفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر ته ورسوله. خو د دولت له خوا د جلب و احضار مسئلې هیڅوک پر آرامه نه پرېښوول. سره له دې چې مربوطه څانګې سخت ضرورت هم ورته درلودی، خو سربېره پر دغه ضرورت ئې د ده سره ډېره ناځواني وکړه غیر مستحقو کسانو ته ئې د جلب او احضار د معافیت کارتونه ورکړل خو ده ته ئې ور نه کړ. د هغه وخت مقاماتو د خپلې دولتي و سیاسي حلقې څخه وتلي کسان عسکرۍ ته سوقول او په دې ډول ئې ګویا د مرګ پُلې ته ورنژدې کول، ځکه د هغه وخت عسکري ۹۰٪ د مرګ په معنی وه. ده د دغه جبر څخه د خلاصېدو په خاطر د دوهم ځل دپاره د عالي تحصیلاتو دپاره د کابل په پوهنتون کې د کانکور ازموینه ورکړه په دغه ازموینه کې د ټول هیواد په سطحه کې عمومي اول نمره سو خو د وخت حق تلفو چارواکو د ده پر ځای په راډیو کې بل نفر د کانکور د عمومي اول نمره په صفت اعلان کړ، څه وخت چې ده د مربوطه څانګې سره تماس ونیوی او ورته وئې ویل چې زما نمرې تر دغه نفر چې تاسو د کانکور د عمومي اول نمره په صفت اعلان کړ، ډېرې دي، دا مو په کوم اساس اعلان کړ؟ هغوی ویل چې موږ به معلومات وکړو، چې تر ننه پورې ئې دغه معلومات نه دئ کړی.

په پوهنتون کې ئې د ادبیاتو پوهنځۍ په خپله خوښه غوره کړه او په اعلی درجې سره ئې پای ته ورسوله. د تحصیل په جریان کې د محصلۍ کارت په درلودلو سره د عسکرۍ د جلب څخه هم معاف وو. د سهار څخه به تر مازیګر پورې په پوهنځۍ کې وو د ماښام له خوا ئې هماغه له فارسي او انګلیسي څخه په پښتو ترجمه کوله او د بخور و نمیر ژوند ئې مخ ته بېوی، د بې عزتۍ او بې غیرتۍ د ژوند پر ځای ئې د خپلو مُټو په زور ډول ډول فشارونه او تکلیفونه پر ځان قبلول ابرومندانه ژوند ئې تېراوه. د پوهنځۍ څخه تر فارغېدو وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنتون د علمي شورا د فیصلې له مخي په کدر کي ونیول سو خو د ځینو مشخصو کړیو د مخالفت له امله ئې دغه استحقاق هم ورنه کړه سو. ده گومان کاوه چي د تحصیل تر بشیړیدو وروسته به ئې په ژوند کي څه ناڅه اسانتیاوي رامنځته سي خو برعکس د ژوند مشکلات ئې ورځ تر بلي ډېرېدل. دې شرایطو د خارجي هیوادونو مهاجرت ته مجبور کړ، د کاناډا تر هېواده ئې ورساوه او اوس هلته مېشت دئ. خدای ﷻ دې هلته جوړ او روغ ولري څو خپلې دغه ډول علمي او تحقیقاتي هلي ځلي، چي دی په بوخت دئ تر داغه لا هم پراخي کړي چي وړانگي ئې له هغه ځای څخه د افغانستان د ادب او فرهنگ د ډگر د لاروښانه کېدو سبب وگرځي، ژوند دې اوږد وي نوم دې ئې تل پاته وي.

په درنښت
حاجي اخترمحمد معلم
کندهار
۱۳۸۹/۱۲/۲۵ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال چاپ او ناچاپ آثار

چاپ سوي اثار :

۱. سرمني او ښکي – شعري مجموعه – ۱۳٦۹ل = ۱۹۹۰ع، کراچي.
۲. پاشلي ویناوي – د مولوي صالح محمد هوتک – سریزه او حاشیې – ۱۳٦۹ل = ۱۹۹۰ع، کراچي.
۳. د میرزا حنان بارکزي دېوان – سریزه، سمون او لغتنامه او خطاطي – ۱۳۷۰ل = ۱۹۹۱ع، کراچي.
۴. پوخ کاڼی – پټه خزانه یو واقعیت دئ – ۱۳۷۵ ل = ۱۹۹٦ ع، ټورنټو.
۵. احمدشاهي کندهار – لومړی ټوک، ۱۳۷۵ل = ۱۹۹٦ع، ټورنټو.
٦. میرزا عبدالودود هوتک – ۱۳۷۷ ل = ۱۹۹۸ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۷. پښتني قبیلې او روایتي شجرې – ۱۳۷۹ ش = ۲۰۰۰ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۸. ښکار او کندهار – ۱۳۸۲ل = ۲۰۰۳ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۹. درنه کورنۍ (د علامه حبیب الله کندهاري کورنۍ) ۱۳۸۳ ل = ۲۰۰۳ ع، د علامه حبیبي د څېړنو مرکز.
۱۰. د پولادي امیر تر سیوري لاندې، د فرانک مارتین لیکنه، پښتو ژباړه، ۱۳۸۳ل – د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. بحرالعلوم د دوست محمد خټک – لومړی ټوک، (سریزه، سمون او حواشي) ۱۳۸۳ل = ۲۰۰۴ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۲. روڼي شپې – شعري مجموعه – ۱۳۸۴ش = ۲۰۰۵ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۳. سل بګړۍ یو پوړنی – د هوتکو ملي، روحاني، علمي ادبي او ټولنیزي څېړې – ۱۳۸۴ د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۴. شین سترګي مستخدمین په افغانستان کي. څو قسطه په ګوربت مجله کي. په کتابي بڼه ۱۳۸۵ل، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۵. احمدشاهي کندهار – دوهم ټوک، ۱۳۸۴ ل = ۲۰۰۵ ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/ کندهار.
۱٦. د علامه رشاد د کندهار یادابښتونه، (ترتیب، سمون او لمنلیکونه) ۱۳۸٦ل = ۲۰۰۷ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۷. د عبدالروف بېنوا میرویس نیکه، (سریزه او لمنلیکونه) چاپ: ۱۳۸۴ل = ۲۰۰۵ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۸. پر معیاري ژبه د معیار په ژبه یوه څېړنه، ۱۳۸۵ل = ۲۰۰٦ ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/ کندهار.
۱۹. د سید جمال الدین افغان تتمة البیان فی تاریخ افغان، د پښتو ژباړې (د محمد رفیق حبیبي په قلم) ترتیب، سمون او لمنلیکونه – ۱۳۸۵ل = ۲۰۰٦ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۲۰. کندهاري وروڼه (کندهاري سرداران)، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۹ع، علامه رشادخپرندویه ټولنه/کندهار.
۲۱. پښتو! ستا میني بوداپیست ته بوتلم، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۸ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/ کندهار.
۲۲. احمدشاهي شهنامه، د متن سمونه، سریزه او لمنلیکونه – پېژندنه او تعلیقات د علامه رشاد، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۸ع، علامه رشاد اکاډیمي، کندهار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳. د شمس الدين كاكړ ديوان، سريزه او لغتنامه، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۴. د ميرزا حنان باركزي ديوان (بشپړ كلام)، سريزه، سمون او لغتنامه، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۵. د لوی احمدشاه بابا ديوان (مشهور په ديوان هرا)، ترتيب او مقابله، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۶. له (Erinn Banting) كاناډايي مېرمني سره د (Afghanistan) نومي كتاب په ليكلو كي مرسته او همكاري، (Crabtree Publishing Co)، كاناډا، ۲۰۰۳ع. دا كتاب په دريو برخو (Culture, Land, People) كي خپور سو، خو پر مطالبو باندي يې په ملګروملتو كي د افغانستان د هماغه وخت استازي مشورو تر دې اندازې پوري سيورى واچاوه، چي د لوى احمدشاه بابا عكس لا هم پكښي چاپ نه سو او كتاب زما (هوتک) د مشورو اولاربښوونو پر خلاف چاپ سو.
۲۷. اديب شيخ، ۱۳۸۸ل، د كندهار د اطلاعاتو او كلتور رياست
۲۸. كچكول (د مقالو لومړى برخه)، ۱۳۸۹ل، د كندهار د اطلاعاتو او كلتور رياست
۲۹. كچكول (د مقالو دوهمه برخه)، ۱۳۸۹ل، د كندهار د اطلاعاتو او كلتور رياست
۳۰. له كندهاره تر اټكه، ۱۳۸۹ل، علامه رشاد خپرندويه ټولنه/كندهار
۳۱. پښتني قبيلې او روايتي ريښې، ۱۳۹۰ل (دوهم چاپ – د اضافاتو سره)، علامه رشاد خپرندويه ټولنه/ كندهار

ناچاپ اثار :

۱. د هوتكو نوميالي (دوهم ټوک).
۲. د بې ادبه ادب څېړنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. پرتليز کليز، د هجري قمري او عيسوي سنو اړونه او رااړونه.
۴. د غره او د وره (ژوند پيښي).
۵. کچکول، د مقالو مجموعه – ۶ ټوکه.
۶. د افغانستان انتالوجي (۱۰۰۰ مخه) ټايپ سوې نسخه يې د بيهقي کتاب چاپولو په مؤسسه کي خوندي وه. اوس يې حال نه لرم.
۷. د مخلص کندهاري د کلام لغوي زېرمه
۸. د علامه رشاد جغرافيايي يادابښتونه – سريزه، ترتيب او کمپوز.
۹. پښتو متون سمېدل غواړي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library